

RITAGI
SCVLENTO
ET
POTVLENT

Pt. 2 of
BARICELLI, G. C.
Hortulus genialis. 1620.
Last 4 leaves (index)
wanting

Pisanelli

DE ESCVLENTORVM POTVLENTORVMQVE FACVLTATIBVS.

Liber vnus.

Laconica quidem, at varia iucundaque, medica & historica eruditione refertus. Ex Italico Balthasari Pisanelli Medici Bononiensis scripto nunc primum in Latinam linguam conuersus.

AB

ARNOLDO FREITAGIO
Embricensi, Rmi. & Illmi. P. ac D. Domini HENRICI-IVLII, *Episcopi Halberstadiensium Ducis Brunsuicensis & Luneburg. &c. Medico aulico:*

Cuius περιοχὴ seu argumentum ex nuncupatoria epistola beneuolo lectori innotescet.

GENEVAE.
Apud Philippum Albert.

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

ANTIQVA GENERIS NOBILITATE, VIRtute, eruditione, & rerum vſu prę-ſtantiſsimis viris, AVGVSTO, IOANNI-ERNESTO, & LVDOVICO, ab Aſſeburg, fratribus germanis

ARNOLDVS FREITACIVS Embricenſis, S.

AD VNIVERSA VItæ humanæ munia & functiones obeundas maximè neceſſarium eſt (ſiquidem corporis temperies teſte Galeno animi mores ſequũtur) quare & à Deo orandum, vt

ſit mens in corpore ſano, viciſsim & id optandum à ſummo numine, vt menti ſanæ contingant organa ſana, quod neque hęc illius neque illa horum adminiculis carere vnquam poſsint, ad res magnas commodè perficiendas. Corporis autem ſanitatem à primæuo ortu, naturę nobis fauore & beneficio indultā aut tuemur, ac ſartam tectāque conſeruamus, aut deperditam recuperamus. In hoc quidē perficiundo vnico vtimur inſtrumento, poſterius illud pluribus, quæ tamen ternario numero conſtant, perficimus. Rectæ valetudinis conſeruatio ac tutela, quæ ὑγιεινὴ Græcis eſt, & victus ratione, quam διαιτητικὴν illi nuncupant, maximè perficitur, neque alio ferè eget præſidio. at profligata, nunc victus requirit alias atque

aliàs

alias leges, & alimentorum delectum, nunc à medicamentis opem postulat, nunc formidandam chirurgi, ferri item ac ignis non raro ad mali resectionem, ne pars sincera trahatur, immitis in seipsum æger, manum deposcit & vltrò implorat. De singulis fusè & latè maiores nostri prisci illi nobiles Asclepiadei scripsere, non minùs feliciter & accuratè fors & accuratius (sit venia verbo) nostri seculi homines & iuniores medici, ita, vt propè modũ in arte hac nobili, chemię & destillatorię vsus dextero accessu, nihil intactum, nihil inexploratum, nihil inaccessum, si ita dicere licet, sit amplius. Meretur tamen inter scriptores peculiarem suam quisque laudem, & & ad popularem vsum se hic for-

ſitan magis accommodauit, alio.
Neque interim ille forſan alio nomine minus erit literatæ Reipub. vſui. Iure itaque habendæ omnibus qui prodeſſe cupiunt, ſunt gratiæ, atque ita erroribus condonandum, vt per veritatem proficiamus, non in hiſce ſolis diſpiciendis ceu Catones cẽſoriam ſemper virgulam vibrãtes, Lyncei ſimus. Inter haſce Medicinæ partes diæteticen ſemper facilè primam numeraui, quod omnes hac egeant, illis aliqui. quot enim licet reperire, qui pharmaceutices opem nunquam præſtolarint? diętetices ſcil. cultus aſsiduo beneficio. quot qui chirurgicen prorſus ignorãt? ad duas haſce vt plurimum ægri, ad illam, & qui beate viuunt, & qui integra perfruuntur ſani-

ſanitate,& quos diri morbi diuexant,cõfugiunt. Quo factum eſt, vt eum vtilitatem incomparabilẽ & neceſsitatem penè maximam huius Medecinæ partis tractationem, vt voluptatem taceam, efflagitare cernerem,& cæteras Medecinæ partes huius egere præſidio, hanc ſine illis conſiſtere, & ſuis fulcris niti, eamque ita ab hoc auctore, quoad alimentorum facultatem, eſſe traditam, vt à neoteri-corum non facilè quoquam alter, eam ex Hetruſco ſermone Latinè vertendam ſuſceperim, eique inſcriptionem de eſculentorum potulentorumque facultatibus fecerim:& vobis,nobiliſsimi viri, qui artes,qui literas,qui linguas calletis,qui has & virtutem amatis, inſcripſerim, vt ſit contractæ mihi

vobiſcum, hic labor, familiaritatis pignus, & rei familiaris quę in nobili veſtra proſapia cauta eſt, lautiùs tractandæ idoneum inſtrumentum. Animi quidem primum gratia, cùm in illuſtri Academia Iulia Helmſtadii Medecinam docerem & facerem ante annos aliquot, mihi conuerti; vocatus dein in aulam à Reuerendiſs. & Illuſtr. Principe, Domino Henrico-Iulio Epiſcopo Halberſtadenſi, Duce Brunſuicenſi & Lunæburg. &c. Domino meo clementiſsimo, ad Medicinam faciendam, fuére qui meum diutius eſſe non paſsi ſunt, ſed vt ederem mihi inſtiterunt. illis parui amicis, & rei quæ nulli non eſſet futura vſui, hoc depoſcenti. Farraginem hanc auctor ex Græcis, vt liquet, Latinis & Arabibus

bibus, & iis, quæ longo ipſe vſu exploratà habuit, in hanc conſonã-tiam & ordinem optima methodo, & pulchro artificio digeſsit, neque præter rationem, vti qui oleracea, radices, legumina, frumẽtacea, quibus priſci ſeculo necdũ corrupto, aut vitiis & luxu eneruato, diu vitam traxerunt, frugalẽ & nullius indigam, Saturni aurea ætate & Iani beatis temporibus, vt vulgari more loquar, cæteris præmiſerit eſculentis; dein carnibus & piſcibus ſuas leges dederit, iure merito ſecundo loco, & iſta ætate qua κρεοφαγίαι vetere iuſtitia & frugalitate labefactata, habenas gulæ & helluationi laxarat. Tertio ordine voluit condimenta ſuccedere, quæ vnã cum infelici noſtro ſeculo effœtis & perpetuo

quaſi

quaſi maraſmo contabeſcentibus noſtris temporibus, nauſeantibus propè ægrorum more ad omnia virtutes ſcil. & alimenta paruis nobis & malignis, cibos blanditie ſua ingererent. quibus ſi ſaltem nos Germani vti olim, heroum tẽporib. nunc etiam carere potuiſſemus, maneret libertas priſtina, quæ ab exteris nunc impetitur, priſca fides, conſtantia, virtus, morum integritas, fortitudo; neque tantam peregrinorum malorum in dulcem noſtram patriam eluuiem & voraginem attraheremus feliciores multo futuri in frugali illa, molliùs dicta, barbarie, quam ſcaturienti omnibus vitiis Aſiatico luxu & Sybartica comitate & mollitie. Poſtremum, ciborum vehiculo potulentis locum dedit,
omnium

omnium deſcribit alimentorum delectum, vſum, noxam, præparādi rationem breui addita, ſed luculenta, & ita iucunda ſingulorum hiſtoria, vt neque tædio afficiat lectorem, nec quicquā quod monitu operæprecium ſit, prætermittat, & mirè interim delectet. Vtilis imprimis labor patribusfamilias, medicis, ægris, lurconibus etiam & Scholæ Apilianæ ſectatoribus, omni hominum ordini, ſexui, conditioni & ætati. Venit itaque ad vos, nobiliſsimi viri, hic meus labor ſine phaleris & fuco, vt gratior ſimul ſit & vtilior, quē vobis & veſtræ nobili proſapiæ tanto & gratiorem & vtiliorem omnibus votis eſſe percupio, quāto veſtræ dignitati & honori mea

ſtudia & cónatus ſeruire geſtio. Valete. Halberſtadij: Non. Iun. cIↄ. Iↄ. xcII.

V. V. N. N.
Addictiſſ.
Arnoldus Freitagius Embricenſis, Medicinæ D.

AD

CLARISSIMVM VIRtute ac doctrina præstantissimum virum, D. Arnoldum Freitagium, Reuerendissimi Domini, Domini HENRICI-IVLII, postulati Halberstadiensium Episcopi Brunsuicens. & Lunæburg. Ducis Illustriss. Archiatrum.

FReitagi cupidè tuum libellum
Perlegi, ingenii libens acumen
Percepi, varios modos sagacis
Naturæ, varias & artis inde
Dotes conspicuo dabis nitore.
Vos quæ Parrhasio sub axe Musæ,
Seu quocunque tenetis orbe sedem
Musæ, cingite frondibus capillos,
Flores promite, vestra laus decusque
Phœbeo resideat manetque libro.
Musas Pierides, nouũ hunc libellũ

Si digna videam bearem laude,
Tot grates dabo quàm memor, quot
herbæ
Telluris modò stant sinu virente,
Napææ, Dryadesque, Orcadesque
Quot ducunt lepidas modo choreas.
Sic lucem voueo decusque amate
Freitagi cupidè tuo libello.

Ioannes VVernerus D.
Reuerendiss. Capituli
Halberst. ac vrbis ipsius
Medicus.

AD CLARISSIMVM VIrum, Dominum D. Arnoldum Freitagium.

TErrena terris omnia permanẽt,
Metalla, gemmæ, purpura, lar, agri.
Cœlestia ascendunt Olympum
Ars, sapientia, suada, virtus
Hæc nempe tollunt pulueribus virũ,
Vt tangat alto sidera vertice,
Et instar alitis per omnes
Possit humi volitare Zonas.
Hæc dum tuo sub pectore sessitant,
Arnolde, gentis gloria Belgicæ,
Te longiùs terris morari
Iã prohibent, in auẽq; mutãt.
Alas adaptant en humeris tuis,
Quibus feraris per liquidũ æthera,
Nascuntur en inusitatæ
Cruribus articulisque plumæ.

His trāsuolabilis culmina Bructeri,
Visens Eoi littora Nerei,
Camposq; Riphæos, & Afros
Hesperidū peragrabis hortos.
Sacrisq; lauri frondibus insidens.
Cantabis illic Ausonium melos,
Hetrusca barbaro quod olim
Gutture concinuit volucris.
Quæ nempe nostro pabula corpori
Sint sana, morbos at fugiant graues,
Quid prosit infirmo, quid obsit,
Quā faciant duo mixta crasin.
Quid, quādo, quantū cōueniat bibi,
Quod esculentum nutriat optimè,
Quæ singulorum qualitates,
Quod vitiū simul atq; virtus.
Hæc eleganti gutture dum canes,
Stupebit ortus solis, & occidens,
Sit vnde tam venustus ales,
Lusciniam superās vel ipsam.
Te Thrax & asper suspiciet Scytha,

Te

Te noſcet Iſtri potor, & Adriæ,
Ignobili te fluminum Rex
Holdemiæ Padus inuidebit.
Salue refulgens alituum decus,
Qui propter vndas Holdemiæ volãt,
Pluresque nobis cantilenas
Ambroſio meditare roſtro.
Sic parcat alis accipiter tuis,
Vllas nec auceps inſidias ſtruat,
Sed pauo te tutum periclis
Siderea tegat vſque cauda.

Daniel Saxo M. Eccleſiæ cathedralis Halberſtadienſis miniſter.

FICVS.

Delectus. FIcuum primas tenent albæ, secundas rubræ, tertias nigrę, quæ cute integuntur teneriori, facilius conficiũtur cæteris, sine cortice tamen sumantur omnes, nudæ, purgatæ, & maturæ.

Vsus: Optimè nu triunt, calculum renum tollunt, venenis resistunt, plus reliquis fructibus nutriunt, sitim sedant, pectus mundant.

Noxa. Damna. Flatus generat vsus eorum immodicus: ventriculos idcirco infestant illorum, qui colico dolori obnoxij sunt, quòd cruditates pariant.

Correctio. Noxam, si cum Arantiis, malis punicis, acidis aliisue cibis aceto conditis sumantur, facilè sustuleris.

Gradus. Calidæ sunt in primo gradu, humidæ secundo.

Tempus. Ætas, Crasis seu Temperamentum. Omni tempori conueniunt, autumno præcipuè, omni ętati, minùs tamen senili: cuiuis temperamento, modò exquisitè maturuerint.

VVA

HISTORIA NATVRALIS.

Ficus tantum alimenti non ſuppeditant atque frumentum aut caro, plus interim cæteris fructibus citiuſque nutriunt. Matureſcentes lacteum præbent ſuccũ, cùm maturitatem conſecutæ ſunt, frumẽti quid inſtar, percocta vero mel. Conſtant ex ſemine, cortice & carne ſeu pulpa. Semẽ nõ nutrit: ſed inſtar lapidis eſt. cortex ægrè digeritur, caro affatim nutrit. Eſui ficuũ frigida ſuperbibitur, quod tẽperamento ſint calidiori, eadem prorſus ratione, qua poſt frigidorũ fructuũ eſum vinũ potamus. Impinguãt, colori gratiã conciliãt, coitũ ſtimulãt, optimè maturæ innoxiæ ſunt. Siccæ tuſsim tollũt quòd glutinoſæ ſint. cũ nucibus & amygdalis rectè ficus eſtur. hac enim ratione obſtructiones magis aperiunt, & ſi quid natiui habẽt vitij, deponũt, ſanitatique conueniũt. Renes purgãt nullo vitio imbutos nõ morbis obnoxios. abſtergendi enim illos à viſcoſis humoribus inſignem facultatẽ obtinẽt: flatibus ventrem implẽt. Calidæ ſunt ſecũdo gradu, ſiccæ medio primi ſudorẽ multis eliciũt, pediculos gignũt. Arbor ipſa ob paucitatẽ radicũ cito conſeneſcit, fructus inodorus eſt.

VVA.

Delectus: MAtura, alba, dulcis, teneri cute, deligatur. hæc enim promptè permeat & minus flatuum gignit.

Vsus. Probè nutrit, pinguefacit, refrigerat inflammatum iecur, vrinam cit, venerem suscitat.

Damna. Sitim flatusque gignit, ventrem turbat, colicos dolores genèrat immodicus eius vsus, lienem in tumorem attollit, eidemque dolores conciliat.

Correctio: His malis occurritur, si cibi saliti, punica mala, arantia aliaue id generis acida, aut cum aceto condita, iis superedantur.

Gradus. Calida est in primo, humida in secundo gradu, temperata interim sine excessu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Conuenit autumno & veri, debita quantitate ac ratione sumpta, conuenit omni temperamento & ætati, excepta senili. in hac enim defluxiones auget.

HISTO-

HIST. NATVRALIS.

IN vuæ esu vnica cautione opus est, ne folliculos deglutias aut vinacea, concoctionem namque impediunt, & excrementorum descensum remorantur. Neque aqua niue refrigerata superbibitur, ne dolores generet colicos. Alba vua nigræ præstat, velociter enim pertransit. A vite per aliquot dies decerpta & suspensa deponit naturam flatulentam, & euadit præstantior. Quo plus maturuit, eo minus nutrit. Indicio sunt vinitores nutrire vuam, quod cum vindemiæ tempore vix alio cibo vescantur, corpulenti tamen euadant. Pectori conueniũt & pulmoni vuæ passæ dulces, sanum iecur impinguant, nocent scirrhoso. idem iudicium esto de liene. Vtilis est ventriculo intestinorum torminibus, renibus & vesicæ, obstructiones aperit, affatim nutrit. Acerba minus nutrit, constringit magis. Quæ nullis constat vinaceis, reliquis præfertur: pectori & tussi optimè conuenit.

MELONES, SEV MELOPEPONES.

Delectus. SInt exquisiti odoris & saporis, & qui palato arrideant, recentes, maturi, quos à deterioribus solus gustus diiudicet.

Usus. Euidenter refrigerant, abstergunt corpus, vrinam cient, atque ob id frequens eorundem vsus præseruat à calculo vesicæ & renum, sitim sedant, orexin excitant.

Damna. Flatus gignunt & tormina ventris, quo fit, vt colicis deuitandi sint & magnis lienibus præditis.

Correctio. Vitium deponunt si vetus vnà edatur caseus, si cibi saliti, si generosum vinum superbibatur, & aciduli cibi comedantur.

Gradus. Frigidi sunt principio secundi gradus, humidi in tertio.

Tempus, Ætas. Crasis. Calidis omnique ætati conueniunt, præterquam senio, nocent autem phlegmaticis & melancholicis.

HISTOR. NATVRAL.

Melonum oblonga alij ac tereti forma sunt, & vocantur Melopepones. alij rotundi pepones, aut generis nomine Melones nuncupantur. Primi generis pulpa, quæ semen continet, edulis est, postremi non item, neque eam merentur laudem quam primi, quod succo constent crasso & viscoso, qui su-superficiei supernatando ad latera sese circumquaque diffundat, quod longioribus non euenit, quibus quod facile diffluat humor, lentorem tamen amittit. Abstergendi facultate esse præditos hinc liquet, quòd sordibus corporum affricatus Melonum succus, nitidiora euadāt. Ieiuno edantur stomacho, nam facilè cōficiuntur, minimo etiam labore in humorem ventriculo contentum facescunt. Euchymi illis cibi superedantur. Græcè πέπων dicitur, quod nobis maturum significat. Spartianus Hostienses Melones cæteris præfert, quòd suo seculo fors in pretio fuerint.

PRVNA.

Delectus. OPtima ſunt, quæ in ſuo genere rectè maturuerint, membrana autem tenera, dulci ſapore, nulla aſperitate prædita, non aſtringant, ante ſolis ortum ab arbore decerpta.

Vſus. Purgant bilem, calorem obtũdunt, refrigerant & humectant corpus, ſitim tollunt, orexin excitant.

Damna. Qui debili & frigido ſunt ventriculo, à prunis abſtineant, quòd aquoſos humores generent. Nocent & decrepitis ac pituita multa refertis.

Correctio. Vnde ſaccarum roſarum rectè iis ſuperεditur, aut aromaticum roſatum, ac ſalitis cibis iure optimo præponuntur.

Gradus. Frigida ſunt principio ſecundi gradus, humida in fine tertij.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Conueniunt calidæ aëris conſtitutioni, iuuenibus, bilioſis & ſanguineis.

HISTO-

HISTORIA NATVRAL.

PRuna in febribus ardẽtibus summè laudantur, quòd sitim leuent, ardẽtem & ebullientem bilem compescant, & per inferna purgent. Colicis prunorum esu interdicitur, quia aquosa & flatulenta sunt. Decrepitis item, nisi vini veteris & odoriferi haustum superbibant. Manifestè namque stomachum refrigerant. Candida duriori cæteris teguntur cortice, ob id difficiliùs digeruntur. Omnes in vniuersum debilitãt & relaxant ventriculum. Cumque corpori parum aut nihil alimenti conferant, primæ mensæ adhibeantur, dein euchymi cibi superedantur, generosumque vinum superbibatur. Damascena reliquis præstant omnibus, à Damasco Syriæ nomen traxerunt, quæ optimorum & laudatißimorum prunorum ferax est. Ab immaturis, duris, acerbis, stipticis cauendum quam maximè est, quòd variis modis incommodent: dulces, & maturi non sine fructu assumuntur.

MORA.

MORA.

Delectus. OPtima ſunt nigra, pinguia, optimè matura, nullius animantis contactu contaminata, ante ſolis ortum ab arbore conuulſa.

Vſus. Gutturis aſperiti medentur, ſitim ſedant, corpus lubricum reddunt, choleram compeſcunt, appetentiam excitant.

Damna. Stomacho dolorem conciliant, eũdemque perturbant ſi diſtento humoribus prauis offerantur, flatusque generant.

Correctio. Vino eluantur antequam in cibum cedant, ac cibi iis acerbi & acidi ſuperedantur.

Gradus. Matura calida ſunt & humida gradu ſecundo, immatura frigida & ſicca.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ conueniunt aëris conſtitutioni, iuuenibus, bilioſis & ſanguineis.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

Mora in cibum non admittuntur austera, quod cruda & nondum concocta plurimos flatus gignant: at dulcia & matura grata admodum sunt ventriculo: ante cibum vtiliter ab iis assumuntur, quorum ventriculus non scatet prauis humoribus. Parum nutriunt, aluum lubricam reddunt, citò ex ventriculo & intestinis prolabuntur, & reliquos cibos vna secum facilè descendere faciunt, summè humectant: optimè ab his conficiuntur qui vacuo sunt ventriculo. Quod si cum niue refrigerentur, magnam vim refrigerandi nanciscuntur, suapte enim natura frigidis non miscentur. Acerba corpus astringunt. Horat. li. 2. serm. Satyr. 4. Mora his verbis laudat: ——ille salubres (ris
Æstates peraget, qui nigris prãdia mo
Finiet, ante grauẽ qui legerit arbore solem.

A primordio fructus hic cãdidus fuit, antequã Pyrami & Thisbes cruore tinctus, ruberet. Prudentẽ Morũ appellant Poetæ, quòd non nisi exacto frigore & hyeme soluta postrema arborũ germinet.

CERASA.

Delectus. PRæſtant cæteris quæ dura conſtãt carne, matura, qualia ſunt Appia aut Cæciliana Plinij, quę nobis Corbine appellantur, quorum ſuccus ſanguinis in morem inficit.

Vſus. Aluum cient, celeriter è ventriculo deſcendunt, ſitim ſedant, refrigerant moderatè, appetentiam prouocant.

Damna. Celeriter computreſcunt, ventriculum inflant, propter flatus quos generant, ſi affatim edantur, id quod maximè faciũt nobis dictæ vulgo Aquaiolanæ.

Correctio. Id mali exuunt, ſi confeſtim euchymi cibi aut ſaliti ſuperedantur vel etiam acidi.

Gradus. Frigida ſunt gradu primo, humida ſecundo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Calidæ aëris conſtitutioni competunt, iuuenibus, cholericis: nocent ſenibus & plegmate abundantibus.

HISTO-

HISTORIA NATVRAL.

Exiguam Cerasa vtilitatem corpori adferunt: sunt enim aut nullius omnino, aut praui alimenti. Recentia & matura aluum mouēt, sicca astringunt: dura deligātur ob negatā facilem computrescendi vim quæ cæteris inest, insipida vituperantur, vti & nulla humiditate prædita, quæ nostri Aquaiola, Plinius Iuliana appellant. Cibi loco non eduntur, sed sitis restinguendæ causa, aere plurimùm æstuante. A Cerasunte Ponti oppido cerasa denominationē traxerunt, vnde primùm ad nos aduecta sunt. Ante Mithridatem à Lucullo bello deuictum visa Romæ nō fuêre. Is primùm ea 680. anno ab vrbe condita Romam ex Ponto aduexit. Quacunque industria, aut studio in AEgypto culta, nec crescere, neque fructum ferre potuêre. Visciole nostratibus dicta stomacho conueniunt, choleram restinguunt, lentos ac tenaces humores incidunt, orexin excitant, si cum sufficienti quantitate sacchari coquātur. Amarena quas marasche nostri nuncupant, acidula sunt, ideóque vitreis vasis saccharo condîta, crudis longè præferuntur.

FRAGA.

Delectus. RVbentia deligantur, matura, magna, odora, hortensia atque satiua. Voluntaria etenim seu syluestria sua asperitate vētriculum offendunt.

Vsus. Sopiunt ebullitionem & acredinem sanguinis & cholerę, iecur refrigerant, sitim sedant, vrinam prouocant, & appetentiam.

Damna. Paralyticis & neruorum morbis obnoxiis obsunt, nocent & debili ventriculo.

Correctio. Prosunt, si vino optimo abluātur atque à foliis omnique eluuie repurgētur, ac cum saccharo multo in cibum assumantur.

Gradus. Frigida & sicca sunt gradu primo, quanto maturiora, tanto sunt temperatiora.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Calidę aëris constitutioni ætati iuuenili, cholericæ & sanguineæ crasi conueniunt.

GIST.

HISTORIA NATVRAL.

Gratissima sunt palato æstiuis mẽsibus fraga, quæ, quanquam Veteribus medicis incognita fuerint, testante tamen experientia conueniunt Ventriculo bile abundante, quòd sitim sedẽt. Vulnera conglutinant, sanguinem sistũt & fluxus, Vrinam tamen prouocant. decoctum fragorum iecur plus iusto incalescens refrigerat, atque ad naturalem temperiem reducit inflammatione laborans. Idem decoctum purgat renes, in oris collutionibus adhibitum sistit catarrhum, dentes firmat, gingiuas corroborat. Vinum è fragis instillatum faciei Vlcuscula & oculorũ epiphoras fluxionésque exsiccat, & visum acuit. Poetis magis quàm Medicis celebrantur fraga, fors ideo quòd minus Veteribus eorum Vsus innotuerit, denominationémque à collibus traxerunt Variam, Vt rubentia, mollia, fragrantia, humilia, Vinosa, sanguinolenta, rutilantia, nuncupentur.

MALA ARMENIACA.

Delectus. SInt in ſuo genere magna, optimè colorata, matura, nucleis interioribus & quæ facilè ab oſſe diſſoluantur, guſtu grata.

Vſus. Sitim tollunt, appetitum proritant, vrinam prouocant, nucleus vermes necat, infuſio ex aridis facta, acutè febricitantibus prodeſt.

Damna. Ventriculum inflant, promptè corrumpuntur, ac ſanguinem multo ſero diluunt, corruptionique obnoxium reddunt.

Correctio. Vitium id deponunt, ſi aniſi ſemina aut cibi ſale aromatibusve conditi caſeusque vetus ipſis ſuperedatur, ac generoſum vetus vinum odoriferum iis ſuperbibatur.

Gradus. Frigida ſunt & humida ſecundo ordine.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Sub finem Maij eorum eſus conuenit, ac principiũ Iunij iuuenibus cholera ac ſanguinem abundantibus iiſque qui robuſto ſunt ventriculo.

HISTORIA NATVRALIS.

ARmeniaca ab Armenia, vnde primùm ad nos aduecta sunt, nomenclaturam traxerunt: à Græcis Bericoccia, à Latinis Præcocia nuncupata sunt, idque vulgo præmatura sonat: sub finem enim veris inter hortarios fructus comparent: Romæ Chrysomela & albricochia appellantur. Hetruscis Bacoche & Montache: in Hispania Albriquoquas & Albergos. Gal. 2. de alimentorum facultatibus præfert hos fructus persicis quòd non tam facilè corrumpãtur atque persica, cùm tamen contrarium dictet experientia & ratio. Dubitandum igitur non est, aut textum esse corruptum Galeni, aut gustu fuisse destitutum auctorem. Constat enim horum vsu relaxari ventriculum, cum è diuerso persicorum astringatur potius, adde quòd Armeniaca confestim in choleram facescunt, ac præterquam quòd parcè alant, praui sunt succi, ac confestim putrescunt, sanguinem multo sero diluunt, pestilentes febres procreãt, phlegma crassũ, viscosũ, progignũt in hepate & liene. Oleum Armeniacorum inflammatis hæmorrhoidibus opitulatur, cunctaque phlegmoni.

PERSICA MALA.

Delectus. SInt fragranti odore, benè colorata, matura, & quæ facilè à nuce sua dissoluantur, nec ingrati saporis.

Usus: Fœtentem animam quæ ventriculi consensu oritur, corrigunt, odor cordis affectibus mirè prodest, folia trita atque vmbilico imposita vermes necant.

Damna. Putredini facilè obnoxios humores generant, quòd mollia sint & humida, flatusque progignant.

Correctio. Compescitur natiuum istud malum vino optimo, odorifero & aromatico, si ieiuno & vacuo edantur ventriculo.

Gradus. Frigida sunt primo gradu, humida tertio.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Iuuenibus inter ætates, temperamenti porrò ratione cholericis & sanguineis conueniunt, at senibus, phlegmaticis, & qui debili sunt ventriculo noxam adferunt.

HISTORIA NATVRALIS.

Persica quæ tenera & quæ à nuce facilè separantur, haud difficulter digeruntur: at quæ contrarium obtinent, & nucleo contumaciter adhærent duræ tardæque digestionis cẽsenda sunt. Matura orexin excitant si mensæ principio assumantur, neque vnquam reliquis ferculis subiungenda sunt. Optimo vino diluantur, veteri & odoro. Quo loco istud obiter monendum est, vinum quidẽ maceratione Persicorum malorum non ob id reddi deterius, vti quòd Persicorũ venenatam vim ad se attraxerit, vulgò creditum est, sed ea propter potius, quòd cùm Persica porosa ac spogiosa sint, vini spiritum imbiberint, quo fit vt vapescat & euanidũ fiat, atque ita pristinis viribus destituatur. A Persia nomen traxerunt: veteribus dulcis & maturi epithetis insignita sunt. Duracina à pluribus commendantur: quæ non decidunt ab arbore, laudabili etiam sapore, quæ cotoneum æmuletur, sunt prædita, sed vltimo loco edenda sunt.

MALA.

Delectus. SInt dulcia, grandia, colorata, & cum primis matura. Appia præ cæteris primas tenent, secundas Rosea.

Vsus. Cor confortãt, sitim tollunt, pectus dilatant, destillationes maturant, sputum prouocant, tussim compescunt.

Damna. Debili nocent ventriculo, & his qui neruorum doloribus tentantur, si præsertim cruda magnaque mole ingerantur.

Correctio. Coctione meliora euadunt saccharoque & aniso saccharo incrustato cõdita, vel si saccharum rosatum iis superedatur.

Gradus. Dulcia calida sunt primo gradu, tẽperatè humida, acida & stiptica, frigida sunt & sicca.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Autumno, & veri iuuenibus conueniunt, ac cholericis firmoque ventriculo præditis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Malorum appellatione tãquam generis, variæ veniunt species: dulcia, austera, insipida, quæ vti specie, ita & facultatibus differunt, quo fit vt & diuersum vtendi modum efflagitent: dulcia aluo lubricitando sputoque educendo cõueniunt, acerba astringendo, insipida vel (vt dici assolet) saporis fatui, nulli propè vsui, tanquã inertia, dicata sunt. Appia vocata cor confortant, aromatico sapore ventriculum imbuunt, concoctionem adiuuant, animum exhilarãt, syncopen tollunt: à Dioscoride ob saporis similitudinem Melimela nũcupata sunt. Mala Rosea secundas obtinent, quæ Epirotica Dioscoridi nuncupantur, aut orbiculata. Quæ hyeme asseruantur, præstant reliquis, quod naturam flatulentam deponant, & palato gratiora euadant, vsibus haud priùs dicanda quàm in arbore maturuerint, praui enim ante hoc tempus sunt succi. Mala acerba & acida plurimum gignunt pituitæ, nocẽtque memoriæ, dulcia verò principio mẽsæ, vel post alios cibos pro diuerso vtentis consilio assumuntur.

PYRA.

Delectus. DVlcia deligantur, matura: primas tenent muſcatellina noſtratibus dicta. Secundas glaciola. Tertias Bergamenſia. Quarto loco ſunt Buon-Chriſtianæ. Quinto Carauelle. Vltimi generis ea ſunt, quæ in hyemem culinæ aſſeruantur.

Vſus. Guſtui grata ſunt, appetitum prouocant, confortant ventriculum debilem, faucesque ad excretionem ſtimulando, ventrem ſubducunt.

Damna. Colico dolore affectis noxius pyrorum eſus eſt, frigidum nanque ſanguinem progignunt & flatulentũ: non parum etiam damni adferunt ſi cæteris cibis præmittantur.

Correctio. Noxam hanc deponunt, ſi poſt aliorum ciborum vſum aſſumantur benè matura, vel cum multo ſaccharo cōdîta, & ſi vinum fragrantiſsimum iis ſuperbibatur.

Gradus. Frigida ſunt primo gradu, ſicca ſecundo.

Tempus, Ætas. Craſis. Autumno conueniunt & hyemi, omni ætati, temperamento, præterquã ſenibus, & quibus pituita moleſta eſt.

HISTORIA NATVRALIS.

PYrorum propè infinitæ sunt species. Veteribus decantata fuere Crustumina, Falerna, Superba, Decumana, Pompeiana, Liceriana, Fauoniana, Tiberiana, & id genus innumera. nos præter recensita habemus nobis dictæ Ciãpollina, Papala, Durella, Zuccata, Vernareccia, Gentilia, pinosa, aliaque quàm plurima quæ eiusdẽ facultatis non sunt, quanquam astringant omnia. Vitandus vsus syluestrium, acerborum & Ponticorum, quæ neruis noxam adferunt. Aliis cibis substituuntur. Insipida praui succi sunt. Pyrorum semina vermes necant, atque à putredine præseruant. Notatu dignum est, dictionem nostrates Bergamot à Turcis traxisse, quibus Bergk Dominum significat, mot pyrum, quasi dicas pyrorum omnium dominum, quòd principatum inter pyra obtineat. Pyrus à pyramide arbor dicitur, quòd fastigiata in cuspidem pyramidis more assurgat. Syluestria tardè maturitatem consequuntur.

CYDONIVM.

Delectus. DEligantur ea quæ propriè malorum cotoneorum nomen merentur, parua, depreſſa, ſulcata ſeu ſtriata, flaua, lanuginoſa, cæteríſque fragrãtiora optimè maturitatem conſecuta.

Vſus. Cor recreant, ac os ventriculi confortant, fluxus ſiſtunt, relaxatum ventriculum reficiunt ac roborant: vltima menſa aſſumuntur.

Damna. Si cruda aſſumantur, neruis nocent, ſique ante cibum confertim ingerantur, plurimis dolores colicos cient, niſi rectè maturuerint.

Correctio. Vtiliora euadunt, ſi cum melle optimè coquantur, vel poſtquam cocta ſint, ſaccharo plurimo condiantur, aut moſchi momento, vel ſi cotoneatum ex iis conficiatur.

Gradus. Frigida ſunt primo, ſicca principio ſecundi gradus.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Autumno conueniunt & hyemi, omni ætati, temperamento, optimè cocta & debita quantitate aſſumta.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Cotoneorum tria sunt genera: primũ propriè Malum Cotoneum appellatur, idipsum præstat reliquis: secundum est quod propriè Cotoneum dicitur. Primi generis Græcis Cydonia à Cretensi quodam castello Cydone nomen traxerunt, secundi à Dioscoride & Galeno Struthia dicta sunt, pyris non sunt absimilia: tertium genus spurium est, nascũtur enim ab insititiis. Cotoneorum odor corroborat, ebrietatem arcet: cibis præmissa ventrem sistunt, & post cibum eũdem laxant: si cruda edantur, punctorio dolore ventrem lancinant coctis itaque, non crudis vesci conuenit. Ea tametsi corpus constringant, vrinam tamen ciẽt, ex accidenti vomitum sistunt, vapores coërcent, quò minus cerebrum impetãt. Cydoniorum caro cum saccharo & moscho condita melancholicos humores minuit. Galeni tempore è Syria & Iberia Romam cydoniorum caro delata est.

MALA PVNICA.

Delectus. DVlcia, magna, magno ſemine, matura, quæ facilè delibrentur. item acida, ſucci plena.

Vſus. Dulcia ventriculo conueniunt, pectori, tuſsi, venerem ſtimulant, acida iecori calido & febribus.

Damna. Dulcia flatus gignunt ac æſtum. quare in febribus non iniuria iis interdicitur: acida pectori aduerſantur, dentes & gingiuas offendunt.

Correctio. Vna ſpecies alterius damna cõpeſcit, iccirco vtriuſque acini confuſi eduntur.

Gradus. Dulcia temperatè calida ſunt & humida, acida frigida cum leni quadam aſtrictione, quam ſtipticam nominãt, in ſecundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Dulcia hyeme omnibus competunt, acida æſtate cholericis & iuuenibus, at ſenibus inimica ſunt, quòd thoracem conſtringant.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

MAla Punica Granatorũ nomẽ à granorũ multitudine ſortita ſunt, non à Granatenſi in Hiſpaniis regno, vt plurimi autumant. nam illud à granatis potius nomẽ deſumpſit, vnde & in inſigniis regni malum gerunt Punicũ. Triũ ſunt generum, dulcia, acida, & vinoſi ſaporis. Vinoſa illa sũt, quæ vulgò Agrodolci, perinde atq. ſi acidodulcia dicas: vocantur nonnullis Schiani, Hetruſcis Vaiani nominantur. Acida dulceſcunt, ſi arboris radici fimum porcinum circũfodias, aut humanum, cum vrina vetere. Acida æſtuãtibus, bilioſis, ſecũdæ mẽſæ adhibentur, choleram enim vehementer cõpeſcunt. Granatorum vinum inhibet deſtillationũ in ſubiecta viſcera defluxionem, exucta ſemina expuuntur. AEgrotis acida exhibentur, impediũt enim vaporum ad caput exhalationẽ: dulcia frigidis, acida calidis vtiliter dantur. Acida ſanis aſtringũt corpus, ægris minimè. Paulo AEgineta atteſtante, Solernitana magnitudine, Tiburtina vincũt copia. Si quis tres mali Punici flores exiguos eſitarit, tutũ fore aiũt toto anni decurſu à quocunque oculorum affectu.

SORBA.

Delectus. Sint craſſa, odorifera, optimè matura, expertia omnis corruptionis, ſuſpenſa, vel in ſtramine aliquandiu aſſeruata.

Vſus. Si cibo præmittantur, ſiſtunt fluxus: decocto ſi pudendum muliebre colluatur, arctius redditur: anhelitum commendant, ſi poſt cibos reliquos edantur.

Damna. Concoctionem nonnihil remorantur, immodico vſu ventriculum grauant, & craſſos humores generant.

Correctio. Tollitur id vitij, ſi mellis fauus iiſdem ſuperedatur.

Gradus. Frigida ſunt primo gradu, ſicca tertio.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Autumno conueniunt & hyemi, iuuenibus & calida corporis conſtitutione præditis, ſi moderatè aſſumantur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Sorba tam domestica quàm syluestria in astringentium medicamentorum recensentur numero, ideoque Galenus vetat alimenti loco ea sumere. crassum enim, exiguum & melancholicum succũ suppeditant: at optimus eorundem in re media vsus est, vbi vehementer astringendi consilium est. Sorba immoderatũ vomitum sistunt, roborant vẽtriculum, si exigua quantitate edantur. Oris halitum commendant, omnemque fluxum cohibent. Post reliquos cibos esitantur, non antè, more omnium quæ astringunt, exigua tamen quantitate, ne concoctioni officiant. At si cui astringendi consilium est, is ea ante cibum adhibebit.

MESPILA.

Delectus. SInt magna, pulposa, nucleis exiguis, quæque vel aëri exposita, aut in stramine asseruata probè maturuerint.

Usus. Arcent ebrietatem, fluxus sistunt, ventriculo grata sunt, compescunt vomitum.

Damna. Tardè conficiuntur, concoctionem aliorum ciborum remorantur, nimiusque eorum vsus ventriculum onerat.

Correctio. Vitium hoc adimitur, si penidia aut saccharum violarum, aut candum, aut glycyrrhiza, aut id genus thoracica superedantur.

Gradus. Frigida sunt & sicca primo gradu.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Hyemi competunt, iuuenibus, cholericis & firmo ventriculo præditis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

DVas enumerat species Mespilorum Dioscorides. Primi generis Aronia nuncupat, eaque suauis gustus esse, tribusque constare nucleis, quæ Zaror Arabibus vocantur, ac nobis Azzarole. grata admodũ sunt gustui, mulieribus præsertim grauidis, non modò quòd palato arrideant, verumetiam quod ob acidulum saporem picæ eas biberent. ideoque saccharo cõdita, exquisitum fiunt eduliũ. Secundũ genus sunt nobis vulgata, quæ minus grata sunt, Azzarolę vulgò dicta, neq tribus vti ista (quæ ea propter Tricoceo dicta sunt) constant osiculis, sed quinque. Vulgatior Mespilorum in re medica, & maior quàm cibaria vsus est, aluum astringunt, vomitum sistunt ac fluxus, vrinam prouocant. Nuclei in puluerem redacti si cum vino albo bibãtur, in quo petroselini radices cocti fuerint, mirum in modum calculos renum expellunt. Tardè ad maturitatem perueniunt fructus: flores ac frondes astrictoriam facultatem obtinent.

NVCES.

Delectus. MAgnæ ſint, longæ, maturæ, quæ facilè à nucleo auellantur, cumprimis autem recentes, non carioſæ.

Vſus. Reſtituunt ſtupefactos dentes: cum ficu & ruta eſitatæ à lethalibus venenenis hominem vindicant, & lumbricos ventris necant.

Damna. Gulæ, linguæ, & palato nocet importunus eorum uſus, maximè ſiccorum, quæ tuſsim inuehunt, & capitis dolorem cient.

Correctio. Quare recentes in vino maceratæ edantur, exigua quantitate, cum modico allii.

Gradus. Reſiccatæ calidæ ſunt tertio gradu, ſiccæ ſecundi principio, virides magna abundant humiditate, exiguóque calore præditæ ſunt.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Hybernis menſibus conueniunt, ſenibus, niſi anguſto thorace, itẽ phlegmaticis & melancholicis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

NVces iuglandes Latinis nuncupantur, quasi Iouis glandes. Cùm enim priscis temporibus maiores nostri glandibus vescerentur, ac nucibus demum repertis, has multo delicatiores glandibus comperirent: κατ' ἐξοχὴν Iouis glandium nomine eas dignati sunt. Vbi inueterascunt, humiditatem deponunt, recentes minus noxæ habent, affatim tamē sumptæ cruditates generant, cephalalgias, vertiginem & sitim. Ex nuce, cæpa & sale fit cataplasma contra rabidi canis morsum. Quanto magis inueterascit nux, tanto euadit oleosior: vtraque & vetus & recens tußim generat. Vetus ita corrigitur, si per noctem in aqua calida maceretur, ac dein à cuticula emūdetur. Conditæ cum saccharo vel melle nuces frigido cælo, ventriculo calefaciendo apprimè vtiles sunt.

AVELLANÆ.

Delectus. MAgnæ deligantur, parum calyc contectæ, ſucci plenæ, à vermibus non corroſæ, nec quoquo mod contactæ.

Vſus. Plus iuglandibus nutriunt, cerebr augent: cum melle coctæ ſanant anti quam tuſsim, toſtæ & cum pipere co meſæ catarrhos maturant.

Damna. Ventriculo nocent, ægrè conficiun tur, plurimum choleræ gignunt, capi tis dolores cient, ſi affatim edantur.

Correctio. Recentes comeſæ, & in aqua aliquā tiſper maceratæ & poſt cibos ſacchar conditos omnem noxam deponunt.

Gradus. Recētes temperatæ ſunt prima qua litate: ſiccæ verò calidæ & ſiccæ ſun in fine primi gradus.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Moderatus eorum vſus ſolis iunio ribus, robuſtis & laboribus deditis hy berno tempore conuenit.

HISTO

HISTOR. NATVRALIS.

Auellanæ, Græcis Ponticæ, quòd è Pōto teste Plinio, ad nos primùm deuectæ sint, Latinis auellanæ, frutices autem coryli nuncupantur. Fructus nobis Nocelle, Auellanæ, Nocchiæ, & Neopolitanis Antriti dicuntur. Vomitum vti iuglandes non prouocant, neque corpus astringunt: flatulentæ sunt, & quãuis tardè digerantur, vtiles tamen sunt epati. Si cum ruta ac ficubus siccis ieiunæ esitentur, à peste præseruant, & morsibus serpentum. Vsu compertum est, serpentes si cum coryli virga cædantur, obstupescere ac mox emori. Ex coryli ligno Romæ materiarii, schidia ac ramenta, quæ voce sua Tacchiæ nominantur, conficiunt, quæ vino recenti turbido imposita viginti quatuor horarũ spacio limpidissimum istud reddunt.

OLIVÆ.

Delectus. OPtimè condîtę, locis apricis natę, magnæ, quales ſunt Bononiẽſes, quæ cùm oleo conficiendo inutiles ſint, muria condiuntur, ac ſapidiores euadunt.

Vſus. Pituitam è ventriculo abſtergunt, & appetentiam conciliant: muria qua condiuntur, ſi os colluatur, gingiuas laxas aſtringit, ac mobiles firmat dentes.

Damna. Capitis dolorem gignunt, aut caput affatim comeſę grauant, in primis ſale maceratæ, ac vigilias conciliant.

Correctio. Cum aceto itaque, non ſale condîtæ, vtiliter ſecunda menſa inter alios cibos eduntur, quæ natiua adhuc viriditate præditæ ſunt, optimè cõdîtæ.

Gradus. Salſæ calidæ ſunt ſecundo gradu, cæteræ temperatæ, aſtringentis aliquantulum facultatis obtinẽt & corroborantis.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cælo, omni ætati, temperamento, cum aceto, aut muria, nõ item ſale condîtæ conueniunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Tametsi sylueſtres oliuæ vrbanis ſint minores, guſtu tamen his præſtant, quod ab auibus diſcimus, quæ has domeſticis præferunt. Trium ſunt generum, quarum eæ primas tenent quæ grandiores atque oleo conficiendo inutiles ſunt. Muria condiuntur cum fœniculo, atque ita in peregrinas regiones exportantur. Quæ ex Hiſpaniis aduehuntur, Italicis maiores ſunt: at noſtra condiendi ratio, Bononienſium potiſsimùm, multis nominibus Hiſpanicæ conduræ præſtat: præterquam enim quòd illorum oliuæ coriũ ſapiant, flauæ ſunt, & viſu abominabiles: cùm noſtræ naturali viriditate præditæ ſint, quaſi primùm ab arbore decerptæ. Parum alimenti conferunt & tardè cõficiuntur: ſale conditæ pituitam incìdũt, cibi faſtidium tollũt, ſanguinem ob aſcititiam à ſale acrimoniam, incendunt. Quæ in aceto aſſeruantur, bilem compeſcunt, vomitum ſiſtunt, ac longè reliquis præferuntur.

PINEÆ.

Delectus. DEliguntur è pineis domesticis fœminis desumptæ. Sapore enim cęteris præstant, pręsertim si sint recentissimæ.

Usus: Plurimùm nutriunt, impinguant, pectus ab eluuie mundant: cum melle coctæ, vrinam cient, restaurant debilitatos, viresque reparant, corruptos humores tollunt.

Damna. Tardiùs conficiuntur, crassumque nutrimentum suppeditant, ventriculum rodunt & ventrem, si copiosiùs esitentur.

Correctio. Id mali deponunt, si calidæ macerentur horæ spacio, & si cum melle dein à phlegmaticis edantur, à cholericis verò & calidis cum saccharo.

Gradus. Calidæ sunt principio secundi gradus, humidæ primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido aëre phlegmaticis competunt, senibus, si cum melle assumãtur: iuuenibus porrò, si cum saccharo.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

SEmen genitale vehementer augent pineæ, maximè si quatuor guttæ olei è pineis sorbili ouo impositæ deuorentur, ideoque libidinem stimulāt. Renum superfluos humores purgant, vti & vesicæ: ardori item & vrinæ stillicidio subueniunt. Asthmaticis & paralyticis vti & tremulis auxiliantur. Pulmones expediūt pulmonumque vlcera compescūt, eorundémque putrilaginem & viscosos humores expectorant. Inueteratæ corpori impactos humores pellunt, ac naturales augent, viscerum humores corrigunt, erosiones ventriculi coërcent. Cholericis tamen eorum vsu sine saccharo, & phlegmaticis sine melle interdictum sit, sintq. primò in aqua tepida maceratæ, omnem deponunt acrimoniam, cæterasque prauas qualitates. Fructus pineæ arboris Græcis πιτυΐδες dicuntur. Si cacumina arboris amputentur fructum in posterū non facit, ac mox emarcescit arbos, neq. amplius germinat. Vnde Crœsus se Lampsacenos ad instar pini arboris extirpaturum minabatur.

PISTACIA.

Delectus. PIstacia magna deligantur, odora, quæ terebinthum fragrantia æmulentur, à vetustis arboribus decerpta, saturata viriditate, quantum fieri potest, recentissima.

Vsus. Iecoris obstructionibus mirificè prosunt, pectus ab eluuie expediũt, renes & ventriculum roborant, nauseam cõpescunt, serpentum morsibus medentur.

Damna. Pueris & calido temperamẽto præditis obsunt, extenuant siquidem eos, sanguinem inflammant & vertiginem accersunt.

Correctio. Quo fit vt principio & fine mensæ vnà cum chrysomelis aut saccharo rosato edenda sint, aut hæc illis superedenda.

Gradus. Calida sunt & sicca secundo ordine secundi gradus, teste Isaaco lib. 2. de victus ratione.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido competunt tempore phlegmaticis: nocẽt iuuenibus & cholericis.

HISTORIA NATVRAL.

TErebynthi genus est Pistacea teste Mathiolo in suis commentariis, vbi arborem hanc, Indorum à Theophrasto descriptum Terebynthum esse asserit, suam Athenæi auctoritate confirmans sententiam. Odore *sunt aromatico, ventriculum roborant, iuxta Auicennam, tametsi Galenus hæsitare videatur. Venerem mirè stimulant, parum alunt tametsi impinguēt. In AEgypto proueniūt & Syria, vnde Venetias asportantur. Paucis ab hinc annis fructus in Sicilia protulerunt: ex vino pota venenis resistūt. Agricolæ aiūt nasci ex insito amygdalæ ramo lentisco arbori pistacea. Lucius Vitellius Censor primus in Italiam pistacea intulit, Tiberii Cæsaris primis Imperii annis, cùm legationem obiret in Syria. Ventriculo propter austeritatem & astrictionē corroborando idonea sunt. Fistici & Festuci Latinis (Barbaris tamen) indigetantur.*

DACTYLI.

Delectus. DVlces ſint non aſtringentes, maturi, intrinſecus non corrupti, corroſi aut carie exeſi.

Vſus. Impinguāt, hepati amici ſunt, tuſsi conueniunt, ventrem ſubducunt.

Damna. Dentibus nocent & ori, proritant, ac produnt ficos ani, vētriculum mordent, caput dolore infeſtant & hepar obſtruunt.

Correctio. Cocti itaque edantur, aut ſaccharo conditi, more aliorum fructuum, aut crudis ſuperedantur cibi acidi, aut aceto conditi.

Gradus. Calidi ſunt ſecundo gradu, humidi primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Nulli ætati, temporis conſtitutioni, temperamento, conueniunt, niſi ſaccharo condiantur.

HI-

HISTORIA NATVRAL.

PAlmarum copiosus in AEgypto prouentus est, & in Iudaea. Fructus in Italia ad maturitatem non peruenit, in Hispaniae maritimis locis non dulcescit, sed asperitatem quandam obtinet, & gustu est ingrato praeditus. In quibusdā orientis partibus vinum ex dactylis conficitur, nonnullis etiam panis. Innumerae palmarum species sunt, adeo vt 49. propemodum recenseantur. Onerum impatiens haec arbor est, adeóque contra pondera eluctatur, vt neque incuruetur, neque subsidat, verum contra onera secum in altum sustollat, ac rami eos sursum eleuant, qui se deorsum trahere nituntur, vnde in hieroglyphicis victoriae emblema est. Sanguinem gignunt dactyli, qui facilè in choleram facescit, valdè nutriunt, dentes corrumpunt, nisi confestim emundentur, ac benè colluantur. Crudis inferciunt corpus humoribus, è quibus demum longae & malignae oriūtur febres, succus dactylorum adeo lentus & tenax est, vt non hepar modò, verumetiam lienem cunctaque viscera & venas obstruat.

AMYGDALÆ.

Delectus. PReferũtur cæteris quæ dulces sunt, recentes, non iniuria temporis corruptæ, quæ calido solo prouenerint, optimum id genus est quod Ambrosinum dicitur.

Vsus. Copiosum alimentum suppeditant, impinguant, visui conducunt, semen genitale augent, sputum educunt, pectus purgant, & somnum conciliant.

Damna. Nimium siccæ ægrè conficiuntur, diu hærent in ventriculo, capitísque dolorem inducunt.

Correctio. Vtiliter æstate teneræ adhuc, & lacteo succo turgidæ, in cibum assumũtur à cortice delibratę cum multo saccharo, quo facilius descendant.

Gradus. Dulces tẽperatè calidæ sunt, & humidæ primo gradu remisso, amaræ, siccæ, secundo,

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Omni tempori, ætati, constitutioni, modò recentes sint, conueniunt, absq. cortice, cum saccharo assumptæ.

HIST. NATVRALIS.

AMygdalis frigida loca inimica sũt, quò fit vt copiosiùs in Apulia & Sicilia proueniant, quàm vspiam alibi in Italia, indeque affatim exportantur, atque in omnes orbis partes deuehuntur. Viridibus vescuntur veris principio matronæ grauidæ, quod orexim excitent, ac nauseam tollant. Æstate item edũtur, tenello adhuc existente nucleo, quo tempore gustui admodum gratæ existunt. Sub finem Augusti toti anno asseruandæ, colliguntur. Dulces cerebri substantiam augent, suauem conciliãt somnum. Vreteres expediunt, atque emaciatis conueniunt. Hepatis obstructiones aperiunt, lienis & venarum asperam arteriam leniunt, sed quia moram in ventriculo trahunt cum saccharo commodè sumuntur. Pectus ac Pulmones emundant. Amaræ Ebrietati resistunt ieiuno ventriculo 6. aut 7. comesæ. Phyllis in Amygdalum transformata creditur.

CASTANEÆ.

Delectus. MAgnæ deligantur, ideoque Maroneæ præferuntur reliquis : adde quòd postquam fuerint collectæ, si diu asseruentur, gratiorem saporem adsciscant, & sanitati minus nocuæ euadant.

Vsus. Venerem ob flatulentam naturam stimulãt, validi & optimi alimẽti sunt, fluxus sistunt, cum melle & sale subactæ rabidi canis morsui medentur.

Damna. Nimius eorum vsus capitis dolores accersit, flatus gignit, aluum sistit, ac ægrè conficiuntur si crudæ edantur.

Correctio. Salubriores igitur sunt, sub prunis aut calidis cineribus tostæ, ac sale & pipere, aut multo etiam saccharo comesæ.

Gradus. Calidæ sunt ordinis secundi gradũ primo, siccæ verò secundo gradu.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Frigido aëri, omni ætati & temperamento conueniunt, modò legitimam maturitatem adeptæ sint, si probè coctæ, neque plus iusto ingurgitentur.

HISTORIA NATVRALIS.

GLandium primas tenent castaneæ, quæ omnium syluestrium fructuũ effatu dignum corpori alimentum præbent, neque iccirco tamen in vsum quotidianum admittuntur. Frigida loca amant, quo fit vt in montibus præstantiores, quàm in planitie proueniant. Qui frumenti laborant penuria, castaneas in cratibus siccatas in farinam redigunt, qua subacta panis defectum supplent. Qualitates calidam & siccam produnt dulcedo & sapor. Prunis tostæ minus flatulentæ euadunt, & vomitum sistũt, optimi & copiosi alimenti sunt, si probè à ventriculo conficiuntur: cum saccharo choleram compescunt, cum melle phlegma. Non sunt in sartagine flammæ amburendæ, quòd ex eiusmodi fumo suffocantem quandam qualitatem contrahant, sed prunis primùm torrendæ, dein cineribus impositæ, ad aliquod tempus excoquendæ.

TVBERA.

Delectus. MAgna ſint, & craſſa mẽbrana, granulis inſignita, dura, recentiſsima, nulli putredini obnoxia, admodum odora, intus nigricantia, atque hæc, mares, albis quæ fœmellæ ſunt, præſtant.

Vſus. Palato arrident, genituram augent, Venerem ſtimulant, ſuapte natura inſipidi ſunt, ſed quemuis adſciſcunt cõdituræ ſaporem.

Damna. Humores corrumpunt, temperamẽto atrabilioſo prædito, & morbis atrabiliariis nocent, longo vſu anhelitum inficiunt, flatuſque gignunt plurimos.

Correctio. Quocirca oleo plurimo coquantur, pipere & limonum ſucco, ac poſt eorum eſum generoſum vinum bibatur, non lymphatum, aut pingui iuri cum cinamono incoquantur.

Gradus. Calidi ſunt & humidi ſecundo gradu, at ſi cum aromatibus condiantur, calor intenditur, ac humiditate nocua deſtituuntur.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Frigidæ aëris conſtitutioni, iuuenibus & cholericis cõueniunt, quòd craſſos humores gignant, & melancholicos.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Plinius recẽset, Laërtiũ Liciniũ, Propratorẽ Hispaniæ, cũ Carthagini esset, Tuberis, in quo denarius deprehẽsus, esu primores dẽtes fregisse. Quo argumẽto patet, terrã in se coactã ac conglobatã tubera producere. E pituitosa cõstãt materia, quæ arborũ radicibus adhærescẽs, vi tonitruorũ in eã formã cõgulatur: solũ amat sabulosũ, & loca fructibus consita: nix super tuberibus nõ cõgelatur. Fũgos præfert Tuberibus Martialis his versib⁹:

Rũpim⁹ altricẽ tenero de cortice terrã.
Tubera boletis poma secũda sumus.

Tametsi Iuuenalis qui Traiani tempore vixit, contrarium sentiat. Semine destituuntur, vnde sic vulgo in eos luditur:

Semina nulla damus, nec semine nascimur vllo,
Sed qui nos mãdit, semẽ habere putat.

Fungis ob id non iniuria præferuntur, quòd compertum non sit Tuberis esu vnquam mortalium quẽque interiisse, quod fungis rarũ nõ est. Tuberũ immoderatus vsus paralysin, podagrã & vrinæ difficultatẽ tandem inducit. Qui sabuloso solo proueniunt, vti & nõnulli canes vsu edocti, qui e[...] terra eruũt. Noui olim in A-

pulia rusticos, qui è vestigio natiuum tuberum locum inuenire norant.

FVNGI.

Delectus. OPtimi sunt pratenses, qui Aprili mense prouenîunt Prignoli nuncupati, vel Prataioli, velut si pratenses dicas, vel qui forinsecus rubent, quos Boletos vulgus nuncupat.

Vsus. Magno sunt apud Gulones, quod orexin excitent, in pretio, & quemuis conditura saporem adsciscunt.

Damna. Stuporem & apoplexiam accersunt, & sua plurimos venenata qualitate neci dederunt, alios etiam nimius laudatorum esus suffocauit.

Correctio. Si accuratè mundati ab eluuie colorem non deponant, inde cum acerbis pyris basilicone, pane, allio, calamento coquantur, ac demum cum oleo, sale & pipere assumantur, innoxii euadunt.

Gradus. Frigidi sunt secundo gradu, & humidi tertio, ac quamuis facili negotio cõdimenti qualitatem sibi adsciscunt.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Nulli tempori, ętati temperamento conueniunt, quòd plus damni, quàm commodi adferant.

HISTORIA NATVRALIS.

DVûm generum fungos facit Dioscorides, innoxios & lethales, cum tamē vbiuis locorum varii admodum & diuersi reperiantur. Qui periculo vacant, & innoxii sunt, prignioli nostris dicuntur, vti & qui in pratis pratenses dicti, prodeunt, Horatio his verbis celebrati.

——pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur——

Suilli nobis dicti bonis etiā annumerantur, diligenter emundati, atque in partes secti, qui si ad cæruleum puniceū, ac nigrum colorem vergant, tanquam venenati abiiciantur, qua re minimè animaduersa non pauci integris craticulæ impositis, atque his notis neglectis fūgorum esu strangulati sunt. Neapoli ac Romæ lapides reperiūtur, quos si tepida irriges aqua, quocunque tempore fungos producunt, vel optimi immoderato vsu necant. Qui sale condiuntur ab omni noxa fiunt huius beneficio immunes. Eorū vsus aut prorsus eliminandus est, aut sit parcus generoso post esum vino superbibito, exigua tamen quantitate. calculos gignit fungorum vsus continuus.

CAPPARES.

Delect. ACeto condîti sale maceratis præstant, quod minùs caloris obtineant.

[illegible] Asthmaticis, scirrhoso lieni apprimè vtiles sunt, menstrua cient, vermes necant, hæmorroides sanant, & coitum stimulant.

Damna. Sitim conciliant imprimis sale conditi, nisi ad tempus in frigidam infundantur, vt à sale rectè eluantur.

Correctio. Aceto conditi reliquis cibis præmittendi sunt, acetariorum more oleo & passulis adiunctis.

Gradus. Saliti calidi sunt secundo gradu, & sicci tertio, & aceto macerati calidi sunt primo, sicci secundo gradu,

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Temporibus, ætatibus & constitutionibus frigidis conueniunt, medicamentosi tamen magis sunt, quàm alimentosi.

HISTORIA NATVRALIS.

CApparés ſale conditi, medicamentoſi plus quàm alimentoſi obtinent, inflammant: nanque aſcititia à ſale acrimonia ſanguinem & viſcera, ac quanquam aliquandiu in aqua infundantur, tantillum tamen deponunt acrimoniæ. Multis itaque modis ſalitis, aceto conditi præferuntur, ac præ cæteris Geneuenſes palmam obtinent, parum nutriunt, ac reſoluunt, aperiunt, purgant. Craſsis humoribus lienem expediunt, interaneorum lumbricos interimunt, deiectam appetentiam reducunt, quia pituitam incidunt & abſumunt, ſi reliquis cibis præmittantur. Obſtructiones tollunt Iſchiadicos dolores vti & reliquos iuncturarum demulcent. Sunt qui Capparibus oxymel affundant quò palato commendatiores reddant.

FOENICVLVM.

Delectus. HOrtense sit, domesticum, tenerum si recens edendum sit, vel perfectè maturum, in hyeme asseruandum: at si coctum edatur, habeat radices & geniculos teneros.

Vsus. Lac copiosum producit, vrinam prouocat & mēstrua, oculis mirificè prodest, veteres obstructiones tollit, & renes purgat.

Damna. Neutrum facilè, siue crudum siue coctum, conficitur, præsertim si affatim edatur: sanguinem enim attenuat & inflammat.

Correctio. Exigua igitur quantitate tenellum estur, frigida primò maceratum.

Gradus. Calidum est gradu secundo, siccum primo, tametsi plures in tertio ex calfacientium gradu reponant.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni tempore, ætati & temperamento conuenit, iuuenibus tamen & cholericis parua quantitate assumatur.

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

ANgues fœniculi eſu ſenectã exuũt, ac oculorum hebetationi medentur: ūnde etiam ad homines in ſimilẽ vſum fœniculum promanauit ex affricatione illa oculorum quæ fit à ſerpentibus. Semini praua quædam imprimitur qualitas, quæ vermiculos quosdam venenatos producit, quorum venenum à multis creditũ eſt nullis euinci alexiteriis: quo factum eſt, vt vmbelli aperiantur, ac diligenter concutiantur, quo à vermibus emundentur, ac dein in frigidam ad temporis aliquod ſpatium macerentur. Hepatis & ſplenis obſtructiones aperit, vti pectoris & cerebri. Modicè aſſumẽdum eſt, quòd ſanguinem vberiori vſu inflammet, ac calculum tandem generet. Nam cùm vehementem aperiendi vim habeat, craſſas in vreteres & pituitoſas materias deuehit, quæ in meatibus vrinariis coguntur & condenſantur.

ASPARAGI.

Delectus. SInt domeſtici, nuper ſati, quorum cacumina iam terram verſus declinent.

Vſus. Renum & hepatis obſtructionibus proſunt, coitum ſtimulant, emolliunt aluum, & vrinam prouocant.

Damna. Frigidi ſi edantur, nauſeam mouẽt, & propter amatorem cholericis bilem in ventriculo nonnihil augent.

Correctio. Si elixorum primum decoctum reiicias, amaritudinem deponunt, inde oleo, aceto, ſale & pipere bene condîti vtiles ſunt.

Gradus. Calidi ſunt primo gradu, & humidi temperatè, tametſi Galenus de agente ipſorum qualitate ambigere videatur.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Cuiuis ætati & temperamẽto, cumprimis ſenibus & frigidis conueniunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Asparagi plus cæteris oleraceis nutriunt: ac si calidi, ac bene conditi comedantur, prosunt ventriculo. Renes à sabulo emundant, neque tamen vltra modum calefaciunt. Magni in mensis fiunt, præsertim si grandes sint & tenero caule. Dioscorides ait, asparagos gestatos mares & fœminas steriles reddere; cùm tamen vsu compertum sit, Venerem stimulare, quod copiosi alimenti argumentum est. Qui asparagorum succo illitus est, ab apum punctionibus tutus erit. Germania & Rauenna præstantissimos producunt teste Martiale:

Mollis in æquorea quæ creuit spina Rauenna,
Non erit incultis grauior asparagis.

Prouerbium Cæsari ab asparagis vsitatum fuit, cùm rei celeritatem denotare vellet, tale: Citiùs quàm asparagi coquantur. Athenienses per ph pronuntiabant, Aspharagos.

SPINACHIA.

Delectus. DEligatur quæ tenella ſit, quæ ſolo benè culto & pingui proueniat, & quæ à pluuia nonnihil irrigata ſit.

Vſus. Pectus expedit, tuſsi medetur, pulmones modicè refrigerat, aluum mouet, & aſperam lenit arteriam.

Damna. Flatus plurimos gignit, ventriculo nocet, frigido-ſeroſos humores gignit.

Correctio. Abſque aqua itaque proprio ſucco in ſartagine coquatur, inde oleo, pipere, ſucco oxalidis, & vua paſſa condiatur.

Gradus. In primo ponitur refrigerantium & humectantium gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Vtilis eſt cuiuis ætati, iuuenibus præſertim & bilioſis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Bliti ea ſpecies, quæ nobis Spinachium dicitur, nota eſt, ac veteribus incognita, cuius caulis, folia flos & ſemẽ perpetuo virent, Auguſto & Martio menſibus ſeritur, ac ſeptimo à ſatione die foliis triangularibus prouenit, quæ paulatim in ſagittam deformantur, caulem cubitalem producit concauum, tenellum & fragilem. Pingue & benè cultum amat ſolum, patiens hyemis & frigoris. Duûm eſt generum, mas aliud, alterum fœmina, quæ ſine ſemine prouenit. Sunt qui ex Hiſpaniis ad nos illatam autumant, at corrupta voce ſpagnaci ſpinacea dictam contra veritatem aſſerere auſint, cum ab Arabibus, Spanacli Serapionis teſtimonio, qui ita eam nominat, vocari in confeſſo ſit. Ego à noſtratibus, Italis Spinacia à Spinoſo ſemine dicta, auſim aſſeuerare. Succus epotus ſcorpionum ictibus medetur, & contuſa herba cataplaſmatis loco ſcorpionũ ictibus cum ſucceſſu imponitur.

CARDVI SEV CINARÆ.

Delectus. CArdui seu spinosæ Cinaræ optimæ sunt teneræ à cinariis prognatæ. sapore enim præstant reliquis. Cinaræ etiam sint tenellæ, non duræ.

Vsus. Palato arrident & Cardui & Cinaræ, vrinam cient, flatus mouent, obstructiones tollunt, Venerem stimulant.

Damna. Cardui flatulenti sunt admodum, capiti nocent, ventriculum onerant, concoctionem remorantur, si crudi edantur, minùs nocent cinaræ coctæ.

Correctio. Cardui cum pipere & sale mandũtur, postrema mensa, & cocti, & crudi Cinaræ in iusculo elixantur, eodem condimento quo Cardui.

Gradus. Calidi, sunt secundo, sicci primo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Vtrique vtiles sunt, cocti tamen crudis præferendi, tempori, ætati, & temperamento frigido præditis.

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

QVāquam carduorum plurima sint genera, tamen quos mensis dignamur, magni sunt ac culturæ mangonio candidi producuntur, cum sale crudi vltima mensa eduntur, vt Venerem stimulent, & vino saporem cōcilient, olim nusquam alibi quam in Sicilia prouenerūt, nunc vbique terrarum magno prouentu nascuntur. Eiusdem sunt Cinaræ generis quos Pineos, Carduos, Theophrastus nuncupat, quod Pineæ formam repræsentent, attamen hi cocti crudis præstant, si lanuginosum semen primò iis adimatur. quod reliquum est non secus atque Siculorum & Neapolitanorum Cephalioni editur. Vtrique viscera calefaciunt, flatulenti sunt, ideóque penem erigunt, aromatibus conditi natiuam noxam deponunt. Sunt qui agrestibus vescuntur, at mihi longè domestici cæteris præferendi videntur. Præstaret vtrisque coctis, quàm crudis vesci.

LACTVCA.

Delectus. Optima ea, quę densa, sessilis ac capitata vulgò dicitur: pingui seritur solo, editur autem antequam lacte turgeat, neque aqua abluitur.

Usus. Facilè conficitur, vincit præstantia omnia oleracea, lac fœminis auget, somnum cōciliat, gonorrhœam sedat, & ventriculi ardorem compescit.

Damna. Visum offuscat, naturalem calorem debilitat, genituram corrumpit, ac sterilitatem accersit Veneris incendia adimit, segne corpus reddit & stomachum debilitat.

Correctio. Cum mentha & ruta aliisue herbis calidis vtiliter editur, cocta potius quã cruda, & cumprimis generosum vinum album superbibatur.

Gradus. Frigida est humida gradu secundo, ideoque calidæ ei herbæ rectè permiscentur.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Cœlo æstuanti, iuuenibus, & bile abundantibus, item sanguineis & calido ventriculo præditis vtiliter assumitur, ardorem enim coërcet cum aceto condîta.

HISTORIA NATVRALIS.

Lactucas iniquè plurimi calũniãtur, asserẽtes sanguinẽ iusto copiosiorem as gignere. quod neq. lactuca, neq. oleaceorũ vllũ facit. Quod si quidem ita se aberet laudẽ potius, quã vituperiũ meerentur. Aluũ porrò lactuca nec astrinit, neq. mouet, neq. enim austera est, aut cerba, aut acris, aut salsa. Galenus latucas hoc nomine cõmendabat, quòd iueni sibi ventriculi ardorẽ cõpescuerint, eni autẽ somnũ cõciliẽt. Dũ estur, cruda auãda nõ est aqua frigida, vti vulgò fit, ptima enim quædã facultas superficiei nhærẽs lotione abstergitur, qua sublata usũ obtũdit, atque flatulentã naturam nduit. auferẽdæ autẽ sunt illæ frondes, uæ pone terram sunt ac reliquas ambiunt. nã internæ teneriores sunt quibus tiliter vescimur ad capitis dolores ex lis ardore genitos cõpescẽdos, itẽ cõtra hrenitides & erisypeleta. Sãguinẽ ebulẽtẽ cõpescit, Veteres post cœnã, vaporibꝰ b ebrietate prognatis coërcẽdis, & sõni õciliãdi causa lactucis vescebãtur. moerata enim veterũ erãt prandia, cœnæ ero crapulæ & ingluuiei dedicatæ.

Martialis.

Claudere quæ cœnas lactuca solebat
auorum. (pes?
Dic mihi cur nostras inchoat illa da-
Aristoxenes Cyrenæus lactucas hydromelite irrigabat, vt grandiores fierent, ac gula magis placerent.

INTVBVS.

Delectus. QVę in hortis seritur, sylvestri prę-stat: sit autem tenella, quę nec dũ duriores culmos promiserit, neque lactescat & sapore sit dulcissimo.

Vsus. Hepar & membra inflammata refrigerat, sitim sedat, vrinam ciet, orexin conciliat, aëris præsertim constitutione calidiore.

Damna. Paralyticis nocet, tremulis, frigido ventriculo præditis, & concoctionem nonnihil remoratur.

Correctio. Cum nepeta & menthæ cymis seu ruta aliísue id genus herbis calidis vtiliter estur, quo malignitatem deponat.

Gradus. Frigida est principio secundi gradus, humida in fine primi.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calido aëri cõuenit, iuuenibus, cholericis, sanguineis, & qui æstuanti sunt ventriculo.

HISTORIA NATVRALIS.

INtybus domestica frigidior & humidior est syluestri, & magis insipida, id quod syluestribus familiare est, vt acriori sapore sint prædita domesticis. Domestica hepati inflammato & ob siccitatem obstructo confert. Obstructiones aperit, sanguinem purgat, scabiem sanat, stomachi ardoribus subuenit, lactucæ prorsus naturam æmulatur. Succus intybi scorpionum ictibus medetur, quod etiam cataplasmatis more imposita herba præstat. Æstuante cælo carnis iusculo incocta vtiliter editur, calorem interaneorum & viscerum optimè compescit. Cruda vel cocta, prout ventriculi poscit robur, ad temperandum eius æstum manditur.

BORAGO.

Delectus. QVa vulgo vtimur Boragine, ea vera Buglossa est veterum, ista itaque cum floribus deligenda est.

Vsus. Sanguinem mirè purgat, cor & spiritus recreat, conualescentibus vtilis est, & viscera omnia corroborat.

Damna. Haud facilè digeritur, faucibus etiã exulceratis aduersatur.

Correctio. Elixetur in jusculo optimæ carnis, ita quippe faciliùs digeritur, omnemque asperitatem exuit, cætera sine omni noxa est.

Gradus. Calida est & humida primo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni tempori, ætati & temperamento vtilis est.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Scribit Apuleius lib. de medicament. quæ ex herbis ſumuntur, Lucanos Bugloſſan Coraginẽ appellare, quòd magnam cum cordis affectibus affinitatem habeat, vnde factum eſt, vt temporis tractu, dictione deprauata C. in B. mutatum ſit. iſtud habet peculiare, quòd in vino macerata ſupra modum mentem exhilaret, & corroboret, triſtitiamque pellat, & iucundis animam cogitationibus perfundat, quò fit vt veteres Boraginem reliquis medicamentis Cardiacis commiſceant. Aqua ſtillatitia ex febre delirantibus vtiliter datur, oculorumque phlegmonis conuenit, tam intus, quàm foris adhibita. Laudatiſsimum ſuccum gignit, conualeſcentibus, tribulatis, ac animi curis vexatis apprimè vtilis, adeóque mirandum non eſt, crebriorem eius vſum, de qua tot ſint decantata elogia, præſtat eadem omnia ſaccharum Boraginatũ, & aqua ſtillatitia ex floribus Boraginis.

CICHORIVM.

Delectus. OPtimum est quod flores profert cæruleos, quod cum sole conuertitur, ac Heliotropij nomine insignitur, tenellum id sit, & summitates sumantur.

Vsus. Calido ventriculo & inflammato apprime vtile est. ac supra modum iecoris obstructiones expedit.

Damna. Debili ventriculo & frigido nocet: succus exigui & graui alimenti.

Correctio. Elixetur in aqua, dein oleo & aceto in acetariis edatur, vel crudum cum nepeta aut aliis id genus herbis calidis.

Gradus. Frigidum est primo, siccum gradu secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Cuiuis tempori, iuuenibus & calido temperamento præditis conuenit, cumprimis tamen æstati.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

Cichorium in expurgando aperiendoque hepate, cætera facilè vincit medicamenta omnia, vsque adeò etiam, vt iecur vnico hoc medicamentoso alimento maximè delectari videatur. Crudum iis non editur, qui frigido sunt vẽtriculo & destillationibus obnoxij, sed in exquisito iusculo optimæ carnis elixum: ita enim sumptum summoperè prodest. Romæ æstate Cymæ cichorij crudæ eduntur, quæ sua lingua Mazzochi nuncupant, permiscent ei Nepetam, ne ventriculum offendat: macerantque allij in aceto momentum, vt palato magis arrideat: orexin excitat & potum post eius esum assumtum commendat. Cichorij genus est herba Aphaces nomine Theophrasto celebrata, quam vulgo nostrates Piscia al letto indigetant, alij porcinum rostrum vocant, dentem etiam leonis, aut dentem canis, de quo superstitiosè creditur, quod si eius succo oleo permixto corpus inungatur, gratiam ac beneuolentiam magnatum conciliet efficiatq. vt quiduis ab iisdem impetretur.

LVPVLVS.

Delectus. ASparagi primi, seu turiones à radice emergentes, frõdibus adhuc destituti, cauliculo tenello, ac leui, nõ aspero, in vsum veniant.

Usus. Præterquam quòd laudabiles gignat humores, eosdem etiam adæquat lupulus: corroborat omnia viscera, sanguinem purum ac defæcatum generat.

Damna. Quod si frondibus & culmis durioribus conuestitus edatur, noxam infert, quandoquidem difficulter concoquitur, cùm & tenellus flatuum nonnihil gignat.

Correctio. Elixatione omnem flatulentam vim deponit, & laudatos cibos efficit magno fruentium vsu. Oleo & aceto cõdîtus plerumque manditur.

Gradus. Temperatè calidus est & frigidus, humidus verò primo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni tempori, omni ætati conuenit.

H I-

HISTORIA NATVRAL.

VEteribus incognitus fuit lupulus, cũ interim cæteras omnes herbas succi bonitate facilè vincat, sanguinem singulari quadam prærogatiua emundet, e vestigio feces à sanguine per inferiora secernens haud aliter atque ramenta quæ feces vini ad dolii fundum deducunt. Efficaciter omnia viscera abstergit, & imprimis iecur: mirandum iccirco, cum tanta eius sit energia, adeo rarum nostro æuo lupuli vsum, cum vires obtineat medicas & admirandas, & citas. Magno lupulus apud Germanos & septentrionales populos in vsu est, & summo colitur studio, quod sine eius floribus cereuisia coqui nequeat. Plinius lupulum vocat salictarium: Cymæ in acetariis eduntur, ventrem emolliunt, obstructiones tollunt, florum & frondium decoctum veneno potionatos & scabie infectos sanat. Sirupus è lupulo confectus, admirandas in febribus cholericis, & pestilentibus vires obtinet.

CAROTA SEV PASTINACA RVBENS.

Delectus. QVæ rubra eſt, præfertur reliquis, modo magnis & dulcibus idque hybernis menſibus vtaris.

Vſus. Veneris illecebras promouet, lac generat, menſes muliebres & vrinam ciet, paſtinacis præfertur, obſtructiones tollit.

Damna. Pauci & praui Carota eſt alimenti, tardè conficitur, & flatulenti plurimum obtinet.

Correctio. Diu coquitur vt omne vitium deponat, cum aceto dein, oleo & ſinapi, aut coriandro condiatur.

Gradus. Calida eſt ſecundo, humida primo gradu.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Frigidæ aëris conſtitutioni conuenit, iuuenibus cæteriſque ætatibus, præterquam ſenili & craſi pituitoſæ.

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

PAstinacæ ſylueſtris ſpecies eſt Carota, ſanguineo intus colore rubens, ſatiua autem & domeſtica paſtinaca candida eſt, quæ Quadrageſimalis ieiunij tempore piſcium loco frigetur. Carotæ efficacia cæteris præferuntur, vtraque tamen ſpecies ciet venerem. Calefaciunt, attenuant, vrinam cient, ac prauum ſuccum generant. Flatus gignunt, & ſanguinem vitij haud expertem, quo fit vt aceto & aromatibus caſtigentur. Elixandæ ſunt, quàm exquiſitiſsimè: haud facilè aliás à ventriculo edomantur ideóque iteratò coquendæ ſunt. Rubrorum in acetariis vſus eſt. Candidæ raporum more in carnis iuſculo coctæ eduntur. Vtraque gulæ commendatur, & menſis grata eſt.

HISTO-

MENTHA.

Delectus. PVmila deligatur quæ in hortis ſeritur, aliâs mentha Romana nuncupata, ſummitates in vſum duntaxat veniunt.

Vſus. Ventriculo gratiſsima eſt, & eũdem vehementer corroborat maximè refrigeratum & debilem, pituitam abſumit, & appetentiam validè proritat.

Damna. Calido ventriculo & iecori nocet, admodum etenim excálfacit, attenuat & incendit ſanguinem.

Correctio. Exigua quantitate edatur vnâ cum herbis frigidis, qualia ſunt lactuca, cichorium, portulaca aliáque id genus & aeris conſtitutione frigida.

Gradus. Calida & ſicca eſt in ſupremo ſecũdi gradus receſſu, aut tertii ordine primo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Frigido cœlo, ſenibus, pituitoſis & melancholicis apprimè eſt vtilis.

HISTORIA NATVRALIS.

MEntam insigni vi pollere aduersus interaneorum lumbricos asserunt, vtpote quos enecet, si succi drachmæ pōdo exhibeatur cum semuncia acetositatis citri vel sacchari rosati, aut syrupi è corticibus citri. Singultum, nauseam, & vomitum sistit, & ventriculo cumprimis vtilis est: quod & schola Salernitana innuit hoc versu:

Nunquam lenta fuit stomacho succurrere mentha.

Syrupus è mentha plurimum ea in re præsidij habet. Appetentiam excitat, Venerem stimulat, ventrem verò astringit, pituitā potēter incidit, singultū cohibet, anhelitū cōmēdat, memoriā iuuat. cum lactuca & alijs herbis rectè acetarijs commiscetur: suapte enim natura plus æquo calida & amara est. Mynthē Proserpinæ Nympham in Mentham odoriferam transformatam fabulantur Poëtæ, quòd in adulterio cum Plutone sæpius deprehensa sit. Poëtis celebratur odoræ & viridantis epithetis.

OXALIS SEV ACETOSA.

Delectus. HOrtensis sit, non agrestis, saturata viriditate prædita, foliis minime rubentibus.

Usus. Bilem refrenat, sitim sedat, febribus ardentibus & pestilentialibus cũprimis vtilis, appetentiam excitat, fluxus sanat.

Damna. Melancholicis nocet, ventriculum exasperat, aluum cohibet.

Correctio. Corrigitur si in acetariis cum aliis herbis, puta lactuca quæ humida, & mentha quæ calida est, edatur.

Gradus. Frigida est primo gradu, sicca principio secundi.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Æstiuis mensibus calidis morbis, iuuenibus, biliosis & sanguineis conuenit.

HI-

HIST. NATVRALIS.

Oxalis cruda acetariis iucundè permiſcetur, ob acidulum, quo pollet, ſaporem. hinc in Lombardia vulgò herba acida nuncupatur: grata eſt palato: febribus conuenit ardentibus & peſtilentibus: validè etenim choleram placat, ſitim tollit, putredini reſiſtit ſi decocto in aqua iuſculo quis vtatur, vel ſtillatitia aqua, aut Syrupo ex ſucco acetoſæ concinnato, & ob auſterum ſaporem (Stypticum vocant Arabes) præſentiſſimum eſt in diſſenteriis remediũ, vti & in reliquis fluxibus. Appetẽtiam excitat, quare vt plurimum crudam cum pane eſitant. Veteribus fuit incognita, Græcis Oxalis dicitur. Duûm eſt generum, maior quæ præſtantior & nobilior, in hortis ſeritur, Minor in campeſtribus prouenit, foliis multo eſt minoribus, cuſpide lancearum inſtar effigiata foliis ſaturatè rubentibus & ſplendentibus.

PIMPINELLA.

Delectus. PVmila deligenda est, quæ ad acetaria in hortis seritur, foliis exiguis, crenatis seu serræ in morem in circumferentia dentatis, caule rubicundo.

Vsus. Renes & vesicam purgat, vrinam copiosè ciet, calculos & arenam pellit, vino imposita cor valde recreat.

Damna. Difficile digeritur, ventrem constipat, nonnullis etiam iecur, & sanguinem inflammat.

Correctio. Editur cruda in acetariis cum aliis herbis frigidis, quò natiuus illius calor contemperetur.

Gradus. Calida est & sicca secundo recessu, tametsi iuxta nonnullos tertium gradum attingat.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Exigua quantitate omni tempori, præsertim hyemi, senibus & melãcholicis conuenit.

HISTOR. NATVRALIS.

Veteribus incognita fuit Pimpinella, tametsi herbarum nomenclatores eam sacrifragiæ speciebus annumerarint, ob calculo frangendo vires ei innatas, & arenis è renibus & vesica expellendis, præsertim syluestrem, quam ob fœtorem quo hircum olet, hircinum nuncupant. Satiuæ decoctum in aqua vel insculo factum præsentissimo est contra pestem remedio: idem præstat stillatitia, aut herba cruda, vel in puluerem redacta, & cataplasmatis, contra anthraces imposita è vestigio eos sanat, ideoque magnas aduersus cordis affectus, vtputa syncopem vires obtinet, quod melancholicos humores absumit, sanguinem mundat, vitales spiritus auget, in vino præsertim macerata.

PETROSELINVM APIVM HORTENSE.

Delectus. CYmæ deligantur priusquàm floreant, aut ſemen proferant. quod odoratiores ac teneriores ſint: radices verò cum mediam ætatem attigerint.

Vſus. Vrinam & menſes valide ciet, hepar & matricem mundat, earundem partium obſtructiones tollit, ventriculo gratum eſt, decoctum verò venenis reſiſtit.

Damna. Alimenti non vndequaque laudabilis eſt. ſanguinem inflammat, caput replet & tarde conficitur.

Correctio. Cruda proin vnâ cum herbis frigidis exigua quantitate editur. cocta verò in iuſculo carnis. omnibus pulmentis & intinctis adhibetur, radix verò haud ſegniter elixanda eſt.

Gradus. Calidum eſt ſecundo gradu, ſiccum in fine primi.

Tempus. Ætas. Temperamentum. Coctum omni tempori, ætati conuenit, at crudum nocet calido aëre iuuenibus & cholericis.

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

troſelinon veteribus hortenſe apium uncupatur, omnibuſque ferculis, odoriferarum herbarum condimẽ requirunt, vti etiamnum hodie, in fuit, tantóque præſtat cæteris omni quãtò eius crebrior eſt in intinctis, mentis, embammatis, & id genus cõ entis vſus, vt nulla etiam abſque a menſa recte inſtrui poſſe videatur. uratas ex lacte mammas emollit, crudum, quàm coctum vrinam pro et, quod ſemen validius præſtat i erba: ſerpentum venenis aduerſa ſemen, & thoracicam & flatus diſ t, omniaque interna viſcera purgat, e ab obſtructionibus, & abſceſſibus at. Succi autem non admodum lau eſt, ſed difficulter concoquitur & a corpora inflammare creditur.

DRACVNCVLVS HORTENSIS.

Delectus. HOrtensis sit, & pingui irriguoque solo educatus, tenellæ cymæ, non per terram dispersa folia in vsum veniunt.

Vsus. Inter eas quæ acrimonia & sapore commendantur, herbas primas obtinet & est cardiaca, orexin excitat, Venerem stimulat & ventriculum confortat.

Damna. Hepar incēdit, sanguinem attenuat, ideoque minus vtilis est calido temperamento præditis, nisi exigua quantitate assumatur.

Correctio. Estur cum floribus boraginis, aut vnâ cum endiuia, lactuca siue id genus herbis refrigerantibus, quo eius acrimonia refrenetur.

Gradus. Calidus est secundo gradu, intenso ad principium vsque tertij, & siccus primo.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Frigidæ aëris constitutioni, senibus & phlegmaticis conuenit, minimè verò iuuenibus & cholericis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

DRacunculum hortenſem ignorarunt Veteres: neque enim natura, ſed artificio ab hortulanis productus eſt, qui lini ſemine, capæ, aut porro indito terræ condiunt. Aromaticum præ ſe fert ſaporem. Perſuaſum eſt ruſticis, nec iniuria, à peſte eum, atque omni, tàm externa, quàm interna corruptione corpora conſeruare. Ad dentium & gingiuarum à frigore obortos dolores ſiſtendos, optimo vino albo incoquunt, ac iure ore aliquandiu detento, magno in hoc affectu & felici ſucceſſu vtuntur. Cardiaca admodum, caput & ventriculum corroborat, ac pituitam in iis contentam incîdit. Quo fit vt orexin mirè excitet, & Venerem ſtimulet. Calido cælo frigidis herbis permiſcetur.

RAPHVNVS.

Delectus. Tener ſit, non dulcis, ſed linguam potius ſua acrimonia vellicans, vtpote qui efficacior ſit, & frigore excoctus.

Vſus. Vrinam promouet, calculos expellit, & arenulas, tàm è renibus, quàm veſica, ventriculum excalfacit, vocem canoram reddit.

Damna. Emaciat, ructus olidos generat, tardè conficitur, caput tentat, ſanguinem adurit, pediculos generat, dentibus & oculis nocet.

Correctio. Quare à cibo eſtur, ita enim omne, dum digeritur, deponit noxam, frondes verò ac caules ante cibos aſſumuntur, vt appetentiam moueant.

Gradus. Calida ſecundo gradu eſt, ſicca primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido conuenit cœlo, iuuenibus laboribus obnoxiis & calido ventriculo præditis.

HISTO.

HISTORIA NATVRALIS.

Radix ea quæ cruda estur, Raphanus vulgo seu Raphanellus nuncupatur: Satiua sit, cibo præmitti potest, exigua quantitate, quod ventriculum excitet, & potum palato commendet, præsertim si mediocri acrimonia prædita sit. Armoracia, quæ syluestris est, cùm calidissima sit, suas vires vehementer exerit, at nemini præterquam robustis & continuis laboribus deditis conuenit. Cibo præsumenda non est, quod eum ad se alliciat ac suspendat, ideoque vomitui conciliando impensè vtilis est. At si reliquis cibis substituatur, cõcoctionem promouet, & vrinam ciet. Visui nocet Raphanus, liquor verò stillatitius oculis inditus affectibus eorundem subuenit. qui colicis cruciatibus infestantur, iis ob flatuum prouentum malum auget. folia ecchymosi apposita medentur.

ALLIVM.

Delectus. OPtimum cẽsetur, quod sub Quadragesimæ initium nascitur ac acetariis inditur, quod etiam exsiccatum in vsum reponitur, multis germinibus, & nodis præditum.

Vsus. Tenellum acetariorum frigiditatem & humiditatem superfluam coercet, siccum venenis resistit, vocem clarificat, vermes necat, Venerem stimulat & vrinam ciet.

Damna. Virtuti expultrici, cerebro, visui, capiti nocet, sitim prouocat, grauidis infensum est, inueteratos dolores suscitat, & sanguinem adurit.

Correctio. Coquitur quoad vsque omnem exuat acrimoniam, & vires eius imminuantur: ita enim noxam omnem deponit, inde cum oleo & aceto, aliisve cibis editur.

Gradus. Calidum est quarto gradu, & siccum tertio.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Frigido cœlo competit, senibus & pituitosis, nocet iuuenibus & calida constitutione præditis.

HISTOR

HISTORIA NATVRALIS.

NAuigantibus singulare præsidium est in allio, tollit siquidem putredinem, quæ ex fœtido sentinæ & aquarũ corruptarum nidore, quaque ex ciborũ corruptorum, qui melioris alimenti defectu ingeruntur, vsu nascitur Remigãtes item corroborat, iccirco à nauigantibus summo diluculo editur: nauseam item ex maris tempestate obortam compescit, viscosos incidit humores, obstructa reserat, tussim ex frigida causa ortam sedat, ac humores incendit, caput verò affatim & crudum comesum tentat, omnem coctura deponit malignitatem, tametsi vires nonnihil coquendo remittantur. Canis rabidi morsum sanat, dolores verò inueteratos partibus olim affectis inhærentes ac delitescentes suscitat, salsum catarrhum in ventriculo absumit, hæmorrhoidibus nocet & mulieribus lactantibus.

CEPA.

Delectus. DEligitur ea quæ vdo loco enata sit, grandis, ſucci plena, rotunda, qualis Caietanæ ſunt, quæ Romam deferuntur.

Vſus. Venerem ſtimulat, genituram & lac auget, appetentiam deiectam reuocat, & damnum, quod ex aquarum mutatione prouenit, tollit.

Damna. Crudarum nimius eſus capitis dolores accerſit, ſanguinem intendit, & mentem hebetat.

Correctio. Diſſecta in partes per temporis aliquod ſpatium in frigida commodè maceratur, inde exquiſitè coquitur, vt omnem deponat noxam.

Gradus. Calida eſt gradu tertio, ſicca ſecundo.

Tempus, Ætas, tẽperamentum. Calidis temperaturis & ætati obeſt, prodeſt contrario temperamento & ætate præditis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Eparum maximæ, & dulcissimæ sũt in Italia, quæ ex Caieta Romam deportantur, ac tota hyeme asseruantur. Incisæ ac frigida maceratæ, pyrorum in morem dulces euadunt. Crescunt & maximæ, & præstantissimæ quodam in loco Flamminiæ Massa Lombardorum dicto Rubræ candidas dulcedine superant, quæ tamen propter nimiam acredinem non nisi coctæ manduntur. Tametsi refragetur Dioscorides, & contrarium asserat, id quod fors in Græcia, & suo æuo verum fuit. Cepa humores incîdit, appetentiam excitat, colorem commendat, visui nocet. alimentum porrò est accommodum his, qui solida carne sunt, & qui laboribus exercentur. Oblongæ cepæ cæteris priores sunt. Substantia cepæ est crassa & flatulenta. Hæmorrhod. aperit, colorem conciliat, Venerem stimulat, cocta tamen omnem deponit noxam fitque humanis vsibus maximè idonea. Nimius eius vsus profundum inducit soporem. cum hortensi apio rectè estur.

SEPA ASCALONIA.

Delectus. SIt pusilla, æmula radici Narcisci, rubra, dura ac dulcis.

Vsus. Æstu nimio languenti stomacho succurrit, concoctionem adiuuat, appetentiam excitat.

Damna. Flatus generat, crassos humores auget, capitis dolores gignit, sitim & somnium inducit.

Correctio. Incidenda itaque est, atque in aqua aliquandiu maceranda, dein aceto forti, oleo & sale condîta cum saluia trita, & apio esculenta fit.

Gradus. Calida est quarto gradu, & sicca tertio.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Calidis aëris, corporum, ætatum constitutionibus nocet, at ita apparata, vti supra commemoratum est, & moderatè assumpta noxam deponit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

CEpa Ascalonia, seu Bulbus esculentus, nostratibus scalogna dictus, ab Ascalone Iudææ vico, vbi copiosè prouenit ac primùm repertus fuit, denominationem traxit. Vnde postmodum in Græciam & Italiam translatus maximis in delitiis haberi cœpit, idque prima mensa, ad deiectam nimio æstu ventriculi appetentiam prouocandam, & potum commendandum. Cum saluia & apio tritis, vti dictum est, cōditus, omnem deponit acrimoniam & odoris virulentiā vti & noxam. Latini generali dictione bulbum, aut radicem tunicatam nuncupant, facultate & viribus cepæ est æmula, Venerem stimulat, crassos & lentos humores gignit, quo fit vt nullis præterquam iis, qui valida obeunt corporis exercitia, vsui sit, ciborum concoctionem adiuuat, ac linguam inflammat, singulare præsidium ad genituram augendam esse fatentur iis, quibus in frequenti vsu est, ideoque potenter coitum stimulat.

PORRVM.

Delectus. SAtiuum & hortense sit, irriguis natũ & educatum locis, aut eiusmodi quę crebrò irrigantur, sit ante omnia exiguum & tenellum.

Vsus. Vrinam & menses muliebres ciet, flatus gignit, Venerem stimulat, cum melle coctum abstergit & emundat pulmones.

Damna. Humores gignit melancholicos, caput tentat, visum hebetat, insomnia turbulenta generat, stomachum grauat, vlceribus vesicæ aduersatur.

Correctio. Hæc ei vitia adimuntur si iteratò in aqua coctum, cum oleo amygdalarum dulcium apparetur, ac dein cum lactuca, intybo & portulaca edatur.

Gradus. Calidum est tertio gradu, siccum secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Prauum alimentum est cuiuis ętati, tempori, naturæ, rusticorum potius & agrestium, quàm aliorum cibus.

HISTORIA NATVRALIB.

Porrum omne alimenti propè genus malitiâ superat. capitis etenim dolores gignit, gingiuas corrodit & dentes, visui nocet, ventriculum rodit, difficulter concoquitur, flatibus plurimis obnoxium est. Istud duntaxat habet commodi, quòd hæmorrhoidibus inflammatis eius folia cataplasmatis more ano subdita summo præsidio sint. Maciem conciliat, sanguinem sistit narium. Porrum sub cineribus assatum antidoton est contra fungos venenatos, crapulam & ebrietatem dissoluit, neruis nocet, melancholicis humoribus caput replet, succus auribus instillatus dolorem a frigida caussa obortum tollit, dolores item colicos sanat: at agrestium hominum cibus est & laboribus deditorum. Magno veteres studio ac industria elaborarũt, vt porri capita ad instar ceparum efformarent, quam cepam sectilem nominabant, quo cultu generosiores euadebant. Modum in eam magnitudinem educandi docet Columella lib. 11.

RAPVM.

Delectus. SIt tenerum, ſolo & cœlo frigido cultum: nam quod his conditionibus enatum aſſeruatur multo tempore durat, ac flatulentam vim deponit.

Vſus. Abundè nutrit, coitum ſtimulat, vrinam prouocat, viſum acuit mirificè.

Damna. Flatus gignit, & ſeroſum humorem in venis, obſtruit poros, tardè conficitur, & ventrem ſubinde arrodit.

Correctio. Corriguntur hæc vitia, ſi in aqua bis elixetur, dein priori abiecto iuſculo carnium pinguium, cum fœniculo & aromaticis coquatur.

Gradus. Calidum eſt in fine primi gradus intensè, humidum primo iuxta Arabes.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido aëri, omni ætati, temperamento conuenit præterquam his qui flatibus infeſtantur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

RApum, vt suas facultates acquirat, maximum frigus expertum sit operæpretium est, quo fit vt Brumalia, & gaudentia frigore Rapa poëtis nuncupata sint. Plinius palmam in Nursino agro prognatis tribuit. Rapa & Napi tametsi calore & forma differunt, eiusdem nihilominus sunt generis & facultatibus parum discrepant. Napi quidē pectori magis conueniunt, Venerem vtraque stimulant, & flatus gignunt. Rapum renes calefacit, at ventrem inflat, plurimùm nutrit, at difficulter cōcoquitur nisi exactè elixetur & aromatibus calidis condiatur. Crudum ventriculo infensum est, stomachum vellicat, neque digeritur. Quibus torrendo vesca placet reddere rapa, atque dein aceto condita, acetariorum more assumere lignis accensis ea non solent imponere, ne ex fumo suffocantem vim acquirant, sed prunis torrent.

CVCVMIS CITRVLVS.

Delectus. LOngus, craſſus, optimè maturus, lutei coloris, qui citrum maturum æmuletur.

Vſus. Æſtuantem ventriculum ſupra modum refrigerat, ſitim tollit, choleram compeſcit, vrinam ciet.

Damna. Difficilè concoquitur, pituitam gignit, & humores viſcoſos, ſubinde etiam virulentos, præterquam in ventriculi temperie iuſto calidiore.

Correctio. Quare vtiliter cum eo eduntur cepa, dracontium, menta, ruta, piper, atque ea quæ inſigni calefaciendi vi prædita ſunt.

Gradus. Frigidus eſt in fine ſecundi gradus, humidus in primo tertij.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Praui ſunt citruli nutrimenti, quouis tempore quauis ætate & temperamento.

HISTOR. NATVRALIS.

Citruli cucumeribus cæteris frigidiores sunt, maioremque vim quocunque alio alimenti genere quo vescimur, humorum in corpore ac venis progignendi viscosorum obtinēt, qui tractu temporis diuturnas febres, & contumaces producunt. Frigido ventriculo impensè nocent, vtpote à quo nunquam cōficiantur: & nullo ferè sunt vsui, quàm si à cortice benè emundati, atque in laminas longas, latas & subtiles dissecti aqua aliquandiu macerentur, ac dein febri ardenti laborantium linguis imponantur: sitim enim hoc pacto febricitantibus leuant, neque arescere aut nigrescere linguam, vel palatum sinunt, at sitim potius compescunt, ardorem febrilem refrenant, atque os benigno, & grato madore & humore refocillant. Quod si cum saccharo ebullias, id potentius præstant. Cibus est rusticanus æstuanti ventriculo præditorum hominum. Qui corpori sunt imbecilliori ac delicatiori constitutione, ab hoc edulij genere abstineant.

VSA CRISPA.

Delectus. SIt hortensis ac viridis, parum matura, quæ enim maturitatem consecuta est, colore ea destituitur, & acido sapore flauaque ac dulcis euadit ex acidula.

Usus. Acutè febricitantium pulmentis vtiliter incoquitur, grauidas mirè ab aborsu tuetur, & appetentiam conciliat.

Damna. Melancholicis nocet, ventriculum exasperat, eundem, si cruda edatur, grauat, ventrem crebro vsu astringit.

Correctio. Exactè coquenda est in optimæ carnis iusculo vnâ cum apio, ita etenim omnem deponit asperitatem & noxam.

Gradus. Frigida primo gradu, & humida est secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Iuuenibus, calida aëris constitutione, bilioso temperamento & sanguineo præditis vtilis est, sed ventriculo debili noxam adfert.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

VVa crispa, siue marina, veteribus incognita fuit, duûm porrò est generum, satiua vna syluestris altera: vtraque ramis est spinosis, flore albo, fructusque non racematim, sed sparsim producit: Succo est vinoso, acidulo, quamdiu immaturus fructus est, ideoque optimũ cibis condimẽtum & obsonium præstat: vbi maturuerit, flauescit ac dulcescit. Dum viret adhuc atque austera est cibis in vsum venit, quòd acidulo suo sapore obsoniis iurulẽtis, pulmentis atque intinctis miram quandam gratiam cõciliet. Sitim tollit, ardentium febrium choleram compescit, matura saporem mutat. Omphacij loco substituitur, putredini summè resistit, quo fit vt in pestilentialibus febribus adeóque ipsa peste alimentum simul sit, & medicamentum quòd à corruptione principes partes corporis tueatur, ac immunes reddat, vitales præsertim ac naturales. Eiusdem Ribesium est efficacia, quod baccas profert rubras.

MALVM ANERANTIVM.

Delectus. SInt grauia, bene matura, saturatè colorata & acidodulcia: nam quæ exquisitè sunt dulcia, plusculum caloris obtinent, at acida ventriculo officiunt.

Vsus. Dulcia melancholicis conueniunt, & destillationibus obnoxiis, tolluntque obstructiones. Medij saporis in febribus vtiles sunt, & deiectam restaurant appetentiam.

Damna. Acida ventrem constipant, ventriculum refrigerant, pectus & arterias constringunt, si exigua quantitate edantur, iisque cortices anerantij conditi, qui stomachici sunt, superedantur, noxam deponunt. *Correctio.*

Gradus. Acida frigida sunt primo gradu, sicca secundo. Dulcia temperate calida.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Dulcia item senibus conueniunt, acida calido cœlo, iuuenibus, cholericis & sanguineis.

HISTORIA NATVRALIS.

ANerantia vnius generis non ſunt: quædam enim exiſtunt dulcia, quæ temperatè calida ſunt, pectorique amica: acida alia, quæ ſitim compeſcunt, appetentiam excitant, ventrem validè aſtringunt. Medij quædam ſunt ſaporis, quæ palato perplacent, febribus bilioſis accommoda, aſperam arteriam leniunt, ſitim tollũt, eaque frigida ſunt & temperatè ſicca. Flores argentum colore æmulantur, ſtillatitia ex iiſdem aqua, reliquos omnes odoris fragrantia & ſuauitate ſuperat, colore frondes ſmaragdũ æmulantur, aurum fructus, vnde Aurantia denominata ſunt febribus peſtilentialibus reſiſtunt. De his ita cecinit. Virgilius:

Aurea mala decem miſi, cras altera
mittam.

Romæ Melangoli nuncupantur, Neapoli Citranguli. Cortex ſiccatus atque in puluerem redactus vermes necare creditur, idemque in vino ſumptus à peſtifera lue præſeruare fertur.

MALVM LIMONIVM.

Delectus. CItrum odore æmuletur hoc malum, optimè maturum sit, benè coloratum, ab arbore aliquot diebus decerptum.

Vsus. Succus appetentiam prouocat, vomitum sistit, crassos humores incîdit, & febribus malignis resistit.

Damna. Ventriculum vehementer refrigerat, colicos dolores ciet, maciem inducit, atrabiliosos humores gignit.

Correctio. Moderatus & rarus limoniorum vsus sit, cortice sublato, maceretur in aqua & cinamomo condiatur.

Gradus. Frigidum est & siccum secundo gradu.

Tempus, Ætas, tẽperamentum. Calido duntaxat aëri conueniunt limonia, item iuuenibus, senibus nocent & pituitosis.

HISTORIA NATVRALIS.

STillatitia è limonibus aqua fucis adhibetur ad detergendas è mulierum facie maculas impetigines tollit, acaros necat. Syrupus è ſucco febres peſtilentiales ſanat vermes interaneorum conficit, ſuccus verò limonum cùm nondum maturuerit, cum vino Cretico ſeſunciæ pondo aſſumtus calculos renum frangit. Alimenti corpori nihil conferunt. Ventriculum enim ſuo acore vellicant, ventrem validè aſtringunt, frigido ventriculo obſunt. Exilium limonum ſuccus calculos renum mirè pellit, vnde Neapolitanis & Genuenſibus in more poſitum eſt, in paruas conciſos taleolas ſale aſperſas, & aqua roſaceæ momento, cōdimenti loco cum carne & piſcibus edere. appetentiam excitat, & potui ſaporem gratum conciliat, è renibus etiam & veſica calculos validè exturbat. Neque licet facilè inuenire condimentum hoc ipſo gratius.

MALVM CITRIVM.

Delectus. OPtimè maturuerit, grande ſit, natum in regione calida, neque, vt primum ex arbore decerptum eſt, eo veſcendum.

Vſus. Optimum contra venena alexipharmacum eſt, cortex concoctionem promouet, & anhelitum commendat.

Damna. Tardè conficitur, nocet his qui capitis intemperie laborant calida: ſi ſub noctem edatur, vertiginem capitis accerſit.

Correctio. Violæ itaque recentes fragranteſque, aut Zaccharum violatum recens ſuperedendum eſt.

Gradus. Cortex cum ſemine calidi & ſicci ſunt ſecundo gradu, pulpa frigida & humida. Acidum frigidum eſt, & ſiccum in tertio gradu.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Cruda citria nulli neque tempori, neque ſexui conueniunt, ſed ſaccharo condita omnibus & quouis tempore.

HISTO-

HIST. NATVRALIS.

FLatus quem citri acor gignit, corticis & ſeminis vſu tollitur. Cortices veſtibus impoſiti a tineis eas præſeruant, odorati peſti reſiſtunt & corrupto aëri. Citri neque principio menſæ, neque ſub finem, ſed ſoli eduntur. Semen hæmorrhoidibus cum vino ſumtum medetur, cunctiſque venenis, ſcorpionum maximè ictibus, reſiſtit, refrigerat, cordis affectibus opitulatur, ſitim tollit & orexin excitat. Arbor fructu nunquam deſtituitur, & grandiores quanquam gratiores ſint oculis, guſtus tamen præſtantia ii, qui propter Benacum lacum enaſcũtur, vincunt cæteros. Decoctum citri ore detentum anhelitum commendat, conditi cum ſaccharo edendi ſunt, non crudi, ita enim præſtantiores euadunt.

CVCVRBITA.

Delectus. SIt recens, tenera, viridis, leuis & dulcis.

Vsus. Vtilis est cholericis, sitim restinguendo, si cum succo omphacij coquatur, hepar refrigerat.

Damna. Frigidis nocet & phlegmaticis, flatus gignit & serosos humores, ideoque ventriculum debilitat.

Correctio. Rectè apparatur cum pipere, sinapi, aceto, aut cum herbis calidis, cuiusmodi sunt cepa & petroselinum.

Gradus. Frigida est & humida secundo gradu.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Calidæ aëris constitutioni, iuuenibus conuenit, & calido temperamento præditis.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

PRauum corpori cucurbita prabet alimentum, illico etenim computrescit, atque in eum humorem quo onustum comperit ventriculum, facescit. haud facile è ventriculo descendit, fatui saporis est, haud magno negotio eiusce rei, qua cum conditur saporem adsciscit, & similem ei humorem progignit. Nocet intestinis, colo præcipuè, vnde colicis doloribus procreandis obnoxia est, quòd si affatim edatur tenesmum generat, si cruda, ventriculum grauat, cui vitio abolendo nullum vomitu præsentius remedium est. Elixa melior euadit. cucurbitæ quoddam genus in hyemem asseruatur, alimentum vulgi est & inopum. Apoëtis hisce epithetis decoratur, grauis, viridis, rotunda, ventrosa, prægnans, semine facta. Latini vocant Cucurbitam, Hispani Calabazza, Zucca Itali.

BRASSICA.

Delectus. TEnera deligatur, longa, eáque quę à plantæ cacumine decerpta sit cuius ſint aperta atque diducta, non coacta & compacta folia.

Vſus. Semicoctæ ventrem ſubducunt, percoctæ verò aluum aſtringunt.

Damna. Melancholicis obſunt, æſtate præſertim, quando duriores ſunt cæteris anni temporibus.

Correctio. Quod ſi elixentur, ac dein prima abiecta aqua in qua bullierint, coquãtur in iure carnium pinguium cum fœniculo ac pipere, noxam omnem deponunt.

Gradus. Frigidi ſunt & ſicci primo gradu.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Veris laudantur initio caulium turiones, quas noſtrates broccoli nominant, cætera quouis anni tempore, & quauis corporis conſtitutione improbantur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

PRimi braßicarum aſparagi plus reliquis partibus humidi obtinent quo it ut cito conficiantur. Aluum leniter octæ lubricam reddunt, urinam cient, uemadmodum & braſſicarum frōdes, uæ quò magis patulæ atque explicatæ unt, eò melius nutrimentum acquiſiere, & palato magis commendantur, calore nim ſolis iſtius modi magis excoctæ sūt. ota planta melancholicum ſuccum generat, ideoque ſomnos turbulentos conciliat, aſperam arteriam & pectus lenit, & crapulam abigit. Braßicarum apitata, peßimi, æſtate cumprimis, nutrimenti ſunt, iiſque duntaxat edendæ qui plurimo labore exercentur, & quidem in carnis pinguißimæ iure coctæ. Idem indicium eſt de caulibus criſpis, quanquam capitatis præſtent. quòd ſi res ad earum eſum inuitet, ſtatim eiuſdem decocti iuris quantum libet ſuperbibito, quod braßicarum malignitatem orrigit.

PISA.

Delectus. RECentia ſint, tenella, pecoris contactu non vitiata, neque à vermibus exinanita.

Vſus. Grata ſunt palato, appetentiam excitant, pectus mundant, tuſſim ſanant, optimúmque corpori alimentum præbent.

Damna. Nocent his qui infirmis & vacillantibus ſunt dentibus, atque flatibus ſunt obnoxia.

Correctio. Cum ſale & oleo plurimo coquuntur, adiuncto pipere & ſucco fructuum acidorum, oleum amygdalarum condimenti loco admittunt.

Gradus. Frigida ſunt gradu primo, & humida temperatè.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidis conueniunt temporibus, iuuenibus & cholericis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

PIsa parum à fabis differunt, suspiriosos autem reddunt, & molestis cogitationibus mentem fatigant. Haud ita facilè conficiuntur, optimum tamen alimentum gignunt, & aluum cient, si cum beta aliisue emolliendi vim habentibus herbis coquantur, asthmati conducunt, tussi omnibusque thoracis vitiis, si cum amygdalino oleo elixentur. Optimè coquenda sunt, vt flatulentam vim deponant A cortice etiam delibrata æstate, cœlo calido & temperamento simili præditis, edenda sunt.

FABÆ.

Delectus. LAudantur magnæ, puræ, splendidæ, sine maculis, à mida non erosæ.

Vsus. Somnum inducunt, hemicraniam compescunt, corpus saginant.

Damna. Flatuum prouentum faciunt, sensus hebetant, turbulentos somnos gignunt.

Correctio. Quæ vitia vt exuant, cum sale & origano à cortice delibratæ, cousque coquendæ sunt, dum prorsus tenerescant & coctione dissoluantur.

Gradus. Frigidæ sunt primo gradu, siccæ secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Cœli constitutioni frigidæ conueniunt, duro & agresti victu assuetis, quæ verò tenellæ adhuc sunt, etiam his qui calidiori sunt ventriculo.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

FAbæ plurimis flatibus obnoxiæ sunt, quo fit, vt iis impensè vitandæ sint, qui à colicis infestantur doloribus. molles gignunt carnes & somnolentos faciunt: præstantiores euadunt, si sine cortice assumantur, quæ cùm astringendi & obstruēdi facultatem obtinenat, cum ipsa pulpa purgant, abstergunt, & mundant. Fabarum frequens vsus suspiriosos reddit. Fabæ recentes frigidæ sunt & humidæ, pituitam gignunt. Siccæ sine valuulo seu cortice dum dissoluantur, coquendæ sunt, multo addito pipere aut cinamomo vulgò dicto. viridis plurimum excrementitij gignit humoris. Fabis saginatæ gallinæ oua edunt fragilia; obstructiones gignunt, ac simile quid præstat earundem vsus in carne, quod fermentum in massa.

PHASEOLI.

Delectus. RVbri ſint, aut rubeſcentes, non perforati, & qui citò coquantur.

Vſus. Vrinam menſeſque cient, & corpus impinguant.

Damna. Flatulenti admodum ſunt, nauſeabundi, ventriculo graues, turbulentos ſomnos inducunt, & vertiginem ac caput replent.

Correctio. Coquantur itaque cum oleo, ſale, pipere, ſinapi & aceto.

Gradus. Calidi ſunt & humidi primo gradu, ſed temperatè.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Qui ventriculo ſunt robuſto, tutò iis veſcuntur, & qui plurimo vtuntur exercitio. Otioſis porrò & delicatis deuitandi ſunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

PHaseoli fabis peiores sunt, quanquam in phaseolorum genere rubri præstent cæteris, quod calidiores & minus flatulenti existant. Pectori & pulmoni conueniunt, sinapi eorum malitiam domat, vti & acetum, oleum, piper, sal & origanum. Vinum non olygophorum, sed merum phaseolis superbibendum. Fugaces sunt phaseoli, quod rectè siccari nequeant. Virides sine cortice cum sale, oleo, cumino & pipere edendi sunt. Candidi humiditate cæteris præstant, & tardæ digestionis sunt. Tametsi vehementer phaseoli nutriant, agrestium nihilominus cibus est, non delicatorum & studiosorum.

CICERA.

Delectus. SInt magna, non negligenter asseruata, non foraminosa, neque à vermibus corrosa.

Vsus. Genituram augent, vrinam cient & menstrua, calculos conterunt, pulmonibus vtiles sunt, & coloris gratiam conciliant.

Damna. Viridia comesa inutilibus onerant humoribus ventriculum & intestina, renibus & vesicæ noxam adferunt.

Correctio. Cum semine papaueris cocta edantur, quò maiorem aperiendi facultatem acquirant, cum pulegio item & cinamono coquenda sunt.

Gradus. Temperatè calida sunt & humida primo gradu.

Tempus, Ætas, Têperamentum. Omni tempori, ætati, temperamento aptè cocta & apparata conueniunt.

HISTORIA NATVRALIS.

EAndem facultatem obtinent in carne humana cicera, quam fermētum in massa, cuncta quidem calculos frangunt, præpollent tamen cæteris nigra, quæ & partum accelerant. Candida vim absterſoriam obtinent, hepar mundant & lienem, carni optimum colorem conciliant , calorem etenim augent, ſpiritus gignunt, quo fit, vt Venerem & lac augeant. Optimè nutriunt ac flatuum nonnihil producunt, vocem expediunt & thoracem ac pulmones purgant. Candida rubris humidiora ſunt, creber eorum vſus cutem & carnem venuſtiorem reddit. Pabulum præbetur è ciceribus equis admiſſariis. Veteribus hieroglyphicon rei incorruptæ hoc fuit genus leguminis, quòd à nullo vnquam animante violetur.

LENTES.

Delectus. DEligantur eæ quæ in aquam demersæ, & mox exemptæ, è vestigio humorem deponunt.

Vsus. Tollunt sanguinis feruorem, & ebullitionem & ventriculum confortant.

Damna. Humores gignunt atrabiliarios, Venerem compescunt & visum offuscant.

Correctio. Coquendæ sunt cum beta aut spinacchia.

Gradus. Frigidæ sunt & siccæ gradu secundo.

Tempus, Ætas, têperamentum. Cholericis vitandæ, & melancholicis humidis porrò vtiles sunt: & aëris constitutioni frigidæ.

HISTORIA NATVRALIS.

Cortices lentium aluum mouent, medullam astringunt, quod si legitimè elixentur, mouent corpus, si affatim, ventrem astringunt. Cacochymæ fiunt lentes, si cum salitis carnibus coquantur. Obsunt melancholicis, turbulenta mouent insomnia. Sanguinem vsque adeò incrassant, vt venas liberè permeare nequeat, quo fit vt vrinam & menses sistant. Lentibus dulcia permiscenda non sunt, ne obstructionem augeant. Caput craßis replent vaporibus, ideoque ab iis duntaxat edendi sunt, qui humido sunt corporis temperamento.

ORYZA.

Delectus. DEligatur quæ granis conſtat ſplē- didis & diaphanis eorum vnio- num in morem, quos margaritinos nuncupant, & quæ dum elixantur, in- tumeſcant.

Vſus. Ardorem ventriculi mirificè com- peſcit, genitale ſemen auget, & fluxus alui reſtagnat.

Damna. Colicis nocet, quòd ob lentorem diutiùs quàm par ſit, inteſtinis adhæ- reat, flatuumque nonnihil gignit.

Correctio. Vaccino lacti incoquitur, aut cre- mori amygdalarum dulcium vnà cum ſaccharo, ſunt & qui in amygdalarum dulcium oleo elixent.

Gradus. Calida eſt primo, ſicca ſecundo gra- du, at temperatè, iuxta Auicennam & Rhaſim.

Tempus, Ætas, Tē- peramen- tum. Hyemi conuenit, iuuenibus, laborio- ſis, ſenibus porrò noxia. vti & his qui pituita multa infeſtantur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ORyza vdo ac paludóso agro inseritur: quod si carnium pinguium iuri incoquatur, plus nutrit, & gustui euadit gratior. Ventrem constipat, fluxus sanat, maximè si clysteribus eorum decoctum iniiciatur. Temperatus est cibus, affatim nutrit, & corpori aruinam conciliat. Cum oleo ac butyro cocta astrictoriam vim deponit, ventris & intestinorum medetur doloribus: cum lacte cocta plus nutrit, creber tamen eius vsus obstructiones inducit. Cutem à lentiginibus abstergit lotio cum aqua oryzæ, eamque nitidiorem reddit. Primò accuratè lauanda est, inde in aquam infundenda, & prædicto coquenda modo. Far oryzæ humidius est, reliquisque frumentaceis laudabilius præbet nutrimentum. Natiuum auget calorem, & quia crassus cibus est, his solum conuenit, qui plurimos exantlant labores. Quod ex hordeo arte far conficitur, ægris admodum vtile est.

VITVLINA.

Delectus. LActentis adhuc vituli, ante paucos dies à matre in lucem editi, quæ selectissimis saginata sit pascuis, deligatur caro.

Vsus. Optimè nutrit ac laudabilem gignit sanguinem, apprimè his vtilis, qui plurimùm se exercent.

Damna. Tametsi tenella sit, crassæ tamen cùm sit substantiæ, suapte natura infirmis nocet, & ex morbo conualescentibus.

Correctio. Tenerescit, si cùm pullorum, aut caponum pinguium carnibus elixetur, ac crassam istam naturam deponit, si præsertim ei apium addatur.

Gradus. Omnibus qualitatibus temperata est.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omnibus anni temporibus, ætatibus, & temperaturis conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Eorum animantium quæ ſicciori natura prædita ſunt, carnes iuniores temperatæ admodum exiſtunt, ætatis namque humiditas naturalis conſtitutionis ſiccitate contemperatur. Vituli quidem ablactati caro tametſi ſanitati conducat, lactentis tamē tanto eſt præſtantior, quantò ortui ſuo eſt vicinior. nulla interim vitulina infirmis commodè exhibetur, quòd à languenti ſtomacho, ob lentorem quo prædita eſt, confici nequeat. At ſanis ad ſanitatem tuendam eſt vtiliſsima. & quò eſt iunior, eò præſtantior, modò exerceatur. Bouillo generi quatuor ætates adſcribūtur. Prima eſt vitulorum, ſecunda iuuencorum, tertia boum nouitiorum, quarta prouectiorum. vaccæ duûm annorum tauris rectè ſubmittuntur, vt pariant tertio. Aeſtate boues bis potandi ſunt, hyeme ſemel. Noſtrates vitellam vitulum nuncupant, quaſi vitam illis dans, quòd ſana corpora optimè nutriat.

VACCINA SEV BVBVLA.

Delectus. Sit quoad eius fieri poteſt maximè iuuenis, pinguis, aratro aut ſimili valido labore exercitata.

Vſus. Vehementer eos nutrit, qui plurimo exercitio vtuntur, plurimúmque gignit ſanguinis, ad hæc fluxum cholericum ſiſtit.

Damna. Praui eſt alimenti, craſſum gignit ſanguinem, tardè conficitur, varices generat, & morbos melancholicos.

Correctio. Delicatis & otioſis hæc interdicitur, qui verò exercitiis vtuntur, ſale plurimo macerent per 24. horarum ſpacium, ac exquiſitè coquant.

Gradus. Frigida eſt gradu primo, ſicca ſecundo.

Tempus. Ætas. Temperamentum. Frigido cœlo conuenit, quæ eſt tenerrima, iuuenibus, & his qui plurimùm ſe exercent.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

VAccinæ nomine omnis bubula caro intelligenda venit, ætas duntaxat illas discernit, non sexus: iuniorum etenim animantium carnes, vetulis præferendæ sunt. Bos natura est melancholicus, at iuuenis plus humidi obtinet. Qui si præterea plurimo subigatur exercitio, carnes longè teneriores & gustui gratiores nanciscitur: bouilla quantò est senectæ vicinior, tantò est nocentior, plurimasque infirmitates inuehit, vtputa febrem quartanam, morbos spleneticos & id genus non paucos affectus melancholicos. Vtilis tamen est his qui multo vtuntur exercitio. Cùm strigosæ & macræ vaccæ faciliùs impleantur, relinquendæ sunt, antequam tauro submittantur, per diem vnum sine cibo: at tauro è diuerso plurimum pabuli exhibendum est. Homini in rusticis operis socius bos est, & famulus Cereris. Promethea ferunt primum mactasse bouem. Effœtam vaccam Tauram Latini, fœcundam Hordam nuncupant.

VERVEX.

Delectus. NEcdum anniculus deligatur, qui ex agno, non hirco veruex factus sit.

Usus. Plurimum & id quidem laudabile gignit nutrimentum, temperatè enim humida & calida est veruecina, ac iccirco infirmis idonea.

Damna. Inutilis est vetus veruecina, ætate enim corrumpitur, & exsiccatur, quod potissimùm ob præsecta genitalia contingit.

Correctio. Annosa igitur veruecina posthabita, iuuenum caro elixa cum herbis aperitiuis & cordialibus edatur.

Gradus. Temperatè calida est & humida.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Conuenit quouis anni tempore, omni ætati, temperamento, cuiuis regioni.

HISTORIA NATVRALIS.

VEruecum anniculorum carnes optimæ sunt, & sanis æquè ac infirmis conueniunt, omnium medicorum testimonio: laudabilem enim sanguinem gignunt, & nullo negotio conficiuntur: senum autem tam ætatis, quàm exsectionis ratione iusto sicciores sunt. Iuniorum itaque carnes cuiuis complexioni, ætati ac regioni conueniunt, præcæteris enim adæquatam quandam crasin humoribus conciliant. Deligendi item sunt ex agnis, non capris, castrati. Veruecem Latini sectarium nuncupant, quòd dux cæteris præat agnis. Variè hæ carnes pro sanis in vsum apparantur. Posteriora præcipuè cum rosmarino & allio tosta gratissima palato euadunt. si antequam torreantur, optimè, fuste macerentur.

CAPRILLA.

Delectus. RVbri & nigri capri præstant candidis, dummodo semestres nondum sint, sed nuper editi, & necdum ablactati.

Vsus. Facilè & citò digeritur, optimumque alimentum suppeditat, infirmis & ex morbo conualescentibus, apprimè vtilis.

Damna. Senibus & decrepitis noxia est, vti & his qui frigido & humido sunt ventriculo, & qui plurimùm se exercent.

Correctio. Tosta igitur vtilior est quàm elixa, & postremæ partes anterioribus præferendæ sunt, quòd minùs humido excrementitio cæteris abundent.

Gradus. Calida est & humida temperatè gradu primo.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Iuuenibus conuenit, & calido ventriculo præditis, senibus verò nocet & phlegmaticis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

IVniorum caprarum carnes, optimi alimenti causâ deliguntur, vtriusque autem sexus vetulæ carnes, quòd magno negotio conficiantur ac praui sint succi, inhibentur. hyeme improbatur eorum vsus, æstate laudatur: cæteris temporibus medio modo se habent. Nostrates per semestre spacium Capretto nominant, quæ appellatio postea immutatur. Dum lactatur, temperatæ eius carnes sunt, ideoque his, qui multo labori dediti sunt, minimè conueniunt, temperatum enim gignunt sanguinem, & prauam temperiem ad crasin perducunt. Capra à carpendo nomen obtinuit, quòd virgulta dum pascitur decerpit. Arboribus cumprimis eius morsus noxius est, præsertim oleæ, cui sterilitatem inducit. Ocymi vsu vertuntur in rabiem capræ. Per aures autem, non per nares respirant.

AGNVS.

Delectus. ANniculus maſculus in vſum veniat, idoneus admiſſuræ : hoc enim pacto ſuperfluum humidum abſumitur, hyeme ne edatur.

Vſus. Optimi ac copioſi nutrimenti eſt, humori melancholico reſiſtit, calidæ temperiei apprimè vtilis eſt.

Damna. Pituitoſis noxia eſt agnina lactens, viſcoſos enim gignit in ventriculo humores, quòd multa humiditate prædita ſit.

Correctio. Annicula igitur in alimentum toſta, cum roſmarino, allio, ſaluia, caryophyllis, & id genus calidis, quæ humiditatem abſumant, veniat.

Gradus. Calida eſt primo, humida ſecundo gradu: at lactens humida eſt tertio ordine.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ aëris conſtitutioni, iuuenibus & cholericis conuenit. Frigido autem cœlo, ætati & temperiei frigidæ neutiquam.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

OVilla omnis fœminina prauum succum gignit, at maris anniculi laudatur: nam ante istud tempus iusto humidior est, quo fit vt noxia tum sit, quòd plurimos tenaces ac lentos humores gignat: at anno exacto superfluo humore exuta, idoneam temperiem adscifcit, quocirca tum rectè in vsum ouilla admittitur, calidis competit anni partibus, regionibus, item simili temperamento præditis, iisque qui bilioso & adusto scatent humore: frigido cœlo neutiquam edenda est. Austro flante fœtu fœmineo oues impregnantur, Aquilone masculo. Vt primum in lucem prodiere agni, matrem agnoscunt, qua cum quamprimùm lasciuiunt.

PORCVS.

Delectus. VEtus ne ſit neque exilis nimiùm porcina, ſed iuuencula, maſcula, & in pratis paſta.

Vſus. Plurimi & laudabilis nutrimenti eſt, iis præſertim, qui laboribus dediti ſunt. lubricam ſeruat aluum & vrinam ciet.

Damna. Delicatis & otioſis noxia eſt, podagram & iſchiada accelerat.

Correctio. Hanc noxam exuit, ſi, qua dictum eſt ætate, modicè & cœlo frigido macra porcina è pingui animante, toſta cum aromatibus, & id genus calidis editur.

Gradus. Calida eſt primo, humida in fine ſecundi gradus.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Optima frigida aëris conſtitutione, iuuenibus, & qui calido ſunt ventriculo, & multis dediti laboribus. ſenibus porrò nocet.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

VEteres id vno omnes ore atteſtantur, porcinam iuſto humidiorem eſſe, iuniorum præſertim & lactentium. iure meritò igitur nefrendes, qui tanto in pretio ſunt, ac tam auidè à lurconibus abliguriuntur, fugiendi ſunt, quòd haud parum damni adferant. non malè autẽ iis veſcimur porcis, qui ad ἀκμὴν ac ſtatum peruenêre, quòd optimum alimentum ſuppeditent, tale videlicet, quo nullæ ſapore aut odore ad humanam naturam propius accedunt, ſi præſertim ſale nonnihil conditæ priùs fuerint. Veteres animam ſui loco ſalis datam iccirco dixêre, quòd nullis aliis vſibus, quàm victui humano idoneum hoc animal eſſe cernerent. Cereri dicabant ſuem, eamque pacis aut induciarum ergò immolabant. Quæ è ſuillis carnibus in regionibus frigidis ac Boreæ expoſitis variè conficiuntur pernæ ac ſalſamenta, commodè cum aliis coquuntur carnibus, atque orexin excitant, quia pituitam incïdunt, & potum palato commendant, dummodò exigua quantitate edantur.

APER.

Delectus. ESto iuuenis, pinguis, venatione partus, in qua plurimùm agitatus ſit hyeme, & ſit tenera carne.

Vſus. Plurimi aprugna nutrimenti eſt, cibuſque hiſce vtilis, qui plurimùm ſe exercent, facileq́ue conficitur.

Damna. Otioſis noxia eſt, ob extrementorum nimium in ea prouentum, & ſuperfluos quos gignit humores.

Correctio. Veſci autem ea licebit abſque detrimento, ſcilicet in teſſellas conciſa cum aromatibus, aut qua arte ſolent Itali, quod à Brolardieri nuncupant, coquatur, ita ſiquidem flatulentam vim omnem deponit, vel ſi ex ea artocrea conficiatur, aromatibus bene condita.

Gradus. Calida eſt & humida primo gradu temperatè.

Tempus, Ætas, tẽperamentum. Frigidæ aëris conſtitutioni competit, corporibus calidis, multo labori deditis: otioſis porrò nocet.

HISTORIA NATVRALIS.

APrugna neutiquam tantum humiditatis obtinet, quantum ſuilla caro domeſtica: id quod continuo vſu aëris, paſcuorum atque exercitiorum euenit, quo fit vt domeſticæ anteferatur. optimi nutrimenti hybernis præſertim menſibus (cûm ventriculi calor intenditur) iis qui ventriculo robuſtiori ſunt, eſſe cenſetur. Hyemis principio apri ad coitum ſtimulantur, ineunte vere fœtus edunt locis deſertis, anguſtis, præcipitibus & opacis, temporeque partus ac fœtuum numero cum domeſticis conueniunt. Pruritum teſtium prima ætate perpetiuntur, quem affrictu eorundem ad arborum truncos, quo materia exſiccetur, curant. hedera ſibi aper medetur. Vrinæ pondere vſque adeò premitur, vt hac etiam ſola vrgente, dum euacuandæ eius ſpacium non datur, fuga ſibi conſulere nequeat, atque ita à venatoribus capiatur. P. Seruilius Rullus primus apud Romanos coctam aprugnam menſæ conuiuis intulit.

CERVVS.

Delectus. IVuenis admodum, &,ſi fieri poſſit, lactens adhuc deligatur,vel cui, vtprimum in lucem prodierit, genitalia exſecta ſint.

Vſus. Iſtiuſmodi caro optimi eſt nutrimenti.

Damna. Prauos gignit humores ,præſertim ſi grandiorem ætatem attigerit , difficulter digeritur, & febrem quartanam accelerat.

Correctio. Melior euadit & apta vſibus ceruina,ſi cum pinguibus aliorum animantium carnibus coquatur,aut artocreis larido accuratè infartis.

Gradus. Calida eſt primo ordine remiſſo, ſicca ſecundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ aëris temperiei minimè conuenit, neque ſenibus vtilis, cumprimis noxia melancholicis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

MAlè audit ceruina apud veteres, quòd craßißimum & atrabiliarium suppeditet nutrimentum, annosi potißimum cerui. minus tamen noxæ lactentis adhuc aut incrementum sumentis cerui caro obtinet: quòd si ea ætate sit, qua castrari poßit, omnem aiũt carnes eius malitiam deponere, & vsibus euadere idoneam. Ceruam octenis aluo mensibus gestare aiunt, dein in compitis fœtum (qui enixus, quamprimùm incedit) præ ferarum metu edere. Mares quotannis cornua abiiciunt nouaque promittunt, fœmellæ nũquam. Quòd si antequam cornua deponant castrentur, impoſterum iis noua non enascuntur. Cornu cerui crematum omnia animantia fugat. Ceruina matutino tempore comesa vitam hominis producit, sub noctem verò eandem abbreuiat. Fœmellæ vicinæ partui seseli copiosè vescuntur, quòd partum iis acceleret, easque purget.

DAMA.

Delectus. IVuencula ſit, obeſa, optimè agitata, aëri aliquandiu expoſita, donec tenereſcat.

Vſus. Melioris cęteris ferinis carnibus nutrimenti eſt damarum, maximè autem reſiſtit doloribus colicis & paralyſi, iiſque vtilis qui multo humorum ſcatent prouentu.

Damna. Macilentis porrò nocet & extenuatis, nam cùm aridum gignat ſanguinem, neruos lædit, ſi præſertim annoſi ſit animalis caro.

Correctio. Dum coquitur oleo, plurimum irriganda eſt, aut multa imbuenda pinguedine, quò humidior euadat.

Gradus. Calida eſt & ſicca ſecundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calido aëre, noxius eſt eius vſus iuuenibus, item cholericis, pituitoſis autem & paralyticis conuenit.

HISTO-

HISTOR. NATVRALIS.

Ferinam omnes iccircò suggillant, quòd crassum sanguinem gignat: at damarum carnes, quæ primas venatitiarum facilè obtinent, præterquam quòd palato arrideant, valetudini minimè obsunt: frequenti etenim & continuo motu, tenuior & subtilior earum sanguis redditur, rarescit corpus, pori aperiuntur, ac praui humores dissipantur, quo fit, vt neque more aliarum ferinum virent odorem. hinc faciliùs digeruntur, & quem gignunt sanguinem, minimè superfluo & excrementitio humore abundat, plurimisque malis medetur. Damarum hæc extat apud Martialem querela:

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum:
Imbelles damæ quid nisi præda sumus?

LEPVS.

Delectus. SIt iuuenis, à canibus inter venand
plurimùm agitatus, vſus eius tutio
eſt hyeme quàm aliâs, ac maceratu
nocturno frigore.

Vſus. Obeſis conuenit, qui extenuation
ſtudent, faciei gratum colore conci-
liat, vnde iſtiuſmodi in vulgus pro-
uerbium promanauit: Leporem co-
medit.

Damna. Tardè digeritur, melancholicum
gignit ſanguinem, adhæc ſomniculo-
ſos reddit eius frequens vſus.

Correctio. Si pingui aruina, aut laridi ſegmen-
tis perforata, aut pingui aliquo liqua-
mine ac aromatibus quæ craſſitiem
innatam edoment, præparetur, lauda-
bilis euadit.

Gradus. Calida & ſicca eſt ſecundo ordi-
ne.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Hyeme duntaxat iuuenibus & ſan-
guineis conuenit. Nocet melancholi-
cis & ſtudiis literarum deditis.

HISTO-

HIST. NATVRALIS.

Leporinæ carnes inter praui nutrimenti cibos à veteribus recensentur, sunt namque & ferino odore, & crassum gignunt sanguinem, quamobrẽ his duntaxat qui maciei conciliandæ student, conueniunt. Ideoque venatorum hic venit reprehendendus error, qui cùm plurimùm in leporum venatu inaluere, mox leporinis, quæ calidissimæ sunt, vescuntur carnibus, cùm refrigerantibus potius vti conueniret, ad superfluum æstum mitigandum, quem venatione (quod genus exercitij violentissimum est) sibi conciliauere. Velocissimi ac pernicissimi cursus est lepus, quòd anteriores pedes posterioribus breuiores habeat. Vulpes leporem astu circumuẽtum capiunt. Carnium leporinarum vsus faciei & coloris venustatem & lætitiam per septem dies conciliat. Græci λαγὸν ob insignem aurium magnitudinem nuncupant leporem.

CVNICVLVS.

Delectus. ESto iuuenis, pinguis, hybernus eius vſus, caro noctu aëri expoſita macerata & tenerior reddita.

Vſus. Optimum alimentum & copioſum ſuppeditat, humores ſuperfluos ac pituitam in ventriculo coaceruatam abſumit.

Damna. Melancholicis nocet, & ſenibus.

Correctio. Elixanda eius caro eſt aliquantulum, dein cum herbis odoriferis, caryophyllis aliiſque aromatibus torrenda.

Gradus. Frigida eſt principio primi gradus, & ſicca gradu ſecundo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Calida aëris conſtitutione, decrepitis & melancholicis admodum noxia eſt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

OB eam, quam cum lepore habet formæ cognationem cuniculus, paruus lepus nuncupatus est: cuniculorum autem sub terra effodiendorum ratio, à continuis huiusce animalis subterraneis erroribus ad homines dimanauit. hinc Martialis:

Gaudet in effossis habitare cuniculus antris,
Demonstrat tacitas hostibus ille vias. *Quanquam eius caro melancholicum humorem progignere dicatur, prauique esse vulgò alimenti credatur, obesi nihilominus, iuuenes & bene nutriti minus noxæ obtinent, id quod isti ætati potißimum, quæ præstantiores reliquis carnes producit, acceptum referendum est. Tantus eorum est in Balearibus insulis Maiorica & Minorica prouentus, vt nonnunquam frumenta in agris vastarint, summamque annonæ caritatem induxerint.*

HISTRIX.

Delectus. IVuenis deligatur, pinguis, frigido cœlo, venatione agitatus, & qui aëri aliquandiu expositus ac maceratus, tenerior euaserit.

Vsus. Plurimum nutrit, orexin excitat, somnum conciliat, robur plurimum laborantibus auget; & carnium esus ab aborsu grauidas tutatur.

Damna. Difficulter digeritur, multam pituitam & lentos humores gignit, auget & succum melancholicum, iisque nocet qui à mariscis infestantur.

Correctio. Cùm aeri aliquandiu exposita, macerata fuerit, coquenda est, & artocreæ vnà cum multis aromatibus condenda, aut tosta cum herbis odoriferis, cinamono vulgo dicto, & allio, edenda.

Gradus. Frigida est primo gradu, humida secundo.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Prauus histricis vsus est, quocunque & anni tempore, & ætate, & temperamento.

HISTORIA NATVRALIS.

Histrix plurimis, longis & acutis aculeis horret. Degit in cuniculis subterraneis, noctu crebriùs, quàm interdiu ad pastum egreditur, tota hybernis mensibus se in morem Vrsi recondit ac delitescit, fœtumque totidem quot Vrsus mensibus gestat aluo. Irata histrix sese corrugat & cute ad instar Vtris extensa, spinas eminus eiaculatur, Vt non canes modò, Verumetiam non raro Venatores sauciet. Spinis ad discriminandũ capillitium Vtuntur mulieres. Prauum carnes succum gignunt. Spinosior histrice prouerbio in eos luditur, qui agresti, duro & inculto sunt ingenio & moribus. Calphurnij tale extat carmen:

Venit & hirsuta spinosior histrice
barba.

Histricis caro cocta, & siccata, & in puluerem redacta, si grauidis exhibeatur, aborsum prohibet.

CAPO.

Delectus. IVuenis sit, obesus, optimè saginatus, atque in patenti & libera area educatus.

Vsus. Cæteris omnibus cibis multo præstantius humano corpori alimentum suppeditat, ac cerebro apprimè vtile, æqualem temperiem omnibus humoribus concilians.

Damna. Otiosis ob nimiam alimenti & sanguinis quam gignit copiam, eius vsus noxius est.

Correctio. Moderatus itaque eius vsus esto, aut corpus laboribus & exercitiis plus solito assuescat.

Gradus. Adęquatam qualitatum temperiem obtinet.

Tempus. Ætas, Temperamentum. Omni tempori, ætati & crasi conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ID nominis capo demeruiſſe ob excellentiam videtur, quod inter ſui generis atque adeò cohortales aues, primas teneat. Plurimum nutrit, Venerem auget, omnium carnium præſtantiſsima. Perfectum enim ſanguinem gignit: quod encomium non minùs gallina atque pulli, quàm gallus merentur, atque ſi quidem rectè antequam canere incipiant, menſæ adhibentur gallina verò antequam oua pariat. Auget cerebrum humanum vſus cerebri caponis, facilè eius caro conficitur, orexin excitat, omnibuſq. naturis cõuenit, modò mediocriter obeſus ſit: iuſculũ, in quo carnes elixæ fuerint, craſeos intẽperiẽ ad æquale tẽperamentũ perducit, humoreſque adæquat. Viſui vtilis eſt, naturalẽ colorẽ auget, ni vetuſtate nimia viluerit. Vndecimo ante tertiũ Punicũ bellũ anno, lege à Caio Fãnio Conſule ſancitũ eſt, ne mẽſis alia auis præterquã gallina in cãpis enutrita inferretur. Noſtrates caponis etymõ lingua Hetruſca, è dictionib., quà pone, deductũ fingũt, quaſi dicas, huc appone.

GALLVS INDICVS.

Delectus. IVuenis sit & in campis saginatus, præstat cæteris hyeme mactatus, ac cuius noctu aeri expositæ teneriores carnes euaserint.

Vsus. Vberrimi & maximè laudabilis nutrimenti est, vires collapsas reficit: conualescentibus itaque ex morbo vtilis, genituram auget, & Venerem accendit eius vsus.

Damna. Otiosis nocet, podagram accelerat, aliisque id genus defluxionibus reddit obnoxium.

Correctio. Exigua itaque estur quantitate, ac rarius quidem, aromatibus inter torrendum optimè imbutus.

Gradus. Calida est & humida gradu secundo gallopani caro.

Tempus. Ætas. Temperamentum. Quouis anni tempore, omni ætati, temperamento, præterquam decrepitis conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

GAllopanus cum gallina & pullis vnam eandemque ſpecie naturam obtinent, inter quas præcipuam laudem pulli ob tenellas carnes merentur. Ex Numidia primum ad nos illati ſunt, non India, poſtremique omnium ab helluonibus & gulæ deditis, exquiſiti cibi loco, menſæ conſecrati, nouiſsimi quoque fuêre, qui in tertiam gallinarum ſpeciem relati ſunt. Has aues Græci Meleagrides nuncupant, poëtarum adducti figmento, qui Meleagri ſorores in eiuſmodi aues conuerſas prodiderunt.

PAVO.

Delectus. QVi admodum iuuenis, in loco limpidissimo aëri exposito educatus, carne tenera, deligendus est.

Vsus. Vehementer nutrit, calido ventriculo præditis cibus idoneus.

Damna. Difficilè conficitur, sanguinem gignit melancholicum, otiosis impensè noxius.

Correctio. Iugulatus quindecim dierum spatio, graui pondere pedibus appenso, frigidissimo aëri exponendus est.

Gradus. Calida eius est caro secundo gradu, sicca primo.

Tempus, Ætas, temperamentum. Frigido cœlo conuenit, calido ventriculo præditis, & his qui plurimo vtuntur exercitio.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Difficulter pauo conficitur, quo fit, vt diu eius caro asseruari queat. B. refert Augustinus, se pauonis occisi annuas edisse carnes: vincit cæterarum auium carnes duritie pauo, ideoque iuniorum & tenerorum edendæ sunt, idque hyeme, quæque diu antequam edantur, iugulatæ & aeri expositæ sint. Praui est pauo temperamenti & nutrimenti, atram bilem mirè auget, animoque nebulas obducit. Generosum vinum superbibendum est. Anno tertio imprægnatur viuitque annis 25. tantoque laborat liuore, vt propriis vescatur excrementis, quò mortalibus eorundem vsum præripiat. Grauem indixit Magnus Alexander iis mulctam, qui pauonem enecassent. Primus hunc mensis intulit Q. Hortensius Orator Romanus, gulæ cumprimis deditus & palati mancipium.

PIPIO.

Delectus. HI deligantur qui primùm incedere, ſuoque Marte paſtum quærere tentant, & qui ſunt obeſuli.

Uſus. Paralyſin eam curant, quæ à frigida cauſa prouenit, coitum ſtimulant, infirmis calorem augent, renes purgant, facileque digeruntur.

Damna. Calidæ conſtitutioni officiunt, caput tentant eorum, qui capitum pipionum eſu delectantur, ſanguinemque inflammant.

Correctio. Pingui itaque iure elixandi ſunt, cum omphacio, prunis, ceraſis acidis, vel cum aceto & coriandro.

Gradus. Calidi ſunt & humidi gradu ſecundo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Tempori frigido conueniunt, ſenibus, pituitoſis: vehementer enim calefaciunt.

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

Sylueſtres columbæ duras carnes obtinent, ac praui ſunt nutrimenti. Triginta viuunt annis, obmuteſcunt per hyemẽ, vere ineũte vocales ſunt. Duûm ſunt generũ: Vinarias vocãt alias, quòd labruſcis vtplurimũ victitent: Torquatæ dicuntur aliæ, quòd torquis inſtar collo inſigne gerant. Vnde Martialis:

Inguina torquati tardant hebetantque columbi,
Non edat hanc auem, qui cupit eſſe ſalax.

Et domeſticæ ſylueſtribus paulò ſunt difficilioris cõcoctionis, gignũt cynãchen febrẽque accerſunt, ob caloris exceſſũ: ſenibus verò & pituitoſis vtiles sũt. Quæ in colũbariis aſſeruãtur, & in turribus degũt, cæteras præſtãtia vincũt, faciliùs enim cõficiũtur, & laudabilẽ gignũt ſanguinẽ, ac mirificè vires reſtaurãt. Capita interim omnib. adimẽda sũt, quòd capiti dolorẽ cõcilient. Quæ in domibus degũt, humidi plus æquo obtinẽt. Si quis colũborũ ac pipionũ carnibus tẽpore peſtis per cõtagionẽ ortæ, vtatur, is ſe ſecurũ à cõtagione præſtat. Sylueſtres ſeipſas lauro purgant, atque in ſenecta vnguibus deſtituuntur, mutuis ſe oſculis domeſticæ ad coitum inuitant.

PVLLVS ANSERINVS.

Delectus. IVuenis esto, obesus, campestri & libero cœlo educatus.

Usus. Optimum suppeditat alimentum, macrosque & macilentos saginat.

Damna. Corpus superfluo humore replet, tardeque conficitur, ætate prouectiorum carnes febrem accersunt.

Correctio. Corrigitur hæc noxa, si antequam iuguletur, boracis fumo gulæ immisso suffiatur: indeque odoratis herbis & aromatibus farctus torreatur.

Gradus. Calidus est primo gradu, humidus secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo conuenit, iis præsertim qui calido sunt ventriculo, & qui plurimum sese exercent.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ANserinus pullus, dum coquitur, plurimis indiget aromatibus rebusque fragrantibus, quò cõnatum carni ingratum deponat odorem. Aegrè conficitur, calidus est & humidus, quo fit, vt febrem facilè accersat. iuuenis porrò & præstantior est & minus noxæ obtinet. Præstant partibus cæteris hepar, alæ, obesorum maximè. laboribus deditis anserina caro conuenit, non otiosis. Iudæi, quòd anserina carne vt plurimùm vescantur, temperamento atrabiliario sunt, colore prauo, & tetricis moribus. Anser herbis & locis gaudet frigidis. Primus omnium Seßius, anserini hepatis præstantiam & gratum saporem commendauit. id alii Metello, Scipioni etiam plerique attribuunt.

ANAS.

Delectus. IVuencula ſit, obeſa & carne tenella.

Vſus. Plurimi eſt nutrimenti, impinguat, colorem optimum conciliat, vocemque canoram, genituram auget, flatuſque digerit.

Damna. Frigidis calorem conciliat, calidis febrem accerſit, difficulter digeritur, craſſique eſt nutrimenti.

Correctio. Si eadem ratione, vti de pullo anſerino ſuprà dictum eſt, collo adaperto antequam mactetur borace ſuffiatur, herbiſque odoris & aromatibus infarcta torreatur, malitiam omnem deponit.

Gradus. Calida eſt & humida gradu ſecundo.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Frigido cœlo duntaxat competit, ventriculo calido præditis, iiſque qui plurimo exercitio vtuntur,

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ANas auium cohortalium omnium est calidißima, maximeque humi-la, tardè digeritur: alæ ac hepar à præ-tantia plurimùm commendantur, citò nim in alimentum facessunt. Obesa a-as corpori robur conciliat. Pectus & eruicem his verbis Martialis commen-lat:

Tota mihi ponatur anas, sed pecto-
re tantùm
Et ceruice sapit, cætera redde co-
quo.

Carnes auget, saginat euidenter si be-nè digeratur. Hepar anatis præter-quam quòd palato arrideat, sanitati mprimis confert, fluxus hepaticos mirè istit. Propter paludes fœtus excludunt nates, ac quamprimùm enatæ aquam ngrediuntur, sublimia aeris loca vola-u petunt. Si -eritide, dum morbis infe-tantur, se purgant.

PHASIANVS.

Delectus. PInguis ſit, & venatione hybernis menſibus acquiſitus.

Vſus. Hecticis vtilis eſt, vires è morbo cõualeſcentibus reſtaurat, optimi eſt nutrimenti, ventriculumque debilem reficit.

Damna. Nullâ aliâ noxâ infamis eſt phaſianus, quàm quòd ruſticis aſthma generet.

Correctio. Hi itaque eorum vſu abſtinento, nobilioribuſque & delicatis iis veſci permittant.

Gradus. Temperatus eſt omnibus qualitatibus phaſianus.

Tempus. Ætas, Tēperamētũ. Autumno eius vſus conuenit, & hyemi, omni ætati & temperiei.

HISTOR. NATVRAL.

Phasianorum caro quod ad nutritionem ac digestionem attinet, similis est gallinarum carnibus, quanquam palato sit gratior, mediam quandam inter capum & perdicem naturam obtinens. Extenuatos ac macilentos breui temporis spatio phasianorum caro restaurat, sanitatis etenim commendatione, & virium quas corpori sufficit, cæteris altilium carnibus longè antefertur. Gallinarum item carnibus ob siccius temperamentum, quod & pastus & aeris liberiore vsu, & exercitiis acquisiuit, præstat. Concoctricem facultatem adiuuat, fractorum & debilitatorum vires reficit. A Phase Colchidis flumine denominationem sortitus est phasianus. Vulgus nostratium fasanum, quasi faciens sanum nominat. Infestatur plurimùm à pediculis, quos corporis in puluere volutatu à se arcet.

PERDIX.

Delectus. IVuencula ſit, maſcula, quales ſunt pulli, domi, quoad eius fieri poteſt, ſaginata.

Vſus. Subtile gignit nutrimentum, citò conficitur, ſaginat, humores ventriculi ſuperfluos exſiccat, è morbo conualeſcentibus eſt vtilis.

Damna. Iuuenculæ perdices ſolis nocent ruſticis, vetulæ carnes duriores obtinent & praui ſunt ſaporis.

Correctio. Iuuenculæ duntaxat in vſum veniunt, ſenes noctu aëri expoſitæ, macerantur quò teneriores euadant.

Gradus. Calida eſt primo gradu, ſicca ſecundo.

Tempus, Ætas, Têperamentum. Omni ætati conueniunt, omnibus, cœlo præſertim frigido, modò iuuenes ſint.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

PErdicis ætas, annorum ſedecim ſpatio circumſcribitur, exiguam eius caro, niſi iuuencula ſit, laudem meretur. Prouectiorum enim dura eſt, ac palato ingrata, at gallinæ caro præſtat maſculæ, ventriculo idonea, è morbo conualeſcentibus, & his qui ſibi aruinam comparare ſtudent, apprimè vtilis: Venerem accendit, ſiccitatis nomine melancholicis nocet & aluum aſtringit, toſta & elixa vtiliter editur, neque enim putreſcit in ventriculo. Fluxus quoſuis ſanat, cum aceto comeſa. Eiuſdem cum perdice naturæ ſturnus eſt, plurimum ac laudabilem ſanguinem eumque fluxilem gignit. Ioui ſacrata eſt perdix & Latonæ: Gemino ſunt apud Paphlagones corde, vſque adeò laſciuiunt, vt maribus oppoſitæ, à ſolo etiam vento iſthinc ſpirante afflatæ, concipiant. Lauro ventrem purgant.

COTVRNIX.

Delectus. ELigatur quæ helleboro pasta non sit, ab aue prædatore capta, obesa, & tenera.

Vsus. Melancholicis duntaxat vtilis est, quòd insigni sua humiditate ipsorum siccæ temperiei subueniat.

Damna. Putrescit facilè in ventriculo, febrem gignit, tremorem & spasmum.

Correctio. Sunt qui cum aceto & coriandro coctam, eam deponere malignitatem asserant, negantibus contrà aliis eam hac ratione apparatam meliorem euadere.

Gradus. Calida est in fine primi gradus, humida in fine secundi.

Tempus. Ætas, Tẽperamentum: Frigidæ aëris constitutioni conuenit, senibus nocet, paralyticis & phlegmaticis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

COturnices pessimè apud omnes scriptores spasmi nomine, quem gignere perhibentur, audiunt, vti & tremorem & morbum Herculeum: quo fit, vt tam his qui bona, quàm qui praua sunt temperie præditi, eius vsu interdicatur, adde quod difficulter conficiantur, febrem accersant, &, vt vno verbo dicam, quod omnium auium carnes malitia vincant: aiunt autem ob hellebori pastum, quo mirum in modum delectātur, aliorumque quorundam venenatorum seminum vsum, hanc coturnicibus malitiam inesse. Ad quam præcauendam nō foret inutile, domi bonis & salubribus eas seminibus enutrire. Quæ Latinis coturnix, ea Græcis ortyx dicitur, hinc Ortygiam Aegæi maris insulam denominatam asserunt, quòd primos in ea coturnices inuentos esse persuasum sit. Ducem cohortis coturnicum ortygometram nuncupant.

TVRTVR.

Delectus. ESto iuuenis, domi aliquandiu antequam edatur ſaginatus, quò innatam ſiccitatem nonnihil deponat.

Vſus. Optimi eſt nutrimenti, facilè conficitur, ventriculum confortat, acuit ingenium, Venerem ſtimulat, ac palato gratus eſt.

Damna. Cholericis & melancholicis nimiæ ſiccitatis nomine inimicus eius vſus eſt.

Correctio. Quocirca antequam in vſum veniat, humidis ſaginandus domi cibis eſt, quò craſin ſiccam in humidiorem commutet.

Gradus. Calidus eſt & ſiccus ſecundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo conuenit, ſenibus & phlegmaticis: cholericis porrò nocet & melancholicis.

HISTOR. NATVRALIS.

TVrtures iuuenculas & obesos optimum suppeditare nutrimentum Galenus asserit, contrà prouectiores ægrè confici, sanguinem melancholicum gignere, quare annuis maiores edendi nō sunt, ac iuuenes quidem, vt esui magis idonei sint, aeri per duas noctes exponendi sunt, vt tenerior ipsorum caro euadat. Nam cùm præ reliquis auium carnibus existant maximè sicci, ita apparati optimum gignunt sanguinem, haud difficulter conficiuntur, ac sanguinem quibus opus est, augent, ingenium acuunt ex sententia Auerrois secundo collig Ineunte Vere, quia plumis denudatur, sese abdit: Dum bibit caput non attollit aliarum auium more Viuit annis octo: parietaria se herba purgat.

TVRDVS.

Delectus. PRæſtant reliquis cœlo frigido capti, obeſi, baccis iuniperi & myrto paſti.

Vſus. Optimi ſunt nutrimenti, facilè digeruntur, laudabilem gignunt ſanguinem, conualeſcentibus è morbo plurimum conferunt.

Damna. Nocent hemicranicis & phreneticis.

Correctio. Optimę carnis iuſculo ſi incoquantur vnà cum apio atque id genus herbis aperiendi vim habentibus, eam malitiam deponunt.

Gradus. Calidi ſunt & ſicci in fine primi gradus, ad principium vſque ſecundi.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Frigido cœlo conueniunt, omni ætati, ac temperamento, præterquam ſenibus.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

TVrdi pingues deligendi sunt, rete aut nebula capti. Merulæ, quibus idem ingenium, natura eadem, eodem capiuntur modo, cumque carnes natura ficciores more cæterorum altilium habeant, aruina pingui coquendi sunt, tum vt ficcitas illa ad temperamentum reducatur, tum etiam vt faciliùs conficiantur. Macilentis & exanguibus vtilissimus est turdorum vsus, iisque quibus analeptice opus est. Ex luto & arborum ramis nidum sibi ædificat turdus, surda quidem auis, sed quæ surditatem garrulitate compensat. Surditas eius ita in prouerbium abiit, vt si quem eius vitij notare velimus, Turdo surdiorem appellemus. Plinius auctor est, Claudij Cæsaris coniugem Agrippinam turdum habuisse, qui humanam vocem æmulatus fuerit. Versibus à Martiale & Horatio cerebrati sunt turdi.

FICEDVLÆ.

Delectus. OBesæ deligantur, eo maximè tempore quo ficus & vuæ maturuerint, & copiosus eorum sit prouentus.

Vsus. Laudabile alimentum suppeditãt, orexin excitant, conualescentibus præsertim è morbo, cordi apprimè vtiles sunt.

Damna. Infirmis nocent, cumprimis febricitantibus, phthisin rusticis accersunt.

Correctio. Neque igitur infirmis, nec agresti hominum generi, & duriori victus rationi assuetis exhibeantur, sed popinonum & Phæacum mensis, & affatim quidem inferantur.

Gradus. Calidæ sunt & humidæ gradu primo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Autumno quo vuæ maturuerint, conueniunt, omni ætati, & temperamento, at infirmis nocent.

HISTORIA NATVRALIS.

IVre maximam ficedulæ in magnatum mensis merentur laudem, tum quòd exquisiti sint gustus, tum quòd simul citò & optimè nutriant. Ventriculum non grauant, etiamsi centum numero edantur, at potius corroborant. Experientia constat, totum diem hilariter eum transigere, qui magno numero ficedulas essitarit, ex quo conficitur, vitales eos gignere spiritus, & sanguinem cordi purum ac sincerum sufficere. Per autumnum ficedulas hoc nomine dignantur, quòd ficubus vescantur: reliquo anni tempore melancoryphos vocant, quòd apicem capitis nigrum habeant.

Sumque melancoryphus quòd mihi fuscus apex.

CAPVS.

Delectus. TEmperamenti sit adæquati, ætatis mediæ. humidior namque iusto est, dum incrementum adhuc sumit, at decrepitis iusto est siccior.

Vsus. Plurimum nutrit, vrinam ciet, aluum mouet, & Venerem stimulat.

Damna. Tenues humores incrassat, gignit crassiores, ventriculum onerat, tardè conficitur, & aluum segniter permeat.

Correctio. Hanc noxam deponit, si ei intinctus ex sinapi aliisue id genus aromatibus, dum estur, adiungatur.

Gradus. Calida est capi caro primo gradu, humida secundo.

Tempus, Ætas, têperamentum. Frigido cœlo in vsum adhibenda, iuuenibus & cholericis: senibus autem euitanda & phlegmaticis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Capus, quòd dissimilarium sit partium, crassi est nutrimenti: cerebrũ enim viscosum est, tardeque conficitur, id quod ei cum omnium animantiũ cerebris, quæ ventriculo noxia sunt, familiare est, præterquam quod nauseam inducant. Quare si vomitũ ciere voles, cibis reliquis cerebri nõnihil pinguiter apparati superedendũ offer. Rectè igitur principio mensæ, cerebra animantiũ ex instituto & recepto more, eduntur. Animantium siccorum cerebra præstant cæteris: sunt autem in eorum censu mõtanæ præsertim auiculæ. Oculi similiter naturæ sunt aqueæ, ex septẽ tunicis cõpositæ, humoribus tribus, sex musculis, ac pinguedinis nomine plurimo nutrimento viscido constãt. Cutis, aures, nasus, labia, cartilaginosa sunt, quo fit, vt frigidũ gignant & viscosũ sanguinẽ, ac obstructiones pariant. Hanc ei noxã vsus sinapeos, aut id genus acrioris intinctus adimit: at linguæ animãtiũ vnà cũ musculis vti & adenes, quæ saliuæ causa donatæ sunt, facilè digeruntur, & palato gratissimæ sunt. Adenes porrò & circa mammas inueniuntur, quæ tum maximè præstant, cùm lactis copia turgẽt.

OVA.

Delectus. DEligantur iuuencularum gallinarum oua, pinguium, & quas gallus calcarit, recentia: calore enim cæteris præſtant, quod odoris & ſaporis iudicio facilè conſtat.

Vſus. Et citò & plurimùm nutriunt, coitum ſtimulant & Veneri materiam ſufficiunt, phthiſicis mirè ſunt vtilia, thoracem expediunt, ſanguinis ſputum ſiſtunt, ac vocem canoram reddunt.

Damna. Concoctionem remorantur, ſi alij iis cibi extemplò ſuperedantur, & lẽtiginoſam reddunt faciem.

Correctio. Vitellus duntaxat vtiliter editur, aliquanto inter oua & reliquos cibos temporis interpoſito ſpatio.

Gradus. Calida ſunt & humida temperatè.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni tempori, ætati, & morbi generi conueniunt, dummodo recentia ſint.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

GAllinarum non modò, sed & perdicum & phasianorum oua, & laudantur, & in delitiis sunt. Ouum porrò potentia animal est, ex vtili humore excrementitio generantis procreatum. Tēperamento est adæquato, tametsi albumen frigoris, vitellus caloris particeps sit, vtrumque porrò humidum. Nutriunt quidem celeriter oua ob substantiæ tenuitatem, & liquoris temperamentum: at plurimum nutriunt, ob idoneam substantiæ suæ sese membris aßimilandi, atque agglutinandi vim, idque ratione analogiæ, quam cum humana habent natura. Ab vsu albuminis cùm frigidū sit & duræ concoctionis, abstinendum est. Præstant reliquis, quæ fracto putamine in bulliētem coniecta aquam apparantur, quo loco censenda sunt, & cum putamine cocta quæ tremula vulgus nuncupat. Sorbilia porrò, neque tam citò nec adeò benè nutriunt. Dura renū gignūt calculum, frixa & tosta plurimis obnoxia malis sunt. Inueterata insigni malignitate vincunt cætera.

IECVR.

Delectus. ANserinum, eorum præſertim qui lacte ſaginati ſunt deligatur, pinguíſue gallinæ aut porci maſculi & iuuenis, qui paulò ante quàm mactetur caricis ſaginatus ſit.

Vſus. Palato placet, optimum corpori nutrimentum ſuppeditat, eoſque ſanat qui nyctalopia laborant.

Damna. Ventriculum grauat, concoctionem impedit, ſi præſertim animantis ſit, non eo quo dictum eſt modo, ſaginati, aut vieti.

Correctio. Corrigitur hoc vitium, ſi ad ſanguinis vſque conſumptionem cum ſaluia, lauro coquatur, indeque cum acido aliquo ſucco condiatur.

Gradus. Calidum eſt & humidum ſecundo gradu.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Omni tempori, ætati, temperamento conuenit, ſi ſuprà commemoratis præditum conditionibus fuerit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

QVadrupedum, quæ legitimam ætatem ſuperant. iecora praua ſunt, ac peßimi nutrimenti, quòd tardè digerantur, difficulter penetrent, craſſos humores gignant ob ſuauem guſtum, aliaſque rationes. Galenus iſtorum animantium iecora commendat, quæ farina lacte, caricis, ſaginata ſunt, inter quæ primas tenent caporum & gallinarum hepata, ſecundas anſerina, ſuum tertias, quanquam ego, bona cum Galeni pace, ſuum iecori, caprarum prætulerim hepar. Saginâ tantò præſtantiora animantium euadunt viſcera, quantò venæm animal aliud vincit præſtantia. Maiorum & nobiliorum piſcium hepata gulæ maximè commendantur præterquam quòd & citò conficiantur, & optimè nutriant, quod helluonum facilè conſtat iudicio, qui talibus maximè inſidiantur.

INTESTINA.

Delectus. OBesi in vſum petantur animantis ipſo ætatis flore mactati, optimè ſaginati, accuratè emundentur à ſordibus, & ipſa ſint obeſa.

Vſus. Iis qui ventriculi & ventris ardore infeſtantur, vſui ſunt, quòd frigidos gignant humores.

Damna. Infeſta porrò his, qui varicibus, lepra atque id genus è melancholico humore obortis morbis obnoxij ſunt.

Correctio. Quo fit, vt diligentem & exactam requirant coctionem, diutinamque elixationem, additis mentha & non parcè aromatibus, vt duritiem deponant.

Gradus. Frigida ſunt & ſicca gradu ſecundo.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Frigido duntaxat cœlo, iuuenibus, temperamento calidiori præditis, & plurimo exercitio deditis, inteſtina conueniunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

INtestina animantium, hominum laboribus deditorum alimentis consecrata sunt, duriora siquidem sui generis animantis carne sunt At si exquisitè & coquantur & probè à ventriculo conficiantur haud exiguum sufficiunt corpori alimentum, quanquam sanguine & frigidior & crudior sit quem gignunt humorem. Vitulina cæteris præferuntur, citiusque quàm vaccina & coquuntur, & concoquuntur. eandem merentur laudem hædorum, quæ palato gratiora sunt, vnde non iniuria eis primas, vitulinis secundas, postremas vaccinis intestinis tribuemus; tametsi hæc illis & pinguiora sint, & gustui gratiora esse videantur. Exilio plectebantur apud Romanos ii, qui omnisi causa bouem mactassent.

TESTES.

Delectus. GAllorum ſint ſaginatorum, non prouectiorum quadrupedum. quòd ſi autem & his veſci lubeat, agnini ſint aut nefrendis ſaginatorum.

Vſus. Corpus affatim nutriunt, ſemen genitale augent, Venerem ſtimulant.

Damna. Tardè digeruntur, præſertim ſi annoſorum ſint animantium, ac ventriculum nonnihil aggrauant.

Correctio. Aſſantur itaque cum pulegio montano & ſale in butyro recenti, vel cum oxalidis ſucco elixantur.

Gradus. Calidi ſunt & humidi gradu ſecundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo, omni ætati & temperaměto, præterquam ſenibus & phlegmaticis, conueniunt.

HISTORIA NATVRALIS.

TEstium & mammarum eadem est substantiæ ratio, quanquam testes mammis seminis genitalis causa, calidiores sunt. Gallorum saginatorum testes palato arrident, & laudabilis sunt nutrimenti. Quo fit, vt Auerroes tanti eos fecerit, vt tantum eos nutrire quantum ponderant dixerit. Porci iccirco castrantur, vt delicatiores euadant carnes & sicciores: Tauri verò culturæ causa exsecantur, quò faciliùs cicurari possint. Porcorum testes præstant reliquis quadrupedibus, qui tametsi paulo tardiùs conficiantur quàm par sit, compensant tamen id vitium nutrimenti præstantia.

PEDES.

Delectus. CAprini sint, agnini, aut vitulini: aut si aliorum animantium petuntur, iuniorum deligendi sunt, eorumque qui laboribus exercentur.

Vsus. Biliosis & tenuiori sanguine præditis vtiles sunt, somnum conciliant, copiosè nutriunt, thoracis venas disruptas consolidant & phthisicos iuuant.

Damna. Colico dolori obnoxiis nocent, ischiadicis omnique arthritidis generi: lentos enim ac glutinosos gignunt humores.

Correctio. Exactè itaque elixandi sunt, vsque dum dissoluantur, dein aceto & croco condiantur.

Gradus. Calore quidem temperato sunt, at humidi sunt in principio primi gradus.

Tempus, [illegible] Tē-per [illegible] Omni tempori, ætatibus autem iuuenili & crasi biliosæ conueniunt, senibus porrò, pituitosis & podagricis damna accersunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Pedes animantium anteriores præstant posterioribus. facit enim exercitii prærogatiua, qua posteriores longè superant vt teneriores euadant, & cōcoctioni magis idonei. Humorem gignūt pedes viscosum, tenacem & crassum, & sanguinem frigidiorem, quàm qui ex sui generis carne generatur. Vbi probè cocti fuerint, facilè conficiuntur, ac benè nutriunt. Et quanquam extremæ animantium partes carne destituantur, ob continuum nihilominus motum & maximos quibus fatigantur labores, duritiem iam atque visciditatem deponūt, quam nerui cæteraque membra laboribus minus obnoxia obtinent. Hoc pacto itaque commemoratorum animantium pedes apparandi sunt. Elixantur eousque dū omnino tenerescant, dein aceto & croco condiantur, quo lentor omnis absumatur, atque sic capite mensæ imponantur, vt gulam proritent.

CYPRINVS QVI ET CARPIO.

Delectus. QVocunque haberi poterit tempore, cedat in vſum. Quacunque enim præditus fuerit ſeu forma ſeu quantitate, commodè menſis adhibetur.

Vſus. Optimè nutrit, guſtu eſt præſtanti & exquiſito, quo fit, vt omnium iudicio inter primæ notæ piſces recenſeatur.

Damna. Nulla damni nomine infamia laborat, præterquam quòd cito cõputreſcat, quamprimùm itaque coquendus eſt.

Correctio. Deſquamatus, & exenteratus, ſex horis ſale maceretur, dein in oleo frigitur, atque aceto, in quo aromata ac crocus bullierint, irroratur.

Gradus. Temperatè eſt calidus & humidus principio primi gradus.

Tempus Ætas, Tẽperamẽtũ. Quacunque anni conſtitutione conuenit, omni ętati ac temperamento.

HISLORIA NAMVRALIS.

CYprinum, quem vulgus carpionem nominat, neque Græcorum quiſquam nec Latinorum nouit. Dorſum habet nigris, fuſcis, aureiſque interpunctum maculis, Benaci duntaxat lacus incola, qui vulgo laco digarda nuncupatur, tametſi nonnunquam in lacu vulgo della poſta dicto, vnde Fibrenus oritur, reperiantur: ſunt tamen vſque adeò exiles, vt menſuram pondo non æquent, cùm Gardenſis lacus carpiones ſex & octo librarum producat. Æſtatis principio parturiunt. Creditum eſt à multis, auro carpionem paſci, quòd in inteſtinis nulla alia excrementa, quàm ſabuli aurum æmulantis reperiantur, quam opinionem iſtud auget quòd in lacus fundo perpetuùm degit. Quocunque modo aparetur, optimi eſt ſaporis. lauri foliis, myrthi & cedri incorruptus ſeruatur.

TROCTA SEV TVRTVR.

Delectus. CRassa sit, mense Maio in rapidissimo flumine multis precipitibus ac saxis prædito capta, non autem stagnantibus aquis.

Usus. Probè nutrit, citò digeritur, frigidiusculum gignit humorem, sanguini & hepati iusto calidiori haud inutilem, ideoque causoni atque id genus ardentibus febribus rectè dicatur.

Damna. Citò computrescit, capta itaque statim mensæ inferatur, neque diu asseruetur, senibus & debiliori ventriculo præditis minus est idonea.

Correctio. Quare in coquendo omnis adhibẽda cura est, vt cum æquis aquæ & aceti partibus elixetur, & cum acidis intinctis vel desquamata & cute detractæ, vti dictum est, edatur.

Gradus. Frigidus est principio primi gradus, humidus autem in primi gradus fine.

Tempus. Ætas, Tẽperamentum. Calidæ aeris constitutioni conuenit, omni ætati, præterquam decrepitis, cuiuis temperamento, exceptis phlegmaticis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ET troctam veteres Græci ignorarunt: vnicus Latinorum Columella piscem Varium, D. autem Ambros. Tructam nominat, Ælianus Troctam. Ausonius eius hoc carmine meminit:

Purpureisque salar stellatis tergora guttis.

Maculis notata est rubris, aut purpuram colore æmulantibus, nigris plerisque locis distincta. Lacustres fluuiatilibus maiores existũt. Aduersus aquæ fluxum natitat, & altissima saxa prætersilit. Emortua & gustu, & natiua præstantia destituitur, quo fit, vt quãprimum capta est, esitanda sit. Scholæ Apitianæ sectatores hunc iubẽt, quo palato arrideat, in pinguissimi caponis iure elixari. Lacustres ægris fugiendi sunt: at fluuiatiles quòd more saxatiliũ facilè conficiantur, vsque adeò eis commẽdantur, vt causone seu ardenti febri laborantibus permittantur. Genitale semen augent.

STVRIO.

Delectus. STurio qui & accipenſer fluuiatilis, is enim & obeſior & iccirco palato eſt gratior, quam maris incola, æſtiuo tempore captus; & quidē venter præ cæteris deligatur.

Vſus. Menſis habetur gratiſſimus, apprimè lautus, & cui primæ deferendæ ſunt: Optimè nutrit, Venerem ſtimulat, & ſanguinem modicè refrigerat.

Damna. Ægrotis atque è morbo conualeſcentibus illius vſu interdicitur, iuſto enim pinguiorem carnē obtinet, humorem generat lentum & tenacem qui tarde conficitur.

Correctio. Corrigitur elixatione facta in aqua & aceto, addito poſtea intincto albo, cui cinnamomi aliquid adiunctū ſit.

Gradus. Calidus eſt principio primi gradus, humidus ſecundo.

Tempus, Ætas, tēperamentum. Calidæ aëris conſtitutioni conuenit, omni tēperamento, dēptis his qui à deſtillationibus infeſtantur, & morbis articularibus.

HISTORIA NATVRAL.

Minutum adhuc sturionem Porcelletam nominant, vbi adoleuerit, sturionem, cùm vnus idemq; piscis sit specie. In mari & fluminibus reperitur, è mari namque aduerso remigio in aquas dulces euagatur. Æstiuis mensibus, tam in fluminibus, quàm mari parturit. Nō pascitur piscibus, sed quisquiliarū quarundam pinguium sibi obuiis excremētis. Quouis anni tempore non hamo, sed retibus capitur. Omnes & marinos & fluuiatiles pisces gustus suauitate vincit. Ex sturionis ouis garo conditis, Caviarum accolis fluminis Tanais nuncupatum cōficitur, quo crudo & cocto vescūtur. Istud in Tana dicti fluminis emporio, magna copia conficitur, quod aliūde à mercatoribus in alias regiones deportatur: deiectam ac prostratam appetentiam reducit, & potum præsumptum palato commendat. E pulpa partium spina dorsi salsamenta sale condita & fumo indurata conficiunt.

VMBRA.

Delectus. SYrio ardente optimus eius vſus eſt, quòd tùc præ cæteris anni temporibus obeſior ſit, & guſtui gratior, ac cæteris corporis partibus venter præfertur.

Vſus. Secundùm ſturionem, vmbra nobilitate & præſtantia vincit piſces reliquos, optimè nutrit, facilè conficitur, ſanguinem refrigerat, & Venerem auget.

Damna. Ventriculo frigido nocet, vtpote à quo haud facili negotio digeratur, niſi exquiſitè coctus ſit, atque obſtructiones generat.

Correctio. In aqua & aceto itaque elixandus eſt, & cum intincto albo edendus, aut aſſus interpunctus garyophyllis, multoque oleo & omphacio irrigatus.

Gradus. Calidus & humidus eſt, temperatè gradu primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calido cœlo, iuuenibus & bilioſis conuenit, inutilis & noxius eſt ſenibus, pituitoſis, & his qui in ocio vitam traducunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

VMbra Græcis σκιαινὶς ob natandi pernicitatem appellata eſt, quòd vmbræ inſtar inter natandum, viſum ſpectantium fallat. Prima ætate, argenti colorem æmulatur, adulta ea quidem corporis parte qua aquas ſubit, eundem retinet colorem, reliqua obſcura eſt & nigricante, ſexaginta librarum repertas eſſe aſſerunt. In mari ponè herboſos degit ſcopulos, amator gurgitum & verticoſi maris, in dulces non euagatur aquas. Deuorat alios piſces, ſolus mare ſulcat nullo ne ſui quidem generis piſcium comitante. Formidine correptus caput ſolum & oculos abſcondit.

MVLLVS:

Delectus. INter mullos, minores maioribu praeferendi sunt, faciliùs enim con ficiuntur. cauendum verò ne è cœno sis locis, aut aquis residibus & stagnã tibus, sed saxosis capti in vsũ veniant

Vsus. Palato arridet mulli caro, venatori morsibus applicita medetur, malefi cia per muliebre menstruum illata sa nat.

Damna. Vinum in quo mullus suffocatu sit, potui exhibitum, viro genitalem vim adimit, mulieri sterilitatem ac cersit. dura carne praeditus est, & aegre conficitur.

Correctio. Hanc noxam exuit, si in craticula assus oleo & arantiarum succo irrige tur, vel si assus cum aceto, aromatibu & croco condiatur, hoc enim pacto ad multos asseruatur dies.

Gradus. Calidus est primo, siccus principio secundi.

Tempus. Ætas, Tẽperamentum. Calidae aëris cõstitutioni, iuuenil aetati, & bilioso temperamento, ven triculo autem robusto praeditis & la boribus deditis conuenit.

HISTORIA NATVRALIS.

MVllum Veneti sua lingua Barbonem nuncupant. alga, ostreis & minutis vescitur piscibus, præcipuè autem lepore marino, quo factum est, vt Dianæ sacer sit. rarò bilibram excedit. Veteribus Romanis maximo mulli fuere in pretio, apud quos magno iecoris duntaxat caussa vænibant. Marinus piscis est, quem tamen Oceanus Borealis non producit, & in aquis marinis stagnantibus reperitur, sed praui hic est alimenti. Educatur in piscinis aliorum piscium ritu. Ter anno proseminat, inde triformi Deæ eum dedicarunt veteres. Oppianus inquit:

Accipiunt Triglæ terno cognomina
partu.

Mullum aiunt coci aperiendum non esse, sed integrè coquēdum, & more apud eos introductum est, vt osculum ei defigant. Barbonem mullū nuncupant, quod inferiori labro duabus barbis insignitus sit. Si vinum in quo suffocatus sit, cuiquā bibendum propinetur, is vinum imposterum abominatur & fit abstemius.

LAMPRETA.

Delectus. MEnſe Martio aut Aprili flumine capta deligatur, inſigni etiam tum aruina prædita eſt, & ſpinalē medullā teneriorem tunc temporis obtinet.

Vſus. Exquiſitiſſimi guſtus eſt, & magnatum menſis digniſſimum edulium, optimè nutrit & genituram auget.

Damna. Paulò tardius quàm par eſt digeritur, præſertim ſi minus exactè coquatur. Aiunt podagricis eius vſum eſſe noxium, & quibus neruoſum genus debile eſt.

Correctio. Hoc autem pacto apparatur: Cretico vino ſuffocatur, os nuce myriſtica ei obturatur, & reliqua foramina caryophyllis, inde in ſartagine frigitur cùm auellanis, nucibus, pane, oleo, aromatibus & Cretico vino.

Gradus. Calida eſt temperatè, & humida gradu primo.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Cuiuis aëris conſtitutioni, ætati, tēperamento, decrepitis, podagricis & neruorum affectibus laborantibus vtilis eſt.

HISTORIA NATVRALIS.

Lampretæ à petris lambendis nomē inditum eſt. promiſcuè in mari & fluminibus degit. Veris initio dulces ſubit aquas, æſtate ineunte denuò mare, quocunque loco appulerit, ſub veris finem ibi parturit. Spinalis eius medulla quæ ſpinis minimè horret, æſtate duriſſima euadit, ac tunc temporis eſui minimè eſt idonea. Carnem obtinet laudabilis nutrimenti, & quæ menſis grata eſt. Muſtelam Latini nuncupant, Græci Galexian. Craſſæ & maculis interpunctæ in alto capiuntur mari, longè à littore, rarò in fluminibus. Germani ab oculorum numero Neunaugen nominant.

Oo

DENTEX

Delectus. PInguem veteres & in ſinu Tarentino aut Illyrico captum & iuſculo coacto coctum, commendarunt.

Vſus. Affatim nutrit, at ſi nimiùm obeſus fuerit, nutriet minus, faciliuſque concoquitur, aluum aſtringit.

Damna. Difficulter concòquitur, ventriculum aggrauat, præſertim ſi in debiliorem incidat.

Correctio. Coquendi ſunt dentices, quò eſui aptiores fiant in aqua cum oleo & ſale, vel dum aſſantur, oleo ſæpe irrigandi & omphacio, vel etiam in coacto iure, vti dictum eſt, apparandi.

Gradus. Calidi ſunt primo gradu, ſicci ſecundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Hyeme palato iucundiſſimus cibus eſt, conuenit iuuenibus & bilioſis, interdicitur eius vſu ſenibus & pituitoſis.

HISTORIA NATVRALIS.

DEntices Græci Synodos nuncupant, minutuli natant & degunt ſolitarij ac ſeparati à ſui generis adultis: adultiores verò perpetuò in aliorum verſantur conſortio. Piſcatores ipſos ineſcãtes hoc aſtu eludunt, quòd in vnum cõglomerati mutuas ſibi in dehortando ac cauendo, ne ad eſcam capeſſendam adnatent, tradant operas. Quicunque ſe à piſcium conſortio ſeparârit, hic facili negotio in naſſam incidit, ac præda piſcatoris fit, quæ res apud piſcatores in prouerbium abiit. Dalmatæ Denticem in ſegmenta diuiſum, cum ſale, aceto & croco coquunt, atque in iure coacto in Italiam ad mercatum deuehunt.

AVRATA.

Delectus. SIt hyeme capta in alto mari haud alio anni tempore, neque in stagnãti & reside aqua. præferuntur cæteris qui in Eoo mari capiuntur.

Vsus. Optimi est & copiosissimi nutrimenti. si probè à ventriculo conficiatur, antidoton contra venena præbet, & Venerem auget.

Damna. Difficulter concoquitur, duriori enim carne constat, minus iccircò iis idonea qui ventriculo sunt debili.

Correctio. In aqua elixanda est & oleo, cum croco, aromatibus, vuis passis, & herbis fragranti odore præditis, vel torrenda est in craticula.

Gradus. Calida est temperatè, sicca verò gradu primo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Hyemi est idonea, quòd tum suauiori, quàm aliâs gustu prædita sit, iuuenibus maximè, atque his qui calido temperamento præditi sunt, ventriculo robusto, & qui laboribus sese exercent.

HISTORIA NATVRALIS.

AVrata à ſuperciliis colore aurum æmulantibus nomen adepta eſt, vnde & Græcis χρυσόφρυς dicta, quòd ilia argenteo colore notata habeat. Marinus piſcis eſt prope littora ſtabulans: Aeſtiuis parit menſibus propter fluuiorum oſtia: æſtus vſque adeò impatiens, vt 60. diebus durante ſolis intenſiſsimo ardore, in maris profundum ſeſe abdat. maximo eſt magnatum menſis in pretio, primaſque facilè obtinet: prædator & ea eſt, vtpote quæ ex piſcium captura duntaxat viuat. Sunt, qui in lacubus, auratas inueniri aſſerunt, cuius tamen nuſquam locorum ſcriptores commeminere. Sergius Aurata primus auratas in piſcinas tranſtulit, atque inde ad poſteros nomen dimanaſſe, veri non eſt abſimile. Meticuloſum piſcium genus eſt, iccirco ſe ſub littoralium arborum radicibus abducit, cumque concuſsis & dimotis arborum ramis & frondibus impensè terreantur, inſidianti facilè in prædam cedunt.

LOLIGO.

Delectus. EXiles præstant grandibus, quòd tenera carne sint, faciliusque cõcoquantur, sunt autem deligendi marini, non lacustres.

Vsus. Gustus est exquisiti, & magno in pretio in mensis loligo, orexin excitat, plurimi præterea est & optimi nutrimenti.

Damna. Grandiores ægrè concoquuntur, & paralyticis noxius eorundem vsus est.

Correctio. Farina aspersa frigenda est, succoque irriganda arantij, rectiùs tamen in vini & aquę æquis portionibus, oleo insuper, pipere, ac herbis fragrantibus, vnà cum suo succo coquitur.

Gradus. Frigida est gradu primo, humida secundo.

Tempus. Ætas, Tẽperamẽtũ. Exilis omni ætati, quouis anni tempore, cuiuis conuenit, grandior minus est idonea, ac ventriculum robustiorem requirit, quia ægrè digeritur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

QVi loligo Latinis, is τευθὶς Græcis dicitur, quolibet hic mari alitur, exsanguis est, more omnium qui molli carne constant piscium, quibus caput & pedes ventri inseruntur. Octo pedes in lõgitudinem obtinet, sine visceribus, vti & cæteri μαλακοί. succum habet atramento similem vesicæ inclusum, qui metu perculso loligine, foras emanat haud secus atque timidis commoto corpore, effuso in cutem sanguine, contingit hominibus. Græcis hic succus θολὸν dicitur, vesiculam μηκῶνα appellant, hoc, aqua turbata, piscatorum visum effugit. geminũ habet fœmella intestinum quod mammarum vicem supplet, oua item parit, quo differt à masculo, qui hisce destituitur. In dulcibus non reperitur aquis. Nõ incedit, sed sepiæ in morem natat, aut hirundinis instar supra aquas volitat. Cephalis vescitur atque id genus grandioribus piscibus.

LABRAX.

Delectus. SIt candidiſſimus atque molliſſimus, quem Lanati noſtrates vocãt, in Tybere captus, inter vtrunque pontem, idque hyeme & menſe Ianuario.

Vſus. Exquiſitiſſimi guſtus eſt, menſis gratus, affatim refrigerat, ſuccumque frigidum, tenuem & ſubtilem gignit.

Damna. Grauidi labracis noxius vſus eſt, quòd plurimos gignat humores excrementitios, quo vno nomine perpetua quadam lege ab eorum menſis exterminandus, qui deſtillationibus laborant.

Correctio. Corrigitur verò nonnihil iſtud vitium, ſi lento igne in craticula torreatur, irrigatus affatim oleo, aceto, ac ſale, vel ſi in aqua & aceto elixus, cum albo intincto acido comedatur.

Gradus. Frigidus eſt & humidus ſecundo gradu.

Tempus. Ætas, Tẽperamentum. Ianuario menſe omnibus ſuis numeris abſolutus eſt, vnde apud noſtrates in prouerbium abiit, Gennaro Spigolaro, ac tunc temporis omni ætati & temperamento conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Labrax & Lixos qui Græcis dicitur, hunc Ragno Hetrusci nominãt, Veneti Varolo, Genuenses Louazzo, Neapolitani Spinola, osseam habet linguam, lapidem in capite, & cor triangulum, in mari nascitur ac flumina subit, ac veluti supra aquas natitat, bis anno parit. Postremus fœtus vitæ breuis est. Aliorum piscium carne vescitur, rapax est, vorax, crudelis. Cephali caudam arrodit, quocum illi vicaria est inimicitia, exceptis Iunio Iulio, & Augusto mensib. quibus summa inter ipsos est cõcordia. Cum se reti cinctum persentiscit, arenam eousque sulcat, dum sibi elabendi viam inueniat. Infixum hamum dilatato vulnere euellit, hunc Astaces demũ (quos magno numero deglutit) cornu quod in fronte gerunt, intestinis vulneratis interimunt. Latini Labracem lupum nominant.

CEPHALVS.

Delectus. DEligatur in mari captus non cœnoso, sed arenoso & saxoso littore Boreæ obuerso, non grauidus, neque pinguis: sunt etenim insipidi qui tales existunt.

Vsus. Palato admodum gratus est, iusculum in quo coctus, aluum subducit, optimi est alimenti, oculorum doloribus fel medetur.

Damna. Ventriculo nocet, si ex lacustri & cœnosa aqua captus sit, & ægrè conficitur, prauos gignit & excrementitios humores.

Correctio. Grandiores vel elixantur vel torrẽtur, exiles friguntur. Vnà cum origano coquuntur illi, hi succo arantiorũ condiuntur.

Gradus. Frigidus est primo gradu, humidus secundo.

Tempus, Ætas, tẽperamentum. Autumno cõuenit & hyeme, iuuenibus, calido temperamento & robusto ventriculo, ac laboribus deditis.

HISTORIA NATVRALIS.

Cephalos ieiunos omnes nuncupant, non quod à cibo in vniuersum abstineant, sed quòd animati nihil assumant: neque enim à mutua duntaxat laniena abhorrent, verùm etiam ab omni prorsus carne: hinc fit vt à piscatoribus non carne sed pane inescentur. alga victitant & arena, hamum, cui caro affixa, ne attingunt quidem. Implentur mense Decembri, triginta dieb. aluum gestant, semel duntaxat at singulis annis pariunt, idque iuxta fluminum ostia. E Cephalorum ouis salsamēta Græcis ὠοταρίχα dicta conficiuntur. Minuta cephalorum oua parte sue teneriores adhuc à nullo piscium genere expetuntur, nisi vbi grandiuscula euaserint, tunc enim iis insidiantur cuncti. In omnibus fluminibus capiuntur, magnis imbribus exoccantur, dum libidinē titillantur, nullo negotio fiunt præda piscatoribus, & stolido metu capite sub aquis occultato, prorsus se latere existimant.

CLVPEA.

Delectus. QVæ degit in aquis dulcibus deli gatur, non marina, fluuiatilis e nim obesior euadit, tenera optimo que sapore prædita, mense Aprili, ve Maio capta, ouis fœta.

Vsus. Grata est palato, affatim nutrit, sõ num prouocat, quem in capite lapi dem gestat quartanarios curare dici tur.

Damna. Pelagia noxia est, ob duriores iusto carnes: ventriculum etenim ea offẽ dit debiliorem, & pituitam gignit.

Correctio. Melior euadit, si in aqua cum sale & aceto cocta cum acido intinctu e datur, vel si torreatur cum aceto, oleo fœniculo, rosmarino & saluia.

Gradus. Frigida est primo gradu, humida secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Quæ in flumine ineũte vere capi tur, cuiuis conuenit ætati, tempera mento, si moderatus eius vsus sit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

QVam clupeam Latini, Græci θρίσσαν Veneti sua lingua Chieppã, Neapolitani Alosam, Ausonius Alosum nuncupant: hæc tanta gustus suauitate prædita est, vt nulli piscium cessura sit, nisi spinis supra modum horreret, præsertim illa quam alit Tiberis: post has commendantur quæ in Arno degunt, postremas tenent Vulturni incolæ. Marinæ aridæ sunt, siccæ, duræ, quam naturam, vt primum è mari flumina subeunt, prorsus mutant, fiunt maximè obesæ. Principio Iunii parturientes mare repetunt. In flumine non nisi fœtæ ouis aut semine, quod lactium nomine dignantur scriptores, reperiũtur. præstãt cæteris quæ plena ouis sunt.

THYNNVS.

Delectus. DEligatur iuuenis mense Septẽbri macra, non obesa.

Usus. Caro rabidorum canum morsus sanat. Venter qui pingui omaso haud secus quàm suillus, præditus est, in mensis expetitur.

Damna. Magnũ humoris excrementitii prouentum gignit, tardè digeritur, pituitam auget, ventriculum onerat.

Correctio. Sale conditus præstantior euadit, recens in craticula cum aceto, coriandro, sale & multis aromatibus torretur.

Gradus. Frigidus est primo gradu, humidus secundo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Autumno & hyeme estur, idque iuuenibus duntaxat, biliosis qui robusto ventriculo præditi sunt, & plurimum sese exercent.

HISTORIA NATVRALIS.

THynnum vno eodẽque nomine appellant Græci & Latini, infestatur diebus canicularibus à vermiculo quodam Asilo aut Tabano non absimili, quo fit vt tũ eius vsus vitandus sit. attritu ortitur mense Februario, æstiuo parit solstitio, in Ponto duntaxat, haud alibi, paucorum dierum spacio more reliquorum piscium crescit, in Ponto porro citius quàm vspiam alibi incrementum sumit. Natus primùm Cordilla nuncupatur, non multo post Limosa, inde Pelamis, tandem sub anni finem Thynnus. Crudelis est, vt qui proprios deuoret fœtus: dextro oculo intensius, quàm sinistro videt, carnibus & glandibus duntaxat vescitur. In eam attollitur crassitiem, atque aruina vsque adeo intumescit, vt medius disrumpatur, neque vitam vltra biennium extendit. è carnibus eius sale maceratis, Tõnina vulgo dicta conficitur, at ex abdomine & ouis salitis ὀαταρινὰ Græcis, nostris Botarghe dicta salsamẽta fiunt. vnici oculi ministerio dũtaxat vtitur, ea itaque corporis parte qua lumine præditus est fundo obuersus natat.

TINCA.

Delectus. FOemina deligatur non masculus, quæ in flumine aut lacu minimè cœnoso, idque autumno aut hyeme, non æstate capta sit.

Vsus. Corpori quidem exiguum, aut penè nullum vsum præbet, at in longum per dorsi spinam dissecta, & pedum plantis admota, febrilem æstum restinguere creditur.

Damna. Tardè digeritur, ventriculum grauat, praui est nutrimenti, ardẽtis præsertim Syrii tempore.

Correctio. Cum allio itaque herbisque fragrãtibus & aromatibus, in furno, aut cum oleo, cepis & vua passa, aut vua inuersa, mentha, allio, petroselino & aceto farcta coquatur.

Gradus. Frigida est & humida secundo gradu.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Frigido cœlo, iuuenibus, biliosis, & multis laboribus deditis conueniens cibus est.

HISTORIA NATVRALIS.

Tincarum veteres non meminere, ac in promptu quidem causa esse videtur, quòd plebeius piscis sit, ac vulgi, ut dici assolet, solatium. Solus Cicero in lib. de claris oratoribus, Placentini cuiusdam oratoris mentionem ingerit, qui tincæ cognomentum ob facetum ingeniũ meritus sit. In fluminibus duntaxat aut lacubus, mari nunquam inveniuntur, ac lacustres quidem cœnoso ac nidoroso sapore plerunque præditæ sunt. fluuiatiles non quouis anni tempore, sed autũno, cùm obesæ admodum sunt, capiuntur. maris accolis haud magno in pretio sũt, at pluris his fiunt qui longè à mari habitant. Laboriosorum hominum alimentum, eorumque qui ventriculo sunt robusto. à Maio itaque ad Nouembrem usque mensem tincarum pessimus vsus est.

LVCIVS.

Delectus. LVcius fluuiatilis deligatur, aut la-custris, minimè è cœnoso lac[u] captus, magnus, recens, obesus.

Vsus. Plurimum nutrit. maxillæ lucij cre-mati & in pollinem redacti, & aure[o] pondere, vino exhibiti, calculos fran-gunt.

Damna. Difficulter concoquitur, pessimi e[st] nutrimenti, ventriculum onerat, pitu[i]-tam auget.

Correctio. Quare elixandus est cum herbi[s] fragrantibus & oleo, & cum albo in tinctu edendus, vel in craticula tostu[s] cum origano estur & aceto.

Gradus. Frigidus est & humidus gradu se-cundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Durus cùm sit cibus, hyemi præ cæ-teris anni temporibus conuenit, iuue-nibus, & biliosis, fluuiatilis tamen mi-nus noxæ habet, faciliúsque digeritur.

HISTO

HISTORIA NATVRALIS.

LVcij ceu Tincæ asseclæ ac aßidui comitis veteres non meminere: nã & ei cohabitat & cum eo capitur, maris non est incola, fluuiorum rarus, vt plurimum autem in stagnis capitur, ac cæno delectatur. Vix decem toto anno in Tyberi capiuntur, iique lactis in morem enelli: Maio mense parturit, toto anno capitur. Κρεωφάγος est, atrox, crudelis, vt cui reliqui pisces sui præsertim generis in cibum cedant, vulnera sua affrictu Tincæ curat. Infirmis omnino vitandus, quicquid tandem triuialium Medicorum turba obganniat, qui sine delectu imprudenter eius vsum ægris concedunt.

ANGVILLA.

Delectus. MArtio mense, in mari sabulos non cœnoso, capta in vsum de ligatur, ac coquatur à captura illico.

Vsus. Gustus est exquisiti, optimè nutrit sale condîta diu asseruatur, ventricu loque contra pituitam vtilis euadit.

Damna. Flatuum aliquantulum gignit, praesertim eius spina edatur, ac humi di superflui nonnihil obtinet.

Correctio. Id ei vitium paruo negotio adimi tur, si super craticulam in chartæ fo lio cum oleo, apio & coriandri semine torreatur, vel si cum sale & origano paucis diebus condîta, asseruetur.

Gradus. Frigida est principio, & humida in fine primi gradus.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Verno tempore omni ætati, tempe ramento, moderatè tamen assumpta conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ANguillæ ob gustus suauitatem in mensis expetuntur sine ouis: semi- & attritu progignuntur: nam in sta- is aqua exsiccata, è vestigio post plu- um gignuntur, pluuiaque & viuunt nutriuntur. Prope fluuiorum ostia in ari nascũtur, vbi algæ est copia, in sta- is item prope littora. In omnibus la- bus & stagnis reperiuntur, aqua lim- ißima delectantur, enecantur à tur- la, vti & si aquæ copia destituantur, ed secus atque respiratione prædita imantia, quæ copioso aere destituta focantur. Interdiu dormiunt, seseque tuò depascuntur. In Arethusa circa bæam, anguillas sese vidisse refert henæus, cum inauribus aureis & ar- nteis, ita cicures, vt cibum è cuiusuis rigentis manu sumerent: octennium unt, sextiduum extra aquam, aqui- e spirante. Refert idẽ, cũ insignẽ an- illã in cœna cõspexißet, è cõuiuatũ nu- ero quẽdã dixisse: Tu cõuiuii hui⁹ eris lena, ego Paris. Diis cõsecrabatur in otia. Achestratũ memorãt reginã & uptatũ ducem anguillam nuncupas- Sexum in anguillis non est reperire.

SARDA.

Delectus. QVæ capta eſt Martio aut Apri[lis] menſibus, in mari ſabuloſo, no[n] cœnoſo, & mox à captura cocta, præ fertur cæteris.

Vſus. Exquiſiti guſtus eſt, optimè nutri[t] ſale condîta diutiſſimè aſſeruatur, & ſtomacho pituita ſaburrato, hoc pacto cocta vtilis euadit.

Damna. Flatuum nonnihil gignit, ſi præſer tim ſpina edatur, & humidi plus iuſto obtinet.

Correctio. Apparabitur itaque vtiliter hun[c] in modum, ſi in craticula papyro oleo imbuta inuoluta, cum petroſelino & coriandro torreatur, vel ſi cum ſale & origano condîta aliquot diebus aſſer uetur.

Gradus. Frigida eſt principio primi gradus humida in fine primi ordinis.

Tempus Ætas, Tēperamētū. Ineunte vere omni ætati ac tempe ramento moderatus eius vſus conue nit.

HISTO[RIA]

HISTORIA NATVRALIS.

PErpaucis incognita est Sarda, quòd vbique locorum inueniatur, seu recens, seu muria condita: pusillam Membradam nuncupant, grandiorem Sardinam, inde Sarda: in mari duntaxat degit, ibidemque capitur. Sardinam vocatam adhuc, sale condiunt, & Halecem aut Anchium nominant. bis parturit anno, ingressa Pontum non redit, sed Istrum fluuium ingreditur, ac per meatus subterraneos dicti fluminis Adriaticum mare subit. Musico conuentu admodum delectatur, ad cuius sonum è mari prosilire conspicitur, foliis betæ capitur. Conditæ sale, appetitum conciliãt, stomachum à pituita expediunt, ideoque conualescentum primis mensis adhibentur.

ERYTHRINOS.

Delectus. VTilior eius vſus eſt hyeme, quàm cæteris anni temporibus, ſi recēs elixus,& frigidus edatur.

Vſus. Teneram habet & gratam palato carnem, & quæ facilè conficiatur, optimè nutrit,& cōtinuè vtentibus impensè ſalubris.

Præparandi ratio. Si quam malignitatem ſecum trahit,eam ſi frigeatur & cum arãtij ſucco ſeu pipere condiatur,deponit, aut ſi calidus cum omphacio ſumatur.

Gradus. Temperatus eſt in actiuis qualitatibus,humidus porrò gradu primo.

Tempus. Ætas, Tēperamentum. Hyeme præfertur aliis, vti dictum eſt,anni partibus, omni ætati, ac temperamento,ſi debita quantitate aſſumatur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ERythrinos à Græcis dictus, rubro colore insignis, fraga æmulatur. Veneti hunc Arborem nuncupant, Latini Rubellum. Marinus piscis est, neque dulcis aquæ incola, at circa maris nonnũquam stabulatur littora. natus scatet è vestigio ouis, vnde sexu fœminæ omnes esse credũtur, grauidæ sunt æstate. Præstantior itaque eorum vsus hyeme. Cæterorum piscium carnibus vescuntur, astacorum maximè. cateruatim à cæterorum segregati piscium consortio nunquam palantes aut vagabundi incedunt. Inter præstantissimos & maximè exquisiti gustus pisces numerantur.

OSTREVM.

Delectus. LOco minimè cœnoſo captum deligatur, quod in fundo veterum nauigiorum, iis menſibus in quorum denominatione R littera reperitur, natum ſit, recenſque edatur.

Vſus. Succum intra ſe ſalſum continet, qui corpus plus cæteris teſtaceis mouet, orexin excitat, Venerem proritat, parum nutrit.

Damna. Parit aliquid difficultatis, dum coquitur ventriculo, pituitam iccirco in frigido ventriculo coaceruat, & obſtructionibus obnoxium eſt.

Correctio. Apparatur pipere, oleo, arantiarũ acidarum ſucco, poſtquam ſuper prunis coctum fuerit, nunquam elixandum eſt.

Gradus. Calidum eſt primo gradu, humidũ ſecundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo, iuuenibus conuenit, bilioſis & robuſto ventriculo præditis.

HISTORIA NATVRAL.

Ostreum capite caret, cuius defectũ sarcit meatus in superiori parte, per quem excrementa deponit. sexus in eo nullus est. Ouiparum est, atque ex vnico ouo succum prolificum producit ac fœcundum lactis in morem. E cœno ad putredinem vergente gignitur, aut ex spuma quæ nauibus aliquãdo adhæret. Extra aquã minimè vitale est, tametsi intra se nec aerem, neque quid alieni humeris recipiat. motus localis est expers, diuulsum etiam à loco cui adnascitur, sensu destitutum, ad lunæ motum crescit ac decrescit. Peregrinatione ac trãslatione ad alias aquas delectatur præcipuè ad fluuiorũ ostia. Principum delitiæ, diuersis reperitur præditum coloribus. Quorum mensium denominationi R littera deest, inutile est ostreum, nam quod eo tempore Venere titilletur, insipidum euadit. Veteres ostreum delitiosi & spumosi epitheto insigniuerũt. Lucrini lacus incolæ cæteris olim præferebantur.

CANCER.

Delectus. ESto fluuiatilis, aut ad minimum ex aqua dulci captus, is siquidem marino præfertur, idque vere ineunte vel autumno plenilunij tempore.

Vsus. Phthisicis vtilis est, demorsisque à cane rabido, vrinam ciet & Venerem, renes purgat & affatim nutrit.

Damna. Difficilis eius caro est cõcoctu, crassosque & pituitosos gignit humores.

Correctio. Viui itaque super prunas torrendi sunt, dein cum aceto & pipere edendi.

Gradus. Frigidi sunt secundo gradu, humidi primo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Æstuante cœlo, iuuenibus, bilioso temperamento præditis & ventriculo calido cibus est idoneus.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Cancer Græcis καρκῖνος dictus fuit, cauda caret sed corpore est rotundo, omniaque organa sensuũ sub pectore recondit, quia capite destituitur. Oculis hirquis aspicit, dextra illi chelarũ sinistra maior est. Ore coit, & partibus anterioribus æquè perniciter retrocedit atque progreditur, extra aquam terræ cauernis gaudet, vitalis admodum est: vere appetente exuuias deponit. Dum coquitur, rubra euadit. è cadauere putrefacto scorpionem nasci perhibent. In pluribus conuenit cum cancro cammaris quorum nusquam meminere veteres. Habet & squilla plurimum cõmune cum cancro. In Phœniciæ fluminum littoribus adeò pernices sunt cancri ac veloces, vt difficulter capi possint.

LIMAX.

Delectus. IN vſum veniant, qui in montoſis & longè à paludibus diſſitis locis lecti ſunt, odoriferas herbas depaſti, optimè ab excremẽtis mundati, quibus accenſeri ii poſſunt qui è vineis leguntur.

Vſus. Ventriculo vtilis eſt, & palato gratus, plurimum nutrit, iuuat phtiſicos, bilem compeſcit, & ſitim ſedat, ſomnumque prouocat.

Damna. Tardè digeritur, faciléque in pituitam faceſcit, ac nephriticis noxius eſt.

Correctio. Coquẽdus itaque exquiſitiſſimè eſt cum herbis odoriferis, mentha videlicet, petroſelino, calaminta, allio atque oleo.

Gradus. Frigidus eſt primo gradu, humidus ſecundo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Anni conſtitutioni frigidæ conuenit, iuuenibus, bilioſis, iiſque qui robuſta ſunt corporis conſtitutione.

HISTORIA NATVRALIS.

Limacem Veneream pugnam iuuare protritum eſt: vtrum verò coitu an putrefactione progignatur, huc vſque ambiguum eſt apud ſcriptores: latet hyeme, oſtiúmque vſque adeo duro operculo occludit, vt gypſum duritie æquet, atque ita obthurati inter præſtantiſsimos habentur. Apud veteres tanti æſtimabantur, vt in piſcinis aſſeruarentur, & cum ſapa, farre atque id genus aliis eſus ad vſum ſaginarentur. Summa adhibenda cura eſt, ne è cœnoſis locis petiti in vſum veniant, aut ii qui nocuas herbas minimè depaſti ſint. Id quod guſtus & odoratus iudicio facilè ſciri poteſt. nam qui non putent, nec praui ſaporis ſunt, & qui optimè ſunt à recrementis purgati ac apparati, exquiſitiſsimeque cocti, haud malè nutriunt. ſuccus aluum mouet. Optimi ſunt qui in dumetis colliguntur.

TESTVDO.

Delectus. MAgna deligatur, ouis fœta, optimisque cibis domi antequam edatur, ſaginata.

Vſus. Admodum nutrit, phtiſicos iuuat, atque extenuatos.

Damna. Tardè digeritur, craſſum gignit ſanguinem ac pituitoſum, pigros reddit ac ſomnolentos.

Correctio. Exquiſitiſſimè itaque coquenda eſt, primoque ac ſecundo decocto abiecto, cum calidis herbis & aromatibus apparanda.

Gradus. Frigida eſt primo gradu, humida ſecundo temperatè.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ temporis conſtitutioni cõuenit, iuuenibus, cholericis ac laboribus deditis, diligenſque habenda ratio vt exactè coquatur & præparetur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

QVæ animantia pennis, squamis ac crusta teguntur, renibus omnia destituuntur, præter testudinem omniũ animantium viuacißimam, vsque adeò etiam, vt vel dissecto capite, atque exẽpto corde, quàm diutißimè superuiuat. acutum edit ac breuem sibilum, oua parit duro putamine & bicoloria, auium ouis simillima, quæ in terram recondita, crebrò inuisit, atque excludit, fœtumque anno exacto in lucem profert. Contusum fit ex carnibus, eximium infirmis sese-que ex morbo recolligentibus alimentum, affatim refrigerat & phthisicis ex vsu est.

TELLINÆ.

Delectus. GRandes, apertu & hiatu faciles, optimeque ab arena expurgatæ deligantur.

Vsus. Recentium decoctum aluum reddit lubricam, vrinamque ciet, muria condîtæ in cinerem facescunt qui pilos renasci vetat.

Damna. Tardè digeritur, ventriculum onerat, sitim prouocat, pectus astringit Tellina.

Correctio. Cum vino coquatur & petroselino, vel id genus herbis fragrantibus & aromatibus.

Gradus. Calidæ sunt primo gradu, siccæ secundo.

Tempus, Ætas, tẽperamentum. Frigido cœlo, senibus, pituita laborantibus, & laboribus deditis conueniunt.

HISTORIA NATVRALIS.

Tellinarum paucis meminere prisci, recentes & primùm captos corpus soluere prodiderunt. sale conditæ, si in puluerem redigantur & cum succo citri subigantur pilos renasci vetant. nostro seculo abolitus est vsus sale tellinas condiendi. Recenti perfusi aqua, & diē, vel biduum in ea relicti, ab arena eluuntur & emundantur: Gratißimæ palato redduntur, si cum vino coquantur: nam ea ratione omnem superuacaneum humorem deponunt si præsertim odoratæiis herbæ addantur. Pueri ex testis fistulas conficiunt. Hispani sua lingua Brignigeis Tellinas nuncupant.

RANÆ.

Delectus. QVæ in vsum deliguntur aquaticæ sint, vitatis terrestribus, grandes, optima corporis conformatione, cœlo minimè pluuio natæ.

Vsus. Elixæ cum oleo & sale si edantur, antidoton contra omnia anguium venena suppeditant, decoctum eorundem ex aqua & aceto, omnibus dentium doloribus medetur.

Damna. Duræ sunt concoctionis, ventriculum grauant, pituitam augent, & prauum suppeditant nutrimentum.

Correctio. Exquisitè itaque coquendæ sunt, & cum intinctu ex calidis & odoratis herbis, addito pauco allio, facto, apparandæ.

Gradus. Frigidæ sunt secundo gradu, & humidæ primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidis conueniunt anni temporibus, iuuenibus, cholericis multo exercitio deditis, fugiendæ verò senibus & pituitosis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

RAnæ linguam habent & vocem, oua edunt, è quibus nigræ & minutæ carnium massæ prodeunt, oculos duntaxat & caudam referentes: hæ sumpto temporis tractu, incremento pedes atque cætera membra efformant. semestri viuunt duntaxat spatio, inde in limum denuò conuersæ vere rursus nouo noua procreatur soboles. Bina habent iecora. Noctu attritu vtuntur & hymenæum peragunt, masculo fœmellæ incubante. Cyrenis & in Seriphio insula mutæ sunt, temporis præsagæ existunt, cuius mutationem multa coaxatione denunciant. Plinius lib 8. cap 29. tanta refert multitudine aliquando in Galliæ quadam prouincia inundasse ranas, vt incolas fugarint.

PIPER.

Dalectus.

GRana ne ſint obſoleta, marcida ac leuia, ſed recentia, ponderoſa, plena, nigra, haud ſupra modum rugoſa. hæc etenim omnia maturitatis ſunt indicia.

Vſus. Concoctionem adiuuat, deiectam appetentiam reſtaurat, flatus diſcutit, ventriculum roborat, neruos vehemēter calefacit, atque lacertos, vrinam ciet, & pituitam abſumit.

Damna. Calido temperamento præditis noxius eius vſus eſt, cœlo maximè ęſtuàte, & regionibus calidis, ſemen genitale abſumit, ac immoderatus eius vſus ſanguinem inflammat.

Correctio. Modus itaque in vſu adhibeatur, & anni frigida conſtitutione, cibis temperie frigidis & humidis adiungatur, neque nimium teratur.

Gradus. Calidum eſt & ſiccum in tertio gradu, ac propè quarti principio.

Tempus Ætas, Tēperamētū. Frigido cœlo conuenit, ſenibus pituitoſis & à deſtillationibus infeſtatis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Immaturum piper album, maturum nigrum appellant. Colligitur autem Octobri mense in India, & soli exposit ũ exsiccatur, floreis ex dactylorum foliis instratum, dum rugas cõtrahat, id quod tridui perficitur spatio. Omne piper calefacit, vrinam prouocat, concoctionem promouet, attrahit, resoluit, caliginem oculorum tollit, partumque accelerat. Locellis muliebribus post congressum inditum, conceptionem impedit. Tußim & pectoris vniuersa vitia electuariis inmistum emendat, cum vuis passis masticatum pituitam à cerebro elicit, sanitatem conseruat, mouet appetentiam, & concoctionem iuuat.

CINNAMOMVM, CANELLA VVLGO DICTA.

Delectus. DEligatur recentiſſimum, quoad eius fieri poteſt, id quod inſignis ac ſuauis odor facilè prodit, ſapore acri, colore ad rubrum vergente.

Vſus. Vrinam ciet, venenis reſiſtit, cerebrum corroborat & vniuerſa viſcera, viſum confortat, putredinem arcet.

Damna. Nocet bilioſis, cœlo calido & regionibus, item calidioribus, nimius etenim vſus viſcera inflammat & ſanguinem adurit.

Correctio. Minimùm itaque nocet, ſi pituitoſi eo cibi condiantur, anni tempore frigido, & ſi modicus eius vſus ſit.

Gradus. Calidum eſt & ſiccum gradu tertio.

Tempus. Ætas, Tēperamentum. Conuenit anni temporibus frigidis, ſenibus, frigido temperamento præditis & qui ventriculo ſunt debiliori.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

CAnella legitimi & germani Cinnamomi loco vtimur, neque enim nostro æuo gnisium ad nos defertur cinnamomum, nisi minima quantitate, & summis Principibus. Vi pollet aromatica canella, habet & vellicantem linguā acredinem quandam, quo fit, vt omnia membra corroboret, tußi medeatur cæterisque pulmonum affectibus, obstructiones aperiat, iecur corroboret & vētriculum, humiditate eius superuacanea absumpta, morsibus venenatorum medeatur, concoctionem iuuet, flatus discutiat, cor corroboret, anhelitum commendet, lac & genituram multiplicet. Purgat, corroborat, & caput iuuat.

GARYOPHYLLI.

Delectus. ODoris ſint & ſaporis abſolutiſſimi. hæ etenim qualitates recentes eſſe arguunt.

Vſus. Principes corporis partes, ſtomachũ imprimis corroborãt, fluxum ſiſtunt, vomitum ſedant, fœtentem animam corrigunt.

Damna. Cholericis nocent, æſtate maximè, cibis ingratam quandam amaritudinem conciliant, ſi affatim iis condiantur.

Correctio. Quibus malis obuiare facilè licet, ſi pauca quantitate à pituitoſis, vel cœlo frigido cibiſque additi humidioribus aſſumantur.

Gradus. Calidi ſunt & ſicci ordine tertio.

Tempus. Ætas. Temperamentum. Hyeme eorum vſus conuenit, idque ſenibus, pituitoſis & deſtillationibus laborantibus.

HISTORIA NATVRALIS.

IN orientis India quibusdam maris insulis proueniunt garyophylli, qui ob fragrantis odoris suauitatem ad nos deferuntur. facultatem concoctricem promouent, anhelitum commendant, nauseam & anorexiam corrigunt. Cor maximè reficiunt, spiritusque multiplicant, pondo quatuor drachmarum, cum lacte epota, Veneream luctam mirum in modum instaurant: Visum acuunt, floccos & nubeculas ab oculis abstergunt. Substratis arboribus storeis ex arundine, arbore concussa, caryophyllos indigenæ colligunt.

ZINZIBER.

Delectus. RECENS esto, non cariosum, odoris optimi, saporis acuti, qui linguã maximè vellicet, & quod in partes sectum pulverulentum non sit.

Vsus. Flatus discutit, calefacit, segniùs tamen pipere: commendatur eius vsus frigido ventriculo præditis, ignauos sponsos excitat, pituitam absumit, visum acuit.

Damna. Calidis regionibus, & cœlo æstuanti minùs eius vsus conuenit, vti neque bilioso temperamento præditis, vberior etenim eius vsus inflammat.

Correctio. Recens melle conditum conducit senibus, quorum viscera vtiliter calefacit, vel si moderatè sicco vtantur, iisdem conuenit.

Gradus. Recens tertio gradu calefacit, humectat primo, siccum porro exsiccat secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Senibus, aëris constitutione calida, pituitosis, nimio humore oppletis, & flatibus infestatis conuenit.

HISTORIA NATVRALIS.

Zinziber recẽs plurima humiditate pollet, quod ex carie qua facile tẽtatur, licet colligere: quo fit vt segnius atque piper calefaciat, cui tamen cæteris viribus prorsus respondet. Recens in India conditum lac & genituram auget & congressum Venereum adiunat: vtile est infirmo ventriculo, obstructionibus medetur, capiti conducit, cibi optimum est vehiculum. Ex Calecuto nobilissimo Indiæ emporio ad nos defertur, recens saccharo vel melle conditũ, & prædictis vsibus asseruatur.

NVX MYRISTICA.

Delectus. RE cens deligatur, non cariosa, t ponderosa, succi plena, oleagin sa, quæ notæ sint recentis, colore iam ad rubrum vergente.

Vsus. Fœtentem animam corrigit, len gines abstergit, visum corroborat, ve triculum, hepar, lienem. vrinam ciet tero familiaris est,

Damna. Mariscas patientibus & aluo duri ri præditis noxiæ sunt, quòd aluu astringunt.

Correctio. Rarior itaque eorum vsus sit & m deratus cum zinziberis momento, c ius leui humectatione eius qualit emendatur.

Gradus. Calida est & sicca in fine secun gradus.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Hyemi conuenit, decrepitis, pituit sis, & obest autem atrabiliariis.

HIST

HISTORIA NATVRALIS.

NVx myristica nobilium ferculis cōdiendis haud raro adhibetur, tā ob odoris, quàm laudati saporis gratiā. Anhelitum commendat, visum acuit, cuncta corroborat viscera, orificium cumprimis ventriculi, vrinam ciet, vomitum sistit, anorexiam tollit, concoctionem promouet, flatus discutit, debili ventriculo mirum in modum subuenit, vti & frigido hepati, cùm haud segniter munus suum in calefaciendo obeat, phlegmaticis cumprimis & melancholicis apprimè vtilis, at inimica est biliosæ constitutionis hominibus.

CROCVS.

Delectus. Recens sit, coloratus, cuius capillamenta in extremitate aliquid candidi obtineant, longus, tenax, non friabilis, plenus, qui humectatus manus inficiat, odoris fragrantissimi.

Vsus. Omnia viscera conseruat, optimũ colorem faciei conciliat, cor mirè reficit, Venerem stimulat, vrinam ciet, partum haustus accelerat, ebrietatem arcet.

Damna. Caput opplet, & dolore tentat, somnolentum reddit, sensus offuscat, nauseam gignit, orexin aufert.

Correctio. Moderatus itaque eius vsus sit, & cœlo frigido, ita etenim cor maximè recreabit.

Gradus. Calidus est gradu secundo, siccus primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Hyeme ac modica quantitate senibus, pituitosis & melancholicis eius vsus conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Crocus, quem nemo non nouit, obstructiones expedit, cordi vires sufficit, quo fit, vt cardiacis omnibus medicamentis indatur, somnum prouocat, asthmaticos iuuat, & thoracis affectibus medetur, visui tamen nocet & his qui debili sunt cerebro quibus icc irco eius vsu interdicitur, nisi exigua admodum quantitate, idque hyeme, & obsoniis humidis addito vtantur. Maturandi vim nactus est, emolliendi & modicè aperiendi. Si cum humano lacte subactus adhibeatur, oculorum destillationes ac epiphoras sistit. Astringendi vim habet, ideoque aluum iusto duriorem reddit. Odore caput ferit, & mentem turbat.

SACCHARVM.

Delectus. CAndidum, graue, ſolidum, minim[e] friabile, ſed durum deligatur.

Vſus. Corpus purum ac nitidum conſer[u]at, renibus eſt vtile, plus melle nu[-]trit, thoracem ab eluuie emundat.

Damna. Sitim prouocat, & illico in bilem fa[cile] ceſſit, ideoque calidiori temperamen[-]to præditis eius vſus noxius eſt.

Correctio. Edatur itaque cum granatis, aut ma[-]lis arantiis dictis, qui ſapore ſint ac[i-]dulo.

Gradus. Calidum eſt & humidum prim[o] gradu, aut, vt nonnullis placet, tempe[-]ratam qualitatum vim nactum eſt.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo à ſenibus, catarrhoſi[s] & frigido temperamento præditis i[n] vſum adhibeatur.

HISTO

HISTORIA NATVRALIS.

SAccharum mellis arundinei nomine, quòd ex arundine excoquatur à plerisque insignitur. Vt laudabile euadat, optima coctione opus est, requiritur etiam in eo soliditas & summus cãdor, tale est quod vulgus medicorũ Tabarzet nuncupat. Quanquam temperie calidum sit, minus tamen melle caloris adeptum est, neque tanta abstergendi facultate præditum, ideoque ventriculo, pulmoni & pectori melle gratius est. Nullum cibi genus condimentum hoc respuit præter intestina, quæ si eo condiantur, haud secus quàm boum recentia excrementa fœtent. Gulam emollit, pectusque. quod idem præstat saccharum candum nuncupatum, quod præstantissimum est contra raucedinem & rauim medicamentum.

MEL.

Delectus. PVrum, clarum, maximè splendens quod album colore æmuletur, granis insigne & densum deligatur.

Vsus. Ventriculum calefacit, senibus idcircò maximè vtile, aluum ciet, putredini resistit, laudatumque sanguinem gignit.

Damna Calido temperamento præditis cũprimis noxium est, quòd sanguinem inflammet, bilemque sua acrimonia augeat.

Correctio Estur itaque ad noxam hanc euitandam cum fructibus aliisue cibis acidis aut saccharo rosato.

Gradus. Calidum est & siccum secundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo competit, senibus, catarrhosis & frigido temperamento præditis.

HISTO

HISTORIA NATVRAL.

SEnibus mel rectè conuenit, inimicum cùm sit iuuenibus, biliosis & febricitantibus, crudum præsertim: gustu acredinem quandam præ se fert, & linguam vellicat, aluum ciet, vomitum prouocat, flatus in intestinis gignit: coctum porrò naturâ frigido temperamento præditis cõuenit, aut qui ætate vel morbo talem sibi crasin compararunt: calidioribus officit, quod in bilem facilè facescat. Vrinam ciet, abstergit pectus & pulmonem ab iis, qui à capite ad eas partes deferuntur, humoribus. Optimè nutrit si rectè conficiatur, obstructionibus tamen est obnoxium, si affatim assumatur. Coquitur eousque, dum prorsus despumetur.

SAPA, SEV DEFRVTVM.

Delectus. MVstum ex dulcissima vua expressum, atque ad medias decoctum deligatur, quousque clarum ac pellucens euadat.

Vsus. Pectoris angustiæ vtile est, pulmonumque affectibus, renum item vlceribus & vesicæ, venenisque resistit.

Damna. Obstructionibus infame est, flatus gignit, crassum nutrimentum generat, tarde conficitur, neque ventriculo amicum est.

Correctio. Condimenti itaque vicem, non alimenti, obeat, addito semper pipere, aut alio id genus aromatico aliquo, hyeme præsertim.

Gradus. Calida est gradu secundo, humida temperate.

Tempus Ætas, Tēperamētū. Si condimenti loco vsurpetur, omni confert ætati, temperamento, anni constitutioni, hyemi præsertim.

HISTORIA NATVRALIS.

MVstum coctum, ſapa vulgo dictum, ſi è nigro vino fiat, nutrit impensè, craſſum tamen gignit humorem, pectoris nihilominus deſtillationes expedit: At ſi ex albo fiat, tenuiorem multò induit ſubſtantiam, pectuſque magis expedit, atque aluum magis lubricam reddit. Craſſæ eſt ſubſtantiæ ſapa. Si cataplaſmatis cum ſimila & ſale indatur, dolores vehementer mitigat, hepar natum eſt obſtruere, vti & lienẽ, tam dulcedinis quàm craßitiei nomine. Iis itaque fugiendum eſt, qui obſtructionum vitiis natura dediti ſunt, aut parcè admodum adhibendum.

ACETVM.

Delectus. OPtimum ex generosissimo fit & horno vino, multóque fit præstantius, si rosæ ei indantur.

Vsus. Bilem præ cæteris recte contemperat, sitimque sedat, gingiuas fluidas astringit & cohibet, appetentiam excitat, pituitamque incîdit.

Damna. Neruis inimicum est, vterinisque affectibus, vitandum item emaciatis, vellicat ventriculum & intestina.

Correctio. A qua itaque multa diluendum est, aut cum vua passa assumendum.

Gradus. Frigidum est primo gradu, siccum secundo, tametsi è contrariis constet facultatibus.

Tempus, Ætas, Têperamentum. Iuuenibus, calida aëris temperie, & biliosis conuenit, nocet senibus, & neruorum affectibus laborantibus.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

SIccum vno ore omnes philosophi acetũ esse pronunciant in cæteris qualitatibus maximè discrepant, frigidam aliis illi qualitatem attribuentibus quòd ardorem compescat, aliis calidum ex hoc fonte contendentibus quod in lapidem effusum ebulliat, lapidemque comminuat: quos hoc pacto vtrinque cõciliari posse existimarim, si calidum potentia, frigidum autem in prædominante actu astruamus, tantoque esse frigidius, quantò debilius & minus generosum. Melancholicis obest, frigidoque ventriculo, maximè muliebri sexui, ob affectus vterinos. Si calidum potetur, venenis resistit, affatim tamen bibitum, hydropem generat.

OMPHACIVM.

Delectus. ANte ortum caniculę ex immatura vua expreſſum, in vſum veniat, ex præſcripto Dioſcoridis, aut vulgi fiat more, modo limpidum ſit.

Vſus. Æſtiuis menſibus bilis retundit ferociam, appetentiamque conciliat: iis vtile, qui calida ſunt temperie & ſtomacho robuſto.

Damna. Pectus validè aſtringit, tuſſimque prouocat, neruis inimicum eſt, & colicos affectus prouehit.

Correctio. Vnà itaque cum carnibus, aut aliis calidioribus cibis pinguibus dulcibuſque edendum.

Gradus. Frigidum eſt primo gradu, ſiccum ſecundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Æſtate & cœlo calido, iuuenibus, &ললillioſo temperamento præditis conuenit, at inimicum eſt ſenibus.

HISTORIA NATVRALIS.

QVam Itali Agrestam, Omphacium Latini nominant. inflammatis & ambustis magis quàm acetum conuenit, cholericis imprimis & sanguineis vtile. Plerique eius succum ex minoribus limonibus aut arantiis acidis exprimunt, indeque Omphacium conficiũt, id quod reliquis omphacii specieb. gratius multò euadit. Quod laudem merebitur, citrino ad rubrum colorem vergente præditum sit oportet. Efficacem, vbi vsus postulat, refrigerandi vim obtinet. Calidi cibi ex præscripto Auicennæ, in quorum censu columbæ sunt, multo edantur omphacio, vti & cæteri: At piscibus cum aromatibus adiungendum est.

INTINCTVS.

Delectus. ILle probatur, qui ex odoratis fit herbis, vtpote serpillo, mentha, basilicone, aceto rosaceo, duabus caryophyllis, pane tosto, momentoque allij, si quis eius etiam vsu delectetur.

Vsus. Appetentiam consopitam excitat, ciboſque palato commendat, concoctionem iccircò adiuuat, pituitamque ventriculo inhærentem incîdit.

Damna. Febricitantibus tamen est noxius, & his qui calidiori ventriculo prædití sunt, si affatim præsertim assumatur.

Correctio. Si omphacij conueniens ei qualitas adiungatur, aut arantiorum acidorum succus, adhæc si optimi cibi superedantur, minus noxius est.

Gradus. Temperie pro herbarum, ex quibus fit, naturâ magis minúsue est calidus.

Tempus, Ætas, Temperamētū. Inuentus est eius vsus ad gulam irritandam, calidiori præsertim cœli cōstitutione, omni ætati, temperamento, iuuenibus maximè vtilis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

INtinctus viride condimentum est, magno mensis in usu:cum carnibus editur, vt gustui gratiores euadant, æstiuis præsertim mensibus, cùm nimio calore appetitus prostratus languet. Cõficiendi eius non vna eademque est ratio, sed variæ & diuersæ. Quamquam Virgilius hoc versu

Allia serpillumque herbas contundit olentes,

suum moretum cæteris anteferre videatur. Huiusce loco sũt, qui Mostardæ, quasi mustum ardens vulgo dicta, vtũtur, quod tamẽ intinctus genus frigido cælo potius vsurpandum videtur. Sunt qui alliatam, succum vuæ, acidulorum cerasorum, piperatam, & id genus alia embammata, pro vario hominum palato & temporum anni ratione in vsum adhibeant.

LAC.

Vſus. CErebrum auget, corpuſque impinguat, hecticis eſt vtile, vrinæ ardorem compeſcit, affatim nutrit, colorem corpori vegetum & floridum conciliat, Venerem auget.

Damna. Febricitãtibus eius vſus eſt noxius, vti & caput dolentibus: vitandum etiam his qui oculorum affectibus infeſtantur, item catharroſis, nephriticis, obſtructione laborantibus, dentibus etiam & gingiuis inimicum exiſtit.

Correctio. Hæc cupienti euitare, tantillum ante ſumptionem iniiciat ſalis, vel ſacchari, vel mellis, ne cogatur in ventriculo, & lac ieiunus potet.

Gradus. Humidum eſt ſecundo gradu, temperato interim calore præditum.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Calidæ aëris conſtitutioni, iuuenibus bilioſis, firmo ventriculo præditis conuenit, vitandum ſenibus & catharroſis.

HISTORIA NATVRALIS.

LAc è triplici constat substantia, serosa, quæ frigida & humida, nitrosa, & aluũ soluẽdi vi prædita, existit: secũda pingui, e qua butyrũ fit, quæ tẽperatã nacta est qualitatẽ, ac vnctuosã: tertia, crassa, quæ in caseum cogitur, eaque substãtia crassa, viscosa & pituitosa est. Humanũ omni lactis generi longe latéque antefertur, inde vaccinũ, hinc ouillũ, dein caprillũ, demũ bubalinũ: quorũ quidẽ vnumquodq; pro pascuorũ natura ac præstãtia, in suo genere præstantissimũ cẽsetur, ad hæc nõ minima anni partiũ habenda est ratio, ætatisque animaliũ. Lac multo sero redũdans perfectissimũ habetur: at quod plurima caseosa substãtia cõsistit, ceu prauum ab vsu eliminãdũ est, quòd lithiasi generãdo obnoxiũ sit. Cõtinuus lactis vsus dẽtib. & gingiuis nocet, quã noxã vt deuites, cõfestim à lactis potu melicrato os abluendũ est, id etenim dẽtes firmat & stabilit. Aluũ lac ciet, tussim sedat, pect⁹ dilatat. optimũ è morbo conualescẽtib. remediũ. Tantum assumendũ est, quantũ cõmodè digeri possit, neque aliud quid

dein ciborũ superingerẽdũ, cessandũ ab omni motu corporis, non dormiẽdũ, neq. vinũ superbibẽdũ, antequã optimè à vẽtriculo confectum esse constet.

BVTYRVM.

Delectus. SIt quàm recentissimum ac dulcissimum, ac inter cætera laudatissimum ouillum.

Vsus. Mundat vehementer, pectorisque, thoracis, ac pulmonum impactam eluuiem potenter educit, præsertim si ex frigida causa originem trahat, tussimque compescit.

Damna. At ventriculum relaxat & debilitat crebrior eius vsus, nauseamque inuehit.

Correctio. Cibi itaque butyro corroborantes astringentesque & quos stipticos vocant superedendi sunt, aut saccharum rosatum vetus.

Gradus. Calidum est & humidum principio primi gradus.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Omni tempori etiam recens conuenit, senibus quã iuuenibus vtilius, quod destillationibus emũdandis permagno vsui sit.

HISTORIA NATVRALIS.

OLei recentis cum butyro recenti iidē sunt effectus: pectus deobstruit, pulmones mundat crassosque catarrhos, viā scilicet ad eorum exclusionem praeparando attenuat, si praesertim cum saccharo aut melle assumatur. Vsus butyri cum sale condiendi nulli non notus est, hac etenim vnica ratione asseruatur, maioremque sibi calorem adsciscit, neque tamen ea propter aperiendi pectusque expediendi, qua praeditum est, facultatem deponit, tantoque calidius euadit quanto vetustius.

CAPVT SEV FLOS LACTIS.

Delectus. SIt recens, lento igne coctum, quando ex lacte eximitur.

Vsus. Pectoris affectibus haud secus atque butyrum conuenit, palato arridet, stomachique asperitati ac siccitati medetur.

Damna. Tardè concoquitur cæterisque cibis supernatat, crassi est alimenti, faciléque in vapores facessit.

Correctio. Parcus itaque eius vsus sit, copiosa sacchari mellisque quantitate addita.

Gradus. Calidum est & humidum primo gradu.

Tempus, Ætas, Têperamentum. Iuuenibus & biliosis potius quàm senibus & catarrhosis conuenit, ventriculum enim robustum requirit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

FLos lactis à butyro parum admodũ differt, cum itaque vtrumque floris lactis & defecatissimæ substantiæ se in morem habeat, butyrum quidem, sine ignis adminiculo, vasculis quibusdam è lacte excipitur, at colostrũ, non nisi, vbi leuiter lac ebullierit: quod si etenim nimiũ bulliẽdo lac efferuescat colostrũ nullũ fiet: aut si quod exciperetur, prauum illud, & nulli fieret vsui, quo fit vt colostrum diutius asseruari nequeat, sed mox acescat, id quod butyro minimè vsuuenit. Colostrum satietatem subitò inducit, quinimo & nauseam, si quis copiosè eo vtatur. Parcus itaque eius vsus sit, idque sumpta refectione cum sacchar o. Optimum in Neapolitano regno conficitur, vbi super caulium foliis cogitur. Nattas indigenæ nuncupant, & si alibi locorum vspiam, ibi certè sapore maximè est laudabili.

LAC PRESSVM.

Delectus. LAc pressum è lacte, à butyro nec-dum segregato fiat, sit recens, eius que animantis quod lætissimis sit vsum pascuis.

Damna. His subuenit, qui siti ardoreque stomachi tentantur, & qui robusto sunt ventriculo.

Correctio. Pectus constringit atque asthma accersit, & quia caput exhalationibus tentat, syncopen non rarò atque suffocationes inducit.

Gradus. Hæc mala euitabuntur, si aut rarus, aut nullus eius vsus sit. Ast si res ita postulet, vt eo vesci libeat, prima mensa & saccharo multo condîtum, edatur.

Tempus, Temperatè frigidum est & humidum.

Ætas, tēperamentum. Calidæ aëris constitutioni conuenit, idque iuuenibus biliosis, at senibus & catarrhosis minimè.

HTISORIA NATVRALIS.

LAc pressum, quod la giuncata Itali nominant, omnium coagulorum instar se habet, ac citò putrescit cæterisque cibis si superedatur, indigestos ac crudos eos per aluum protrudit. Tardè & difficulter conficitur, ac ventriculum robustum requirit. Crassum nutrimentum gignit, ac calculo generando est idoneū. Lienteriam non paucis inducit, aut intestinorum læuitatem. Nullum lacticinii genus eo est perniciosius. Iuncatam Itali à iunceis vasculis in quibus & asseruatur, & aliò defertur, nuncupant.

LAC COAGVLATVM, RECOCTA VVLGO.

Delectus. DEligantur quæ ex selectissimo lacte conficiuntur, adeoque recentia, vt pænè calida adhuc in vsum mēsis adhibeantur: illa etenim quàm citissimè à ventriculo conficiuntur.

Vsus. Vtile alimentum iis censenda sunt recocta qui calido sunt temperamento, & qui à biliosorum humorum destillationibus infestantur, sitim restingunt & bilem refrenant.

Damna. At frigidiori noxam pariunt ventriculo, neruis inimica sunt, soporem inducunt, & tardè digeruntur.

Frigida sunt & sicca primo gradu.

Gradus. Iuuenibus itaque recocta conueniunt, biliosis, & qui se plurimum exercent, quacunque etiam anni constitutione.

Tempus Ætas, Tēperamētū.

HISTORIA NATVRALIS.

QVæ ex lacte coagulato recocta fiũt, minus caseo recenti nocent ventriculo: quæ si sanum nacta sint corpus, & plus prosunt quàm obsunt: at si in frigidiorem æquo ventriculum illabantur, nunquam conficiuntur, quod substantiam adepta sint frigidam & densam. Quo sanè loco obiter notandus venit Platina, qui calidum recoctis temperamentum attribuit. Salita peiora sunt recentibus: exiguum enim prauumque sufficiunt corpori alimentum, sitim gignunt, aluum astringunt, flatusque generant. Calculo autem renum generãdo idonea sunt, obstruuntque vreteres, difficulter concoquuntur. Colostra itaque recoctis anteferenda sunt, quod ex puriori lactis constent substantia, quòd promptius à ventriculo conficiantur, quod crassi nihil obinneant, sed illico aluum permeent, refrigerent, & sitim sedent.

CASEVS.

Delectus. Recens deligendus est è lacte tẽperato confectus, ab eoque animante emulctum, quod selectissimis sit vsum pascuis.

Vsus. Emollit, impinguat, palato gratus est, neque obest ventriculo, & qui talis est qualem descripsimus, is præstãtia vincit reliqua casei genera, promptiusque digeritur, dummodo non nimium densus ac coactus sit.

Damna. Crebrior eius vsus obstructiones gignit, si in debiliorem illabatur ventriculum.

Correctio. Cui malo obuiam facilè itur, si cum nucibus, amygdalis, pyris & pomis esitetur: deuitandus tamen est eius superfluus vsus.

Gradus. Frigidus est & humidus secundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Iuuenibus & plurimo exercitio deditis, potius quàm senibus ac otiosis conuenit, quòd contumacius digeratur, & robustum requirat ventriculũ.

Recens caseus plus salito & nutrit & humectat. Tametsi verò omnis in vniuersum praui sit succi: cum recens tamen est, quod à calido ventriculo facilè digeratur, noxæ minus reliquis adfert: sanè eodem quo conficitur die, mãdendus est, vetus enim prauam sibi naturam adsciscit. Ideoque vetus audit pessimè, quod malè conficiatur, sitim inducat, sanguinem inflammet, calculum procreet, iecur obstruat, tardè ventrem permeet, bilem gignat, aluum astringat, quam astringendi vim à coagulo adipiscitur: Plus inflammando damni adfert caseus, quàm commodi attenuando: qui media est ætate, ventriculo maximè cõuenit, eũque si debita quãtitate assumatur parũ afficit. Ouillus præstãtia anteit cæteris, haud secus atque caprillus malitia vincit reliquos. Axiomatis hoc loco sit: Tantùm esse edendũ casei, vt vẽtriculi orificium sigilli instar occludat, istiusque decet esse memorem prouerbii:

Caseus est sanus, quem dat auara manus.

Cur potus necessarius sit?

POtus quiddã actu humidum est, quòd se cibis in vẽtre permisceat, eosque ad singulas corporis partes deuehat. Duabus autem potissimum de causis requiritur: quarum altera est, vt corpus intrinsecus humectet, humidumque istud quod dissipatur tractuque temporis dissoluitur, restauret: Altera, vt ad singula membra, seu vehiculum quoddam cibos deferat, tantamque iis penetrandi vim, quanta ex vsu sit, tribuat. Cibi autem potusque ista permistio concoctionis gratia administratur, at hæc nutritionis, vti nutritio sanitatis conseruandæ. id quod elementorum quæ diuersa natura constant, inter se permistio liquidò demonstrat. Cumque haud aliud sit concoctio, quàm natiui caloris quędam perfectio, eaque in vno eodemque subiecto, quod cõtrariis constet passionibus, teste Aristotele 4. meteororum: manifestum est tantò fore nutritionem absolutiorem, quanta fuerit concoctio perfectior: quod

quod fit legitima cibi potusque in seipsa permixtione, in qua quidem actione primarum, quas vocant, qualitatum passiones debita temperie cõcurrant permisceanturque necesse est. Operæpretiũ verò est, vt id quod concoquitur, hordei cremori simile euadat, aut tenue sit, ac penetrandi facultatem habeat. Nũc cùm isti quibus vescimur solidi sint cibi, necesse erat eos liquido quopiam diluere, quo penetrarent ac tenues euaderẽt: at istud potus est, quem Plato in Hipparcho humidum corporis nutrimẽtum appellat, ac 2. de legib. idem asserit, senum corpora haud secus vino, quàm ferrum igne emolliri, vinique beneficio duritici ac siccitati decrepitæ ætatis resistere.

Quæ in bibendo leges obseruandæ sint.

Neque vinum, nec aqua ieiuno cõpetunt ventriculo, præsertim à balneo, congressu Venereo, aut aliquo simili violento exercitio, ex quo crebra orta sit respiratio, aut à copiosiore sudore, nisi cibo præsumpto. qui

ſecus faxit, noxam capiti, cerebro neruiſque infert, mẽtiſque alienationem, ſi præſertim vehementer fameat, inducit.

Tribus à cibo ſumpto horis, ab omni potu abſtinento, aut vini tantillum aquæue pro more aſſumunto. Repleto etenim ventriculo, potus impedit quò minus eius ſubſtantiam cibus attingat, quin etiam hoc pacto vinum aſſumptum debitam cibi permutationem vetat.

At vbi è ventriculo deſcenderit, iis qui magna ſiti vrgentur, liberalior vini atque aquæ, vtro conſueuere, vſus permiſſus eſt.

A cibo pota aqua frigiditate ſua conctionem impedit, at vinum penetrandi inſigni vi præditum, crudum cibum per membra diſtribuit.

Quem noctu vrget ſitis, os abluat, aut tantillum duntaxat bibat, idque ex anguſti oris gutto, ſomnumue tolerãter ſine omni potu ex Hippocratis præcepto capeſſat, niſi nimium ſalita comederit.

Neque allio, neque cæpis, aut id genus aliis acrioribus cibis ſuperbibendum

bendum eſt, ni ignem igni addere, prauique id genus ſucci cibos crudos incoctoſque per venas digerere libeat. Verùm antequam bibatur, meliores cibi ingerantur, indeque ad potum procedatur.

Quibus vino interdictum ſit, quibuſue eiuſdem vſus permiſſus?

Pueri à vino abſtinento. perinde enim eſt ſi pueris vinum des, atque ſi ignem addas igni, aut lignis ac ſarmẽtis quæ ignem promptè concipiunt. mentem quippe pueris merũ turbat.

Sapienter itaque Plato ante 18. annum à vino abſtinere iubet belli duces, iudices, Reipubl. adminiſtratores, aut ſi qui ſimilem functionem publicam obibunt, his toto adminiſtrationis tempore vini vſu interdicit. Ac pueros quidem ſuapte natura à vino abhorrere monet in problematis, quòd cum multo humido abundent, eo non egeant.

In Timæo Plato coniugibus liberis daturis operam, vini vſum adimit.

Iuuenes iis, qui ad *ἀκμὴν* needum per-

uenere, ſed quorum adhuc corpora incrementum ſumunt, vinum diffugiunto. Cum enim natiuo ſint calore exuperanti, facilè & animo & corpore inflammantur, & in furorem aguntur.

Iis porrò qui in conſtanti verſantur ætate, atque ad παρακμὴν tendunt, prætergreſsi annum ætatis 40. eius vſus indulgetur. Senum naturæ cumprimis conuenit, quòd calore ſuo eius ætatis frigiditate commoderata iuſtam ac legitimam temperiem ipſorum corporibus inducat. Validioribus tamen vinis abſtineant, quòd capiti ac neruis officiant: diuretica ſint duntaxat, & quę facilè penetrent, vrinamque promptè cieant. Habeant has ſibi Græci leges, nobis hac in re tam acurata cautione opus non eſt. ipſorum enim vina quòd validiſſima & efficaciſſima ſint, locorum item tractus calidiſsimus, facilè noxā conciliarint, à noſtris id metuendum minimè, qui dilutioribus vtimur: Neque iccirco in has facilè leges iurauerimus, quòd Oenotria Italia à vini fertilitate & vſu veteribus dicta ſit.

Fœminis olim vino interdictũ fuit, quod eius vſus in hoc ſexu, virtutis ianua obſerata, vitiis fomentum ac viam aperiret.

Vnde iſtud apud Valerium Max. commemoratu dignum eſt, quòd cõiugem Metellus fuſte delumbatam ac multatam, quòd vinum bibiſſet, interemerit: ac iſtud quidem eius factũ non accuſatore tantum, ſed & reprehenſore caruerit.

Quid conferat moderatus vini vſus.

Ingenii vires intenduntur moderato vini vſu, manſueſcit & cicuratur animus, mens expanditur, corroborantur ſpiritus, exhilaranturque, mœror ac triſtitia pelluntur. Hinc Zeno ſe vino haud ſecus ad hilariorem vitam parari aſſerebat, quàm ſolent lupini affuſione aquæ dulceſcere, & in Problematibus teſtatum reliquit Ariſtoteles, ſpem & audaciam hominibus vinum ſufficere: naturæ vitia contrariis virtutibus permutat, adeò vt ex impio pium efficiat, ex auaro liberalem, ex ſuperbo humilem, ſocordem

ac pigrum excitat, audaciam timido conciliat, taciturnitatem mentiſque ſoporem facundia quadam demulcet, & vegetum quoddam animo acumen ac robur inſtillat. Perſas ac Helenios ſcribit Rufus vino vti ſolitos, cum diſputare vel diſſerere, aut de re quapiã graui conſultare decreuiſſent, & tunc maximè, cum vel carmen conſcribere, aut cuiuſcunque generis muſico organo canere animum induxiſſent. aiebant etenim, vinum humanæ mentis potentiam ad actũ deducere. Summæ fuit tẽperantiæ exemplar Auguſtus, qui omnibus propemodum ſatiatis conuiuis menſæ poſtremus aſsidere ſolitus eſt, primus autem omnium accubantium ſurgere. Iulii autem Cæſaris in potu commendatur ſumma continentia à Marco Catone his verbis: Vnus ex omnibus Cæſar ad euertendam Rempublicam ſobrius acceſſit. Celebratur ab affectu his Bacchus epithetis, mitis, dulcis, donatoris gaudii, nobilis, generoſi, candidi, teneri, benigni, nitidi & blandi. Vinum porro lene dicitur, ſuaue, limpidum, liberũ, molle, bellum, moſcho infectum pre-

ciosum, fragrans, bonum.

At corpori nostro vinum ista confert. Nutritioni inseruit, concoctionẽ ciborum promouet, copiosumque sanguinem procreat, concoctos porrò humores per totum corpus distribuit, velociter nutrit, cor recreat, flatus discutit, vrinam ciet, natiuum calorem auget, ex morbo conualescentes impinguat, orexin seu appetentiam excitat, sudores mouet, somnum conciliat, sanguinem fæculentum ac turbidum mundat, obstructiones aufert, alimenta singulis corporis partibus, ceu vehiculum defert, crassos ac viscidos humores attenuat, cutis fœdum colorem emendat, cunctaque corporis detrimenta ad exitum promouet. Modus autem in vino adhibendus is est, vt tantum duntaxat assumatur, quantũ reficiendo ventriculo sufficit, ne cibi illi innatent, flatusque gignant aut rugitum.

Qualitate ea vult præditum esse vinum Galenus, vt sit ætate medium, nec recens nimium, nec vetustate exsuperanti, substantia purum ac transparens, album aut subrubrum, odore

fragrans, gustu neque aquam præ se ferens, neque austerum, nec amarum nec extremè dulce, ac tale quidem, quanquam omnibus, senibus tamen maximè conuenit.

Vini immoderatè sumpti incommoda.

Quòd vnum natiuus in homine calor non edomuerit, non modò non calefacit, verum etiam corpus refrigerat, frigidosque gignit affectus. Suffocato etenim natiuo calore, cerebro neruosisque partibus maxima accersit incommoda, vnde miserandæ illæ morborum cateruæ, apoplexia, paralysis, lethargus, comitialis morbus, spasmus, tremor, originem trahunt. Animo porrò his malis officit, quòd homines loquaces reddat, iniuriosos, stupidos, homicidas, luxuriosos, mentem corrumpit. dissoluit animum, animalesque simul cum naturalibus facultatibus eneruat, infinita demum, vt vno verbo complectar, humano corpori ebrietas mala conciliat. Hac laborauit infamia Magnus ille Alexander, quam tametsi infamis ac stupen-

dæ helluationis nomine non rarò Androcides his verbis, Memineris te, ô Rex, quoties vinum bibis, sanguinẽ terræ potare, notaret: surdo tamen vsque adeò narrauit fabulam, vt vino etiam sæpius distentus biduum dormierit integrum, ac fabula demum populo fieret. Claudium Tiberium Neronem annales referunt Caldium Biberium Meronem ob helluationem nuncupatum. Eadem res Baccho hæc assignauit epitheta, impudentis, armigeri, fulminei, insani, audacis, martii, belligeri, effœminati, semihominis, bis nati. Vino etiam hæc tribuunt adiectiua, obliuiosum, æstuans, feruidum, fumans, spumosum, ebrium, insanum, iocosum, ignigerum. Nam præterquã quòd rationis lumen extinguat, subitæ etiam mortis occasionem præbet. Apud nonnullos sanè in bilem in vẽtriculo conuertitur, aliis in acetum facessit, vtraque sanè noxam non minimam homini adferunt. Vnde ebriũ naui in mediis vndis sine gubernatore constitutæ conferre licet. Quod si occasio ita postulet, vt fors liberaliori solito indulgẽdum sit potui, hæc cau-

tio adhibenda eſt,ne cibis venter farciatur,ne vini immoderatioris vi cruciati cibi in venas rapiantur,eorumdemque obſtructione vini tranſitu prȩcluſo,ac diutius in ventriculo aſſeruato, vapores ac fumi ad cerebrum eleuati, aliquod eorum malorum quæ antea recenſuimus,procreet. Ciborum verò diureticorum hic euitandus vſus eſt, vti & dulcium, ſed amara potius vſurpanda, in quo cenſu ſunt amygdalæ. Caules rectè inter potandum adhibentur,noxam enim vini abolent, ac poſt menſam cotonea, cytoneorum pulpa,myrthi baccæ, atque id genus aſtringentium vſus commendatur. Tractabimus autem (cùm infinitum ſit vini omnia genera proſequi) de ſex potiſsimùm inſequentibus.

VINVM

VINVM VETVS.

Delectus. VInum vetus fragrantissimum sit, generosum, spiritibus abundans, non acidum, non amarum, ast gratum omnibus sensibus.

Vsus. Expulsiuam virtutem promouet, prauos humores resoluit, ac flatus discutit, vtile iis quibus venæ aliáque vasa infarcta sunt crudis humoribus.

Damna Nimius eius vsus noxius est neruis, & Veneri inimicus, quòd genituram exsiccet, mentem perturbet, cerebri membranis, quas meninges nuncupant, noceat, vigiliásque inducat.

Correctio. In vsus medicos quod tale est veniat, non in potum: modicè adhibeatur, rariùs, & multa dilutum aqua.

Gradus. Calidum est & siccum gradu tertio, vbi quartum annum superauerit, eóque plus acquirit caloris, quó sit vetustius.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Cœlo frigido, senibus & pituitosis conuenit eius immoderatus vsus: Iuuenibus vti & biliosa temperie præditis, nocet.

HISTO

HISTORIA NATVRALIS.

VEtera parum vina nutriunt, quo fit, vt medicis vsibus deputata magis sint, quàm mensis: quòd calida admodum sint & sicca. Generosum vinum, vbi quartum compleuerit annum, calidum fit & siccum gradu tertio: atque hi temperiei gradus pro ratione ætatis in eo intenduntur, vnáque paulatim cum calore vinum amariusculum euadit: caput id ferit, neruos impetit, si largius sumatur, iis præsertim, qui exquisito sensu præditi sunt. non paucis huiuscemodi vini vsus necis causa extitit, id quod Galeni etiam testimonio constat 2. de locis affectis: vbi Grammaticum quendam commemorat quotidie in balneum ire solitum, cuius puer domi relictus aquæ penuria hornum potens vinum ingurgitarat, vnde insomnis factus, febréque correptus, & haud multo post delirio extinctus fuerit.

VINVM RECENS.

Delectus. ID deligatur, cuius craßiores partes in fundo ſubſederint, quodque optimè defæcatum ſit, arte ſaltem, ſi natura non licet.

Vſus. Vrinæ cienḍe, ſpirituumque inſtaurandorum vim obtinet ex ſententia Auicennę, Venerem auget, cùm genitalis ſeminis copiam procreet.

Damna. Impurũ ac fæcibus permixtũ, fæculentũ gignit ſanguinẽ, eundẽque obſcurũ & fumosũ, hepaticã dyſenteriã, fluxum vulgò hepaticum, gignit, ventriculo ac inteſtinis eſt noxium.

Correctio. Obuiã huic malo itur, ſi ab eius vſu, antequã ſponte defæcatũ, vel per coryli ramos percolatũ ſit, abſtineatur. eas enim vires corylus obtinet, vt 24. horarum ſpatio limpidiſſimũ reddat.

Gradus. Primo anno calidum eſt receſſu primo, humidum autem moderatè: calorem ſecundo anno intenſiorem acquirit, ſicciuſque temperamentum, idque receſſu ſecundo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Hyemi iuuenibus ac biliosis conuenit, ac robuſto ventriculo præditis: infeſtum autem eſt ſenibus & pituitoſis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Recens vinum necdum defæcatum prauos gignit humores, somnosque turbulentos ac flatus in ventriculo ac intestinis, cúmque nondum deferbuerit, terrestris plurimum permixtum habet materiei, ac proin vrinæ ciendæ minus tunc temporis est idoneum, quinimo vreteres potius obstruit. Eius itaque vsum qui temperie sunt frigida & humida, deuitent. Galeno teste mustum alium non habet vsum, quàm quod aluum moueat, quasi destituatur facultate, prauum ac corpori impensè noxium redditur, tardè conficitur, tardéque permeat. Mediæ ætatis vinum, pellucidum, odorum, acuto sapore destitutum, præstantissimum est.

VINVM DVLCE.

Delectus. SVbſtantiâ ſit tenuiſſimum, tranſparens ac diaphanum, quanquam id rarum ſit inuentu.

Vſus. Qui ſenſuum iudicio, maximè guſtus, obiecta guſtui iudicant, tali vt plurimum delectantur: affatim nutrit, & pectori eſt vtile.

Damna. At iecur interim & lienem obſtruit, caput implet, ſitim gignit, ac renum calculum, & in bilem nullo negotio faceſſit.

Correctio. Bilioſis itaque eius vſu interdicitur, iiſque quorum facilè viſcera obſtruũtur, alióve aliquo affectu laborant, niſi moderatè ac rarò illud admittant.

Gradus. Calidum eſt ſecundo gradu ac tẽperatè humidum.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Cœlo admodum frigido eo vtendum, ſenibus potius quàm iuuenibus, quòd facilè in bilem conuertatur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

DVlce omne ſuapte natura homini maximè conuenit : at ſi quam noxam inducit, id ex accidenti & aduentitia quadam ratione facit. Vinum etenim non quatenus dulce eſt, ſed craſſa ſubſtantia, ob quam ſegnius penetrat, præditum, obſtructiones gignit; ideoque nocet hepati ac lieni, abſceſſu aut ſcirrho laborantibus : pulmones à craſſorum & viſcoſorum humorum infarctu dulce quidem vinum deplet & expedit, at hepar vice verſa afficit, ſputum verò promouet, præſertim ſi album ſit. Iccirco verò hepar potius quàm pulmones impetit, quòd necdum elaboratum amplos permeet meatus, vt primùm in iecur illabitur. pulmones verò non niſi per varias vias eaſque strictas percolatum irrigat.

VINVM AVSTERVM.

Delectus. QVod modicè aſtringat deligendum eſt, neque auſterum ſit, nec ſtipticum, ſubtile, colore diluto præditum maturum.

Vſus. Febribus diariis conuenit, hepati inflammato, ventriculo plus iuſto aridiori, modicè refrigerat, ſitim tollit, fluxum ſiſtit, & vomitum.

Damna. Pectus aſtringit, tuſſim prouocat, prauum ſuppeditat alimentum ac ſanguinem, liberamque ſudoris exhalationem impedit.

Correctio. In medicos itaque potiſſimum vſus accerſendum, in analeptice & conualeſcentium cura, item temperamento calidiori præditis, qui bile multa abundant, præſcribendum.

Gradus. Inter omnia vinorum genera ita debili calore eſt præditum, vt vix primum attingat gradum: ſiccitate autem ſecundum obtinet.

Tempus. Ætas, Tēperamentum. Cœlo eius vſus competit maximè æſtuante, iuuenibus, bilioſis, deuitandum verò ſenibus & pituitoſis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Vina acerba, Pontica Arabibus dicta, immatura, austera, stiptica, cùm parum à se mutuo & sapore & qualitate distent, ferè ab auctoribus confunduntur: quanquam austero amaritudinem quandam ascribant, acerbo autem sorborum sapori æmulum. Quæ acerba sunt propriè dicta, ingenti resistunt æstu: quanquam cum acido nil commune habeant, sitim sedant, moderatè refrigerant, neque tamen condonanda sunt, nisi his qui ventriculo natura admodum sunt calido. Lora quæ ex optimo vino fit, præstantißima est. nam quæ ei inest acris mordacitas dulci permista, aut alij alicui generosi vini sapori, vrinam ciet, cibi concoctionem promouet, fumorum vetat ad caput exhalationem ac ascensum, & deiectam restaurat appetentiam.

VINVM RVBRVM.

Delectus. Consistentiâ sit subtile, quoad eius fieri potest splendidum, clarum pyropo gemmæ æmulum.

Usus. Affatim nutrit, optimum gignit sanguinem, syncopen tollit, iucunda conciliat insomnia.

Damna. Si crassiusculum fuerit, ventriculum saburrat, hepati ac lieni noxium est, propter obstructiones, & tardè digeritur,

Correctio. Superedenda itaque ei sunt mala granata, aut arantia acida, aut si quid aliud eiusce generis acido sapore, aut succo condîtum, libet.

Gradus. Calidum est in fine primi gradus, & principio secundi, reliqua temperatum.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo competit, iis qui vel propter ætatem vel temperiei rationem plurimo nutrimento egent, aut astringenti medicamento.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Vina rubra ac consistentiâ crassa, plus aquosis nutriunt, ventriculum tamen propter crassitiem nonnihil aggrauant; caput autem non impetunt, neque ebrietatem accersunt. quòd si quam inducunt crapulam, tardè ea discutitur, venas crasso sanguine infercIunt Galenus se vidisse asserit, athletis ad augendas vires familiarem huiusce vini vsum fuisse, ac huius beneficio eas etiam acquisiisse: porcinis enim carnibus simile alimentum progignit. Iuuenibus iccircò prima dandum mensa est, senibus neque prima, neque postrema, ob defectum enim natiui in senibus caloris, calculos gignit, ac renum obstructiones. Nigra dulcia promptius his nutriunt, sed magis obstruunt. Nigra austera atram gignunt bilem: rubra dulcia, sunt thoracica. Quæ rubra inclarescunt & pellucida fiunt, vrinam vehementer cient, & aurum colore æmulari dicuntur.

VINVM ALBVM.

Delectus. AEtate annum non excedat, quod in vsum accersendum est ob ingentem quo pollet calorem, pellucidum, splendens, à maturis vuis expressum, in collibus natum.

Vsus. Venenis resistit, à putridis humoribus venas vindicat, ac putredinem arcet, senibus vtile, quòd natiuum calorem intendat.

Damna. Libidinem coercet, quia genituram suo calore exsiccat & extinguit, conualescentibus è morbo noxium, vti & his quibus debiliora membra sunt, si confertim bibatur.

Correctio. Ab hisce malis vindicatur, si moderatus eius vsus adhibeatur, si exquisitè lymphatum sit, & si cytoniorum pulpa quam carnem nuncupant, ei superedatur.

Gradus. Calidum est principio secundi gradus, & siccum primo.

Tempus, Ætas, Têperamêtũ. Conuenit omni tempori, ætati & temperamento, nisi nimium inueteratum sit, & si debita quantitate adhibeatur.

HISTORIA NATVRALIS.

Citrini coloris vina alba nuncupantur: citrina autem, quòd maturo citrio malo similia sint, nominari consueuere. Fragranti odore præditum tale vinum est, & generosum maximè, si in collibus enatum sit: Vnde istud Virgilij: Bacchus amat colles. facilè penetrat, bilem gignit, caput ferit: quam gignit crapulam, hæc facilè dissoluitur, cito permeat, excrementitios humores incidit, frigida corpora excalefacit, qui calido sunt temperamento, huius vsum deuitent. Alia sunt albescentium vinorum genera, tenuia, aquosa, diaphana, aquæ similia, quæ aquæ misturam non admittunt, ὀλιγόφορα Galeno nuncupata, hæc vrinam cient, & sudorem proliciunt, parum admodum nutriunt, caput non impetunt, somnum conciliant, quartanariis & diariis sunt remedio, item iis qui ex febribus conualescunt, sitim sedant, æstate sunt vtilia & concoctionem adiuuant.

AQVÆ NATVRA ET Effectus.

AQua ſimplex corpus eſt, locumque ſuum naturalem circa conuexam terræ ſuperficiem obtinet, ita vt ab aëre ambiatur: frigida eſt & humida, humorum omnium tenuiſſima, ſincera. Elementaris aqua nunquam incaleſcit, vti neque ſincerus aër nunquam refrigeratur. ea nos deſtituimur: at ſimplicis iſtius loco aliam habemus, quæ propter mixtionem paruo negotio putreſcit ac corrumpitur, cùm è conuerſo ſimplicia elementa non putreſcant, ſed aliud in aliud conuerti natum ſit. Nullum corporibus nutrimentum affert aqua. nam cùm ſimplex ſit (corporum ſanè reſpectu) iis aſſimilari nequit, cum nutritio nil aliud ſit, quàm alimenti, mediante calore natiuo, ad corpora noſtra aſſimilatio. Aqua porro cùm ſit frigida & humida, natiuo calori adæquari nequit, vti neque ſiccitati.

Nutritionem quidem adiuuat, hoc ipſo, quòd cibum temperet fluidio-

remque

remque faciat ac penetrationi idoneum, Hippocrate, Chrysippo & Erasistrato auctoribus : aqua non est cibus, sed cibi vehiculum. At ego aquam iccirco nutrire negauerim, quòd cùm nutrimentum proxima potentia sanguinis esse debeat, remota verò membrum, aqua ob exsuperantem frigiditatem, & quòd corpus simplex sit, nec sanguinis formæ, nec membri capax esse potest : ideoque neutiquam nutrire.

Tametsi verò aqua non nutriat, necessarius tamen eius erat vsus, tum ob commemoratas causas, tum etiam, vt sua qualitate acrimoniam adscititii ac extranei nostri caloris moderaretur, sitique inde ortæ sua contrarietate obsisteret, tum etiam vt fumos ac vapores qui in pericardio coaceruantur, ac circa cor conglomerari solent, absumeret, qua ratione naturæ humanæ haud parum adminiculatur. Quanquam & hoc ei familiare sit, vt vbi à calore vehementiori euincitur, in eius sese naturam transmutet, adeóque sitim, quam aliàs obtundere solebat, augeat. Omni ætati aqua conuenit,

idque peculiare prę vino obtinet, quo nomine inflammatis maiori, quàm vinum, est vsui, vti & melancholiæ ab adustis humoribus genitæ, ac cordis palpitationi.

His notis præstantissima deprehenditur aqua, si pellucida sit & limpida, quam gustus iudicat neque salsam, nec dulcem, nec amaram, nec acrem, sed insipidam, omnique peregrino sapore priuatam, quæ fœtidi nil oleat, nec putrida sit, nec gustu abominabilis, quam visus turbidam non iudicet, sed pellucidam, ac tenuem, id quòd eam à purissimo aëre elaboratam euincit: ea etenim facile distribuitur, incalescit minimo negotio, citóque refrigeratur, ad hæc ceu aere refertissima, terreni verò minimum obtinens, leuis admodum. Et hanc quidem Hippocrates bonam censet, quæ hyberno tempore calida sit, frigida æstiuo.

Aquas hoc probant experimento: linei panni eiusdem ponderis binas capiunt particulas, quas diuersis aquis immersas soli siccandas exponunt: harum quæ prima exsiccatur, leuissimæ immer-

immersam fuisse aquæ, extra controuersiam est, vel vtriusque siccatæ pondus explorant, leuissimæ eam immersam aquę iudicantes, cui præponderet alia. Illa etiam præstat cæteris, in qua herbæ, legumina, aliáue id genus citò percoquuntur, contrà si tardè. Adhæc melior est aqua fontana, quæ contra Orientem fluit per loca pura, non cœnosa, dummodò Aquilonem attingat, rapidi ac velocis cursus, per alueos calculis minutis & purissima arena refertos. Quæ in Aquilonem excurrit, crassa est, tardæ concoctionis, nec facilè incalescit. Quæ contra Occidentem; frigidissima & ponderosissima. At quæ contra Meridiem, calida est, salsa, vtplurimùm insalubris, austris maximè spirantibus.

Fluuialis aquæ, nisi poscente necessitate, vsus nullus est, ac ex maximis quidem fluminibus & longè ab vrbibus remotis, quò à cœno ac omni eluuie immunior sit, petitus. Quòd si turbidæ vsum necessitas postulet, superedantur ei amygdalæ dulces, aut temperetur limpidissimo vino, aut bolus Armenus Orientalis ei permi-

ſceatur, aut ſpodii puluis. Pernicioſæ item ſunt, quæ è profundiſſimis puteis hauſtæ, pigræ & deſides, quæ rarò commouentur. nam quòd ponderoſæ ſint, & craſſæ, obſtructiones gignunt & magnos lienes.

Vincit cæteras præſtantia, quæ media pluit æſtate, maximis tonitruis, Paulo Ægineta teſte: quanquam facilè ob nimiam ſubtilitatem corrumpatur. Cui vitio occurri poteſt, ſi in pura ac nitida ciſterna aſſeruetur. Ea, ex Galeni ſententia, dulcis eſt, pellucida, vtpote à ſole, qui puriores aquæ portiones ſurſum attrahit, elaborata præſtantiorque reddita (dummodo nihil vitii à loci natura, in quo aſſeruatur, contrahat, aut fœtido odore inficiatur. talis enim pectori nocet, tuſſim inducit, ac raucedinem accerſit) concoctionem iccirco adiuuat, vrinam ciet, iecur & renes moderatè refrigerat, pectus dilatat, neque in frigiditate modum excedit. Plato in Euthydemo pretioſſimum liquorem aquam nuncupat, tametſi viliſſimo ematur. Quæ res poetis anſam præbuiſſe videtur, vt eam, quæ plurimis beneficiis mortalium

talium genus afficeret, liquidam, argenteam, ſuſurrantem, currentem, fugacem, loquacem, manantem, gelidam, puram, cœruleam, ſobriam, viuam, garrulam, vitream, irriguã, tranſparentem, ſcaturientem, vndantem, tenuem, mobilem, piſcoſam, dulcem, amœnam, ſomniferam, fœcundam, crepitantem, ſurdam, caducam, ciſterninam, raucam, vagam, herboſam, fragilem, transcurrentem, riuoſam, lenem, emaculatoriam, querulam, fumoſam, ſalientem, emanantem, placidam, ventoſam, ſonoram, albam, reſplendentem, nauigeram, inſtabilẽ, limpidam, rorulentam, & cadentem nuncuparent. Nec deſunt qui nominis ἔτυμον è vocabulo elicere auſi, aquam quaſi æqualem nominarint, quod à ventis minimè agitata, nil ea ipſa tranquillius aut æqualius reperire ſit. Nonnullis aquam, tanquam à qua vi viuimus, nominatam placet, quòd præter infinitas, quas ſuppeditat nobis vtilitates, videatur cæteris imperare elementis. nam & maximam terræ partem obtinet, ignem extinguit, in aerem attollitur, ac quaſi cœlum petere

videtur, ſuoque denuo in terram prolapſu mira fœcunditate eam beat, eiuſque gremium implet, quæ ſine eius congreſſu ſterilis & inhabitata futura eſſet: ex ſeipſa demum, ceu vtero quodam piſcium, tam diuerſa in humanos vſus producit genera, producit & metalla ac gemmas præſtantiſſimas. Platonis in Timæo de his, quæ in ſublimi gignuntur ex aqua, hæc eſt ſententia: Cùm in modum vaporis, aqua in ſublime eleuata, atque à reliquis diſſimilaribus partibus ſeparata, in ſeipſam conglobatur ac compingitur, grando fit: cùm autem deorſum fertur, frigore condenſata glacies gignitur in terra: quæ verò minùs, & ex dimidio compacta eſt, ſupra terram, aerei plurimum retinens, nix fit: in terra verò compacta & ex rore facta, pruina dicitur. Ex quo conficitur, niuem aerei in ſe plurimum obtinere, parum autem congelationis: quod ex fumo ab ea aſcendente, vti & eo ipſo, quòd aquæ innatet, manifeſtum euadit.

Commoda potus frigidæ.

Natura neceſſitate quadam impulſa, eam, quam in potu frigidæ perſentiſcimus, voluptatem indidit, quò ad eius vſum nos inuitaret, haud ſecus atque in complexu Venereo, cui iccirco voluptatis ſtimulos addidit, vt nos ad ſpeciei conſeruationem procurandam incitaret. Ex quo conficitur, frigidæ potum, cùm tanta hominum voluptate perfundat, omnium animantium generi, humano præſertim, cumprimis eſſe neceſſarium. Quæ res vt clarior euadat, infenſiſſimos duos hoſtes calori noſtro natiuo inſidiari, obſeruandum eſt: Excellens frigus, quo is ſuffocatur, ac externum aduentitiumque, qui eum depaſcitur diſſoluitque calorem, ſiue is æſtatis caloris exceſſu ſæuientis, ſeu regionis ęſtuantis natura contingat, aut corporum violentiori motu ac exercitio: quæ omnia cùm inflammandi corporis maximam vim obtineant, parem etiam adepta ſunt diſſoluendi diſſipandique caloris natiui. Ad hos itaque hoſtes

expugnandos, seseque recolligendum, operæpretium erat, vt maximo se muniret frigore, quò per antiperistasin vires prostratas recuperaret, docétque quotidiana experientia, calidæ potu eundem natiuum calorem dissipari atque exhalari, ventriculum relaxari, concoctionem impediri, vaporibus ac fumis caput impeti, sensuumque aciem hebetari. Potus porrò ita contemperandus est aeris, anni temporis, regionis calori, vt quantò ille debilior est, tantò frigidæ potus gradus remissiores sint: si hic intentior, eadem in egelidæ vsu seruetur temperies, quòd refrigeratio ista haud aliud sit, quàm temperamentum calidi. Siculos memorant ante introductum niuis vsum, cùm in aere degant feruentissimo, ac tepidissimis vtantur aquis, quotannis æstiuis mensibus maximo numero febrium pestilẽtium tyrannide è medio sublatos: ducebant autem hi morbi ex primarum obstructione hepatis venarum, ob prauam calidi potus concoctionem factam, originem: quod malum ferocire desiit, ex quo primùm niuis vsum in potu admisere,

miſere, annis circiter abhinc 20. Diligenti namque obſeruatione exploratum eſt, in vrbe Meſſana quotannis mille numero pauciores quàm antè vſum niuis homines interire: quo fit, vt vel è fæce plebis pauperrimus quiſque opifex, in annona procuranda, non panem modò & vinum, ſed & niuem numeret. Efflagitabat verò & alia potum frigidæ neceſſitas, vſus videlicet & finis, cui in noſtro corpore potus deſtinatus eſt, vtpote vt per totum corpus permeans illud humectet, humorem illum aſſidua euaporatione tranſpirantem ac decidentem reſtauret: cui perficiundo ſolus humor tanquam paſſiua qualitas, non ſufficiebat: quocirca fortiori egebat adminiculo, actiua nempe qualitate ceu paſſiuæ in ſuo ſtatu conſeruatricis. hæc frigus eſt in potu, non calor, quòd hic humorem abſumat, frigus vnà & vſum & voluptatem corpori affert, ac humorem è veſtigio per vniuerſum corpus ita diſtribuit, vt ſingulæ partes, prout res earumque natura depoſcit, eius vſum experiantur. Quapropter recta ratione conſtitutum

eſt, ac concinno ordine, vt aqua primo loco frigida, propter temperiem frigidam ac humidam, dein vinum frigidum, quòd præter refrigerationem & humectationem corpus nutrit ac dulcedine ſua refocillat, tandem fructus aſſumantur, quòd & natiuum calorem contemperent, ac ſimul cibum potúmque ſubminiſtrare videantur. Ex quibus iſtud demum conficiemus, frigidæ potum omnes facultates ad functiones ſuas vegetius obeundas, excitare ac corroborare. Attractricem, Retentricem, Alteratricem & Expultricem, ac viſcerum quidem internorum vires ac robur ita intendit, vt nullis admiſſis prauis & corruptis humoribus, forinſecus à centro ad circumferentiam illos propulſent & abigant, vapores item ac fumos, nimio ſolis æſtu in aere collectos, qui cor impetunt ac fatigant, haud ſecus diſſipat ac diſſoluit, quàm collectam ac coactam in valle aliqua denſam ac opacam nebulam ſerenus aliquis ſolet ventus. Optimus autem refrigerandi vini & Ægyptiis vſitatiſſimus modus eſt, ſi noctu ſub dio aut ventis frigidis

expona-

exponatur: optima enim illa & maxime salubris ratio est. Cùm enim aer subtilis sit, nil terrestre aut densum in se continet: at eo beneficio tum sanè destituimur, cùm vsus maximè postulare videbatur, neque enim tum isti venti spirant. Et commodè in puteis refrigeratur, modò duobus extra aquam palmis vasculo suo vinum suspensum sit, vt ab aere potius per aquam algente, quàm per ipsam aquam refrigeretur. Halonitro nauigantes etiam vtuntur, at parum id efficatiæ obtinet, neque enim aliter suas vires exerit, quàm quòd violento suo motu aquæ partes, à centro ad circumferentiam propulsæ, aerem refrigerent, vnà cum vicinioribus corporibus. aer etenim superficies aquæ calefacit, vti in phiala vitrea vino repleta, atque in aqua agitata videre est, quod torrere vinum nuncupant. Postremus modus est per niuem, omnium laudibus decantatus, modò ei non permisceatur, quod bibimus, sed per contractum refrigerat, nec aspernandos edit effectus. Cum enim nix sit coactus aer, aqua proinde leuior,

vti cui supernatet, consentaneum est quòd citra damnum refrigeret: id quod res ipsa etiam docet. Ex liquefacta namque niue oriuntur flumina, quæ tametsi rustici potent, nil tamen ex eorum vsu persentiscunt incommodi.

Niuem porrò à centro ad circumferentiam noxia quæque propellere, experientia compertum est. In vitreis quidem scyphis si aqua aut vinum cõgelantur, è vestigio frigoris, quod à dictis liquoribus prodit, vi eluuiem quandam ceu calicum pannum ad exteriorem scyphi regionem propelli, quod maxima contemplantium voluptate frigoris immensi argumentum oculis obiicit. Circa quam obseruationem notandum venit, istiusmodi eluuiem, quæ exteriorem scyphi superficiem circumuestit, ac veli more incrustat & obscurat, nunquam in optimè ablutis acters is scyphis apparituram. Credant hoc meæ, precor omnes, experientiæ; ac promicondi cumprimis hac occasione sint moniti, vt calices sæpius abluant, aqua primùm, dein cinere, tandem aceto, vt suum rectè

munus extergendis ab eluuie poculis expleant. Hac etenim ratione efficient, vti non à glacie modo, ſed ne à frigidiſſimo quidem obiecto (ſi quid modo glacie reperire ſit frigidius) calices, qua dictum eſt ratione, inueſtiantur ac obſcurentur.

Ex iis quæ hactenus allata ſunt, duo hæc veriſſima conſectaria neceſſariò tandem conficiuntur. Principiò, corpore ab omni eluuie, humorum copia ac noxa libero, futurum eſſe vt frigidæ potus beneficio in ſuo ſtatu permaneat, haud ſecus atque ſcyphus optimè elotus atque emundatus, & vt potus eiuſdem vigorem atque interna viſcera, vti dictum eſt, corroboret. Quòd ſi verò (vti plerunque fieri aſſolet) ſuperfluis repletum humoribus corpus fuerit, frigidæ potus, ſua vi atque natura, ſuperuacaneum atque inutilem corpori humorem ad circumferentiam expellendo, principalia membra in ſuo ſtatu conſeruabit, ac contra omnem corruptionis ac putredinis vim corroborabit. Otioſis porrò nocet potus frigidæ, non aſſuetis, obſtructione laborantibus, ægrotis, præ-

ua corporis intemperie præditis, pueris, ſenibus, iis qui ventriculo ſunt debili, qui plurimùm vtuntur re Venerea. Iis porrò qui valido vtuntur exercitio, ac iter æſtate faciunt, magno eſt vſui, quibus ij præſertim fructus offerendi ſunt, qui corpus moderatè refrigerant, quanquam non admodum laudabili ſucco præditi ſint. Deuitent præterea frigidæ potum abſthmatici, & quicunque thoracis infirmitate laborant: neruorum item morbis officit, iis demum qui ei non aſſueuerunt. Hac item cautione, frigidam bibentibus, opus eſt, vt, priùs quàm bibant, affatim edant potulenta præſertim, aut iuſcula herbis odoratis, cinnamomo aut pipere condita, quò ventriculus iſtiuſmodi aromatis calefactus, tantò magis frigidæ potui reſiſtat, ne ab eo offendatur: parum item bibant ſingulis vicibus, quo palato ſimul conſulant, & maiorem ex potu vtilitatem hauriant. Atque vt in vniuerſum dicam, ſanguineis conuenit potus frigidæ carnoſis, & qui corpore & animo exercentur.

FINIS.

